

CONTENTS

GENERAL ASPECTS OF HISTORY AND PHILOSOPHY OF MEDICINE

- Herophilus and vivisection: a re-appraisal** 5
J. Ganz

HISTORY OF MEDICAL DISCIPLINES

- Philippe Ricord – prominent venereologist of the XIX century** 13
K.A. Pashkov, M.S. Betekhtin
- Development of national system of pharmaceutical education
in 1920–1930: Moscow medico-pharmaceutical combine** 18
M.S. Sergeeva

FROM THE HISTORY OF HEALTHCARE

- Zemstvo district medicine and charity in Russia** 29
L.E. Gorelova, T.I. Surovtseva
- The formation of factory legislation on health protection in Europe
and Russia in the 19th to early 20th centuries** 35
I.V. Karpenko

FROM THE HISTORY OF RUSSIAN MEDICINE

- Stages of formation and further development of domestic cardiology. Part 1** 40
V.I. Borodulin, S.P. Glyantsev, A.V. Topolianskiy
- On the Biography of Professor and Psychiatrist Anatoly Kotsovsky (1864–1937)** 48
K.K. Vasylyev, Yu.K. Vasylyev
- Professor of surgery at the University of Moscow I.P. Aleksinsky:
his life and work in Russia and in emigration** 55
O.A. Trefilova, I.A. Rozanov

INTERDISCIPLINARY RESEARCH

- Some evidence of the worship of Apollo Physician (Ietroos)
in ancient Greece and the Black Sea Coast** 73
E.S. Naumova

SPECIFIC QUESTIONS IN THE HISTORY OF MEDICINE

- Physiological and pathophysiological aspects in Herophilos writings** 81
L.D. Maltseva

SOURCE

- Continuity in the views of Hippocrates and Galen on the nature
of the human body** 89
D.A. Balalykin

Continuity in the views of Hippocrates and Galen on the nature of the human body

D.A. Balalykin

I.M. Sechenov First Moscow Medical University, The Ministry of Health of the Russian Federation

The essay "In Hippocratis de natura hominis librum commentarii III" helps to clarify the views of Galen on the issues of diagnosis and treatment of diseases. Using the example of this work, medical historians have a clear picture of the succession of Hippocrates' ideas in the medicine of Galen. This work sheds light on Galen's views on the physical nature of the human body: According to Galen, a person's condition is determined by the balance of the four main fluids, and the physical foundation of living creatures is four primary elements. The primary elements are in constant interaction with each other to form a combination that leads to one's state of health or disease. Hippocrates' ideas of general pathology, which were developed by Galen, gave a rational explanation for a variety of human diseases. Summarizing the views of Hippocrates, Galen points out that a proper understanding of the facts of compliance or violation of the balance of the primary elements in the human body is impossible without an explanation of these processes, taking into account the microstructure of human tissue, understanding them from the standpoint of the doctrine of homoeomeries. The key to understanding the principles of diseases' treatment, according to Galen, is the idea of "proportionality" of all vital processes occurring in the human body. It is extremely important to relate Galen's ideas of universals, established by Aristotle, with origins and properties of human nature.

Keywords: Galen, Hippocrates, Homoeomeries, norm, pathology, proportionality

---

The essay "In Hippocratis de natura hominis librum commentarii III" is a prime example of Galen's exegesis. Previously, we published works of the great Roman physician that presented his judgments on concrete and significant scientific questions – the relationship between the spiritual and the physical, the foundations of natural-philosophical representations, etc. [2–6]. In analyzing these studies, we have repeatedly seen that Galen mentions with reverence the views of Hippocrates on multiple issues. It is believed that Galen wrote 17 works commenting on the various treatises of Hippocrates. According to our data, there are 12 such works remaining. They represent a large and important part of Galen's legacy¹. These works make it possible to clarify Galen's methodology Galen and are an important source of historical information.

"In Hippocratis de natura hominis librum commentarii III" allows one to identify the approaches of the great Roman physician to the

diagnosis and treatment of diseases. Furthermore, we can more clearly understand the continuity of his teaching in relation to the ideas of Hippocrates. However, in addition to all of this, the writings we examined help clarify the personal views of Galen concerning the physical nature of the human body. Available to Russian scientists since 1971, the treatise "On the Affected Parts" gives a fairly complete picture of his views on anatomy and physiology. We also find there numerous examples of Galen's rejection of the natural philosophy of atomism. The works of Galen previously analyzed by us allowed for an understanding of the fundamental nature of the disputes he had with his colleagues, the followers of Erasistratus, concerning the natural philosophical views of atomist, and with the Methodists, representatives of the then dominant medical school. [3–6]. However, the essence of Galen's views on the microstructure of organs and tissues of the human body remained unclear. For some researchers, this created the impression that Galen's theories were fragmented. Therefore, special attention was given to his practical medical practice [7]. A study of Galen's systemic nature does not reveal any

---

© D.A. Balalykin

¹ We point out that we are talking about you about 12 out of the 110 surviving works.

reason for not viewing Galenism as the dominant theoretical and practical concept. Recall that universality, that is, the ability to explain all the phenomena accompanying the object of study, is the most important feature of a scientific theory. The concept of "conflict between science and religion" that dominated the historiography until the 1990s, contributed to an over emphasis on a phenomena in protoscience that could be classified as materialistic. The atomism of Leucippus, Democritus and Epicurus are vivid examples. Soviet historians of science were not at all bothered by the apparent lack of connection between the ontological views on physics established by scientific revolutions XVII–XIX centuries, with the atomism of ancient Greek thinkers. The atomism of Leucippus, Democritus and Epicurus was considered to be an ingenious hypothesis, anticipating the later achievements of modern physics. However, the ideas proposed by Aristotle about the law-governed nature of the motion of matter appears to us to be more important for further research. Furthermore, many historians of medicine completely ignore the fact that Aristotle was well aware of the existence of the microstructure of organs and tissues [8]. In the tradition of early Ionian physics, there was an alternative to atomism, which also suggested the presence of tiny particles that made up matter. Anaxagoras of Clazomenae (500–428 gg. BC) proposed the "seeds of things" theory or "homoeomeria". According to Anaxagoras, homoeomeria are the minute basis, a kind of material origin, which makes up all things of the world. Initially, the "seeds of things", heterogeneous in nature, were mixed. Later they were put in order by the power of the Supreme Mind, the rational creator of the material world. The teleological implication of this theory is obvious. It is no accident that Plato mentions this in the dialogue "Phaedrus" [9]. However, the main source of information about this is Aristotle (the work of Anaxagoras has not reached us). He is quite supportive of the idea of "homoeomeria", but strongly criticized its interpretation (blurring of the lines between the primary elements, the permanent entities, that make up the nature of things): "Anaximenes like Diogenes believed that air came before water (*hysteron proteron*), and simple bodies are usually accepted as the

origins; For Hippasus, Mentapon, Heraclitus and Ephesus this was fire; for Empedocles it was the four elements, adding earth to the fourth. These elements are, in his opinion, always preserved and never created. In greater or smaller amounts, they are united or disconnected.

Anaxagoras of Clazomenae, was older than Empedocles, but wrote his works later. He argues that there are infinitely many origins. According to him, almost all homoeomeria, such as water and fire, are created and destroyed in this way, only through union and disunion; otherwise, they are not created or destroyed, but exist forever.

Based on this unifying basis, one could recognize the so-called material cause. But as they moved in this direction the very essence of matter showed them the way and forced them to look further. Indeed, even if all creation and destruction comes directly from something singular or from a greater number, why does it happen and what is the reason for it? "[10, p. 72].

Galen's treatise "In Hippocratis de natura hominis librum commentarii III" confirms that Galen shared Aristotle's views. It was precisely these ideas that allowed Galen to express the revolutionary hypotheses that different tissues of the human body have specific homogeneous structures. "However, enough has been said about the meaning of the word "element"[letter], with respect to sound, in the first book of essays 'On medical terms' (Περὶ τῶν ἰατρικῶν ὀνομάτων), and about the meaning of the word 'nature', in the fifth book. Nevertheless, we are not now talking about names and values, but about the actual parts which quantitatively or qualitatively make up the composition of the body; in accordance with Aristotle, we call them 'sensory elements' or 'homoeomeria' [ravnochastnye, ὁμοιομερῆ]. Among them are the second simplest compounds (ὑνθεσις) of the body, which we call "organic tissue" (ὀργανικά), for example, the tissue of the hands, feet, eyes, tongue, lung, heart, liver, spleen, kidney, stomach, uterus, and others. The primary nature of these bodies consists of tiny particles, homoeomeria. The difference between organs and tissues are discussed separately in works devoted to each of them. Now, for the sake of clarity, they will be studied as a whole. Homogeneous (ὁμοιομερῆς) bones, cartilage, ligaments, fat, flesh, and tissue, which Erasistratus

calls "parenchyma", are contained in the internal organs and surrounding muscles. They too are composed of identical particles "(fragment 2). Thus, the different organs and tissues of the human body consist of inherently different minute particles. Failure to understand this fact, according to Galen, leads to serious errors in the choice of treatment tactics: "Some doctors, including Erasistratus, only partially follow this doctrine, treating diseases of the organs according to science, and leaving tissue diseases untreated, or selecting treatment empirically, not distinguishing diseases of the organs from diseases of the tissues and cannot even list the diseases relating to each of these types"(fragment 2). Unlike the Methodists, Galen was well aware that there are differences in the pathological processes of different organs and tissues, influencing clinical manifestations. It was precisely this, in his opinion, that was crucial to choosing a therapeutic method.

Thus, we can conclude that the theoretical and practical system of Galen's ideas included the existence of micro-processes occurring in organs and tissues of the human body. Nevertheless, his arsenal did not include the technical methods for their study.

Galen formed a holistic understanding of the makeup of the human body. Soul and body exist in an inseparable unity. The two lower parts of the soul are, of course, mortal, just as the mortal body itself. The lower parts of the soul, located in the heart and liver, by their very nature reflect the nature of the organs where they are located. The higher, rational part of the soul is distinguishable by its makeup – it is "incorporeal" and leaves the human body at the time of its death. In our previous publications, we pointed out the extreme care Galen took in this matter [6]. On the one hand, he definitely speaks of the incorporeal nature of the rational part of the soul, and death as the process of separation from the mortal body. On the other hand, we were nowhere able to find Galen's literal agreement with Plato's thesis about the immortality of the highest, rational part of the soul (in this regard, we are in agreement with O. Temkin) [11].

Basing himself on Hippocrates, Galen argues that the state of the human body is determined by the balance of the four main fluids. There are four primary elements which are the physical basis

of living beings. Specialized scientific literature has yet to fully clarify Galen's views concerning the combination of these liquids and primary elements, although it is critical to the study of ancient protoscience. Galen's commentaries on the Hippocratic treatise, "On Human Nature" is a historically significant attempt to clarify the problem of the basic elements. Galen draws attention to the fact that a number of the eminent scientist of antiquity wrote books named "On Nature". In his opinion, it is not surprising: "They tell us about the nature of things, which they consider to be the uncreated and undying essences of all creation and subject to the destruction of the body. This essence includes properties that are equally inherent in all that is created and destroyed; by perceiving these properties, it is possible to comprehend all the other essences that are not equally inherent in all things, since they also correspond to partial essences" (fragment 1). At the beginning of his work, Galen tells the reader about the practical importance of the question concerning the nature of "all existence". All similarly named treatises ultimately led the doctor to answer the question about the miscibility (or immiscibility) of the principles of the human body: "... He (Hippocrates – *D.B.*), like the others, begins with a study of the issue of whether the nature of what we are trying to understand is simply unified; if it is a composite, then what are the simplest elements of this composition?" (fragment 2). This is very important for medicine: "In the beginning of this work, where I explained the therapeutic method, it was shown that it is impossible to find an appropriate method of treatment for each of the homogeneous (*ὁμοιομερῶν*) tissues, without defining in advance the simple elements that different tissues are composed of; is it from a single element or from many, are they are mixed, or merely touching?" (fragment 2).

Galen's commentaries reflect the considerable debate concerning the basic provisions of the treatise "On Human Nature", and help us understand its historical significance: "This is where Hippocrates begins to conduct research about the human body; is it simple or a compound" (fragment 3). This is a fundamental issue for the entire Greco-Roman tradition of rational medicine. Recall that the term "Greek

rational medicine", introduced by J. Longrigg, is an explanation of the causes for the establishment and development of the methods to treat disease through natural (and not occult) factors [12]. Solving such problems presupposes the existence of a system for understanding physical nature, in other words, the essence of the human body. It follows from Galen's writing that, in his time, the Hippocratic treatise "On Human Nature" was the center of a fierce debate. Even the authorship of Hippocrates was called into question. In the text we analyzed, Galen does not directly name his opponents, although he indicates that they are followers Erasistratus i.e., contemporary medical practitioners who followed the Methodists. Galen makes noteworthy references to Erasistratus as being someone who was an opponent of Hippocrates and who challenged the main ideas of the treatise "On Human Nature". Unfortunately, in contrast to "On opening the veins against the followers of Erasistratus living in Rome" [4], in his essay Galen does not mention the works of Erasistratus that object to Hippocrates and does not examine in detail the nature of these objections. However, based on context, it follows that the Roman physician saw no fundamental difference between the arguments of Erasistratus and the views of his followers. Obviously, they were very similar, if not identical. The debate about the authenticity of authorship gives us an idea about the methods of text analysis used by Galen. For example, Galen refers to his essay "On the true and false writings of Hippocrates" (unfortunately, it has not survived), where his criteria of determining the authenticity of authorship "On Human Nature" is a comparative analysis of its content with other treatises of Hippocrates: "it clearly it belongs to the first part of the Hippocratic study that deals with elements and liquids, and to the second that discusses epidemics and infectious diseases. The section on bloodletting is a clear postscript; a bad one at that. What is written there is not confirmed by experience and contrary to what is said in the second book 'Epidemics'"(fragment 3). Next Galen carefully examines all known authored versions of "On Human Nature". Some scholars believed that the treatise was written by Polybius, the closest student of Hippocrates who, after the death of his teacher, headed the medical

school of Kos. Others thought that the author of the work could have been Thessalus, the son of Hippocrates, who left Kos to be court physician of the Macedonian king Arhilae. Galen believed that an important fact supporting the argument that Hippocrates wrote book "On Human Nature" was Plato's references in the dialogue "Phaedrus" [9]. Galen states that most doctors, never the less, recognize Hippocrates as the author: "So, as I said, almost all other doctors, with a few exceptions, believe that the book "On Human Nature" belongs to Hippocrates" (fragment 3). This issue is of practical importance because it deals with what Galen considers to be the fundamental idea (after Hippocrates and Aristotle) that the human body consists of four principles: cold, dry, warm and humid, "... Nevertheless it turns out that our bodies consist of these principles and that this was the doctrine of Hippocrates! After all, what is most original about his writings is clear; he not only created a classification of diseases on the basis of these principles, but also deduced from this a study of the methods of their treatment. He divided diseases into 'hot', 'cold', 'wet' and 'dry' and recommended treating hot diseases with cool, wet with dry, cold with warm, and dry with moist. He further believed that the nature of some people was hot, for others it was cold, for the third moist, for the fourth dry. The same distinction was made for ages and localities. Neither Erasistratus, nor anyone else said anything similar, thinking that fever was acquired rather than innate"(fragment 4). Galen then carefully examines the opinions of Hippocrates on this matter. In this way, an important thesis is revealed, one that is fundamental to the Galen's system: four elements constitute the nature of the human body. The proposition that human nature can be characterized using only a single primary element is not true and distorts the approach to the practice of medicine, "Therefore, the best way to understand this has been stated. Hippocrates believed that neither air nor earth, nor water, nor fire were single components [element] of the human body, but that it consisted of all these components [elements]"(fragment 6). According to Galen, human nature is not uniform and cannot be made up of one element (primary element): "It will be clear that Hippocrates did not object to those who believe that the human

body contains all four elements, but to those who believe that the nature of man consists of only one element"(fragment 6). Otherwise, people would not experience illness, because disease would lack a mechanism for developing. In fact, one substance could not be so volatile as to allow the emergence of all the variety of diseases actually observed by the doctor. Even if there were a number of variability options, there would be one cure for all diseases by correcting the condition of this single substance. To any sensible doctor it would be obvious that in practice this was not the case. The ideas of Hippocrates concerning general pathology were developed by Galen, who gave a rational explanation for the existence of the variety of diseases observed by physicians. The theory of combination (but not mixing) of primary elements and essences led to the realization of an infinite variation of combinations, where different degrees of qualitative and quantitative predominance of one or another of them caused a variety of diseases that, accordingly, require completely different treatments. Galen explains the essence of the ideas of Hippocrates on this subject: "The founders of this opinion [which is shared by Hippocrates] did not call it an essence (out of which human flesh is made – *D.B.*). They thought it was a single substance consisting of all four essences, just as the effectiveness of the drug "tetrafarmakon" is not due to either the presence of wax, tar, grease, gum or separately, but to the effect of a single substance made up of these four. But this doctrine may be twofold. Some believe that the four properties are mixed among themselves, and others that the essences are mixed. The first view was shared by the Peripatetics, the second by the Stoics. But before them, Empedocles believed that the nature of the constituent bodies come from a combination of four unchanged elements, initially mixed together as if someone thoroughly emulsified and ground then into a powder and then mixed copper, cadmium and vitriol, so that none of them could be completely separated from each other "(fragment 8). According to Galen, Hippocrates clearly showed the practical importance of correctly understanding this issue: "Refuting the argument of previous philosophers who believed that the nature of our bodies is only fire, water, earth, or air, he turned to the doctors and further argued that they, i.e. those

who believed that man is only blood or bile, or phlegm, made the same mistakes as the mentioned philosophers "(fragment 9).

Galen summarized the views of Hippocrate with a conclusion that is of great interest to historians of medicine. He clearly indicated that a proper understanding of compliance or violation of the balance of primary elements in the human body is impossible without an understanding of the microstructure of human tissue: "... This argument refutes those who believe that the smallest particles of matter are indivisible ($\alpha\tau\omicron\mu\alpha$) non-compounds. According to them, the initial essence too is singular in appearance. It is because of this that the first substance [lit .: the body] is called uncreated and indestructible, since all other bodies receive existence from being composed of its particles. The doctrine that our bodies are composed of eternal particles is based on this. It is on this that the doctrine that our bodies are composed of eternal particles is based, along with the teachings of Hippocrates about mixing the four elements, which in turn was based on Aristotle and the Stoics. The fact that if the body consisted of only one element it would never become ill he proves as follows: it would not have any other element that could influence it" (fragment 11). Galen's proposition explains the variety of diseases. He proceeds to explain the theory of the four elements and the four essences of the human body: "However it would do well here to indicate more clearly how we get sick and are cured based on hot, cold, wet and dry" (fragment 12). He continues: "And inflammation and all unnatural and painful tumors sometimes occur because of excess moisture, leading to swelling, or sometimes due to the fact that body fluids are abnormally warm or cold. And treatment should be selected accordingly: if the body suffers due to excess moisture, heal it with siccation, if it is because of unnatural dryness, by adding moisture, if because of cold, then it must be warmed, if the illness is due to cold, warm it, if suffering from excessive heat, treat it with coolness. It is known that all drugs act by heating, cooling, humidification or draining "(fragment 12).

Thus, Galen confirms and develops Hippocrates' fundamental thesis of the need to treat with opposites. The key to understanding the

principles of treatment of diseases, according to Galen, is the idea of "proportionality". "According to all the doctors, philosophers and people having a proper education, the proportionality of elements produces health. However, the theory of elements [basis] in different logical exercises can take two forms: according to one, the generation of complex comes from the juxtaposition and interweaving of simple elements, according to another – from their mixture. The first study believes that proportionality is achieved through the interpenetration of elements through the pores, and the second that we are healthy thanks to the precise mixing of elements; Hippocrates is the founder of this latter doctrine" (fragment 24). It is extremely important to relate Galen's idea of universals with the elements and essences of human nature established by Aristotle. This is precisely how Galen relates the four primary elements and the four essences of the human body. "And it is perfectly clear that each of these elements is derived from one of the first four [elements], as named by their properties – wet, dry, cold and hot, the very name of these essences of having these properties – fire, water, air and earth. After all, it is clear that the elements [basis] were named after the extreme degree of their properties: extreme heat is present in heat and humidity, humidity in the air, cold in water, and dry during solidification and cooling in the earth" (fragment 19).

Another important component of the overall picture of pathology for Hippocrates and Galen was the doctrine of the four body fluids – black and yellow bile, phlegm and blood. In modern historiography, there is a tendency to talk about the four first elements, the four essences and the four fluids of the human body, as three very different theories, little to do with each other [8, 13, 14]. Historians of medicine should clearly understand that Galen saw all these concepts as a single complex of ideas about the development of diseases and about health and pathology. In the works we analyzed, the author shows quite clearly how interconnected these three theoretical postulates are and explains the connection between the doctrine of the essence and the doctrine of the moisture of the human body, emphasizing its essentially practical importance to the art of healing. "Nevertheless, there are

some confusing statements about liquids being different according to the degree of humidity: after all liquids [juice] are moist. Therefore, they exclude the word "no dryness or humidity": after all, if they agree that one liquid may be moister than another, they will have to agree with the fact that they may become less humid by mixing in a dry element [basis]. However, it is quite obvious that in comparison with all other liquids [juice] yellow bile is often heavily diluted, so sometimes its color is not yellow but green, and sometimes it becomes dense as egg yolk, which is why some call it "yellowish"; black bile is always thicker than the green and yellow, but it is more or less as dense as blood – sometimes it is sufficiently fluid to flow and sometimes quite dense. Phlegm behaves similar to the above liquids [juice]: it can have different density, sometimes watery, sometimes denser like a pus. This happens with liquids [juice], as they are in fact not elements such as water, earth, air and fire. After all, each of them comes from the mixing of these four elements, as we have heard many times" (fragment 29).

Once again, we note that the significant amount of attention that Galen gave to general theoretical issues was dictated solely by the requirements of medical practice. A natural-philosophical system was necessary for a systematic understanding of the composition and principles of the vital functions of the human body. According to Galen, the cause and course of disease, the principles and methods of treatment, should be explained within the framework of a certain philosophical (i.e. general scientific) system. In his opinion, the correct system is based solely on facts and empirical observations. The author does not tire of emphasizing that this is precisely the essence of Hippocratic medicine, which he, Galen, develops, "Hippocrates always relies on the evidence of undisputable observations" (fragment 15).

The following excerpt from analyzed works is an example of the relationship between the natural philosophical ideas about the basis of the systems of the human body and methods of treatment of diseases: "... If you give someone a drug which drives out bile or phlegm, you will see how that liquid flows out, for which the medicine was intended, and will be convinced that the body contains these liquids at all times".

Some people object to the argument that a cleansing agent does not remove the corresponding fluid from the body, but transforms within it. However, the falsity of this argument has been shown in our essay entitled "On the strength of purifying drugs"; and now, as an example, we need to repeat one thing said there. One can see in practice that those who do not recognize that what is cleaned by a cleaning agent is extracted from the body are constantly denounced; for example, patients suffering from edema, a condition called ascites, take medication which expels water and a considerable amount of liquid that is similar to water, thus alleviating heaviness in the stomach; but if someone gives them medicine to expel yellow or black bile, some liquid will be removed and the heaviness in the stomach not only does not decrease, it even increases"(fragment 31). The idea of treating opposites with opposites expressed by Hippocrates, in conjunction with the doctrine of the four body fluids of the human body, lead Galen to an understanding of the use of pharmacotherapy for removing excess amounts of one of the predominant fluids and restoring valued "proportionality". This approach was not obvious to his contemporaries precisely because of a fundamentally different understanding of the processes occurring in the human body.

In his commentaries to the Hippocratic treatises, Galen constantly includes polemical attacks against his opponents. Occasionally they are purely emotional. However, they provide interesting material which allows the historian of medicine to reconstruct the theoretical and practical views of the critics of the medicine of Hippocrates and Galen. This is particularly important given that the shortage of sources makes the research of ancient medicine considerably difficult. The works of Galen are not the only the object of research; they are also an important source of information about other medical schools. [4]

Galen draws the reader's attention to the nature of the practical observations of doctors, based on the idea that the human organism has one primary substance (or primary elements). Galen quotes Hippocrates, to demonstrate the logic of scientists who "claim that man is one". Noting how the death of a person occurs due to the loss of blood or immediately after the copious

outflowing other liquids, such as mucus or bile, they conclude that death was due precisely because of the loss of this fluid, a primary substance of the human body. A similar conclusion is made if the patient receives treatment to stimulate the separation of one or another liquid. Galen strongly objected to opponents of Hippocrates: "After expelling the substance that the medicine is intended for, it is followed by a substance that is expelled easier than others; then, what is the next in order [for ease of removal], and finally – blood, being the juice [fluid] most similar to human nature. After all, the only thing that can be said of blood with certainty is this: it is not identical to human nature, but more akin to her than others [liquid]"(fragment 34). A necessary clarification regarding drug therapy follows: "... When medicine enters the body, it initially casts out elements similar to itself, and then the rest. It is worth mentioning that he also said this about plants; they extract from the soil what is similar to them, since the earth also has spicy, and sweet, and more. It is clear that the spicy in man is black bile, the bitter is yellow bile, sweet is the blood and phlegm is salty. However, phlegm is just as sweet as other liquids, and as spicy as the others, and has something of an undefined quality. This is why, it seems to me, he placed at the end of the sentence the words "and more", seeing many differences not only in phlegm but in other liquids [juices] as well. It is not only spicy, sweet, bitter and salty, but also sour, burning and fatty types of liquids [juice] that are in animals and plants, and it is clear that similar types exist in the earth"(fragment 36). Thus, the logic of the Methodist can be represented as follows: if a person dies during blood loss, it means that the loss of blood is of a body core element without which life is impossible. The same, in their opinion, applies to phlegm and to both types of bile. All this led them to the idea that "man is the one", i.e., that the body has one major element or substance. Galen's explanation, as we see, is aimed at clarifying the immeasurably greater complexity of processes occurring in the body. In addition, based on his rich medical experience, he correctly warns not to overestimate the importance of what kind of liquid is released just before death, pointing to the complex nature of this phenomenon. This logic is also applicable to

drug therapy. For Galen, its purpose seems to be like an external influence on "similar" element of the drugs used, the prevalence or the lack of which is observed in the human body.

At the end of the first part of "In Hippocratis de natura hominis librum commentarii III" Galen offers an interesting explanation, indicating the connection between the theory of liquids and essences in the human body and those based on the teachings of Hippocrates concerning the influence of climate and environmental conditions on health and disease. Here again we are dealing with a rational understanding of the pathogenesis laid down by Hippocrates and having great importance in the system of Galen.

Like Hippocrates, Galen believed the body tries to adapt to influences and environmental factors (temperature, humidity, etc.), that occur during the various seasons of the year. Accordingly, it is logical to assume that during this time, one of the four liquids is dominant in the human body: "Hippocrates has in mind that each of the four seasons has a prevailing fluid [juice] with properties similar to the season; therefore, he calls phlegm cold and wet, like winter; blood is hot and humid, like spring; yellow bile is hot and dry, like summer; black is cold and dry, like autumn" (fragment 46). Galen's additional explanations make it clear that he not only shares this view, but also develops it and adds his own observations. This is how he describes physiological changes in winter "...The cold environment penetrates into the body as deeply as possible (in some, as previously stated, even to the stomach); therefore, although food is digested in the stomach, in the liver it does not turn into blood, somehow avoiding this transformation.

Furthermore, vessels present throughout the body, being cooled, transfer blood differently than in summer. To this is added the abundance of food, which occurs in the winter. Furthermore, winter food is similar in quality to phlegm than summer food ... For all these reasons, in the winter the body is replete with phlegm" (fragments 47–48). According to Galen, external climatic factors also influence the prevalence of essences: "After all, a year contains each of the elements not by prevalence, but as elements: winter has wet and cold; summer, on the contrary, has dry and hot; and of the other two seasons, one contains

moist and warm, and the other, on the contrary, dry and cold" (fragment 52). For the above mentioned to have a systematic character, Galen again emphasizes: "In pure form, the elements are more concept than existence; however, among the existing body, there are those that are highly similar to it. After all, if you assume that the water is essentially wet and cold, then the substance expected will not be more water: it immediately freezes and stops flowing" (fragment 52). For him it was important that the doctor see the human body as a complex set of interacting substances. In his opinion, the quantitative and qualitative ratio of primary elements, essences and liquids, creates numerous factors affecting health and illness. He strongly opposes the automatic extrapolation of the concept of primary elements (existing in natural philosophy since the days of the early Ionian physics) to the nature of man, pointing to the impossibility of thus explaining the actual diversity of the processes occurring in the human body. A correct explanation requires consideration of the interaction of all the elements, essences and all body fluids: "He (Hippocrates – *D.B.*) lists the element innate to man, blood, phlegm bile, and both types of bile, because the initial formation of the embryo comes from the blood in the uterus and belongs to all these elements. It is from here that growth and nutrition of the fetus takes place. After all, if our body is completely drained of wet, dry, hot, or cold, all liquid immediately evaporates, since none of them is wet, dry, hot, or cold in pure form. After all, we say that phlegm is wet and cold, without having in mind that it does not have an opposite, but only that it is primarily wet and cold" (fragment 54). And further: "Even blood itself is considered the most well mixed precisely because none of these opposites strongly predominates: not hot over cold or cold over hot, not wet over dry or dry over wet. Therefore, if blood should have all four properties, it is clear that it must be mixed with other fluids. Well mixed blood is part of phlegm, and both yellow and black bile" (fragment 54).

In the conclusion to the first part of his work, Galen returns to his defense of Hippocrates' authorship of "On the Nature of Man" (the discussion with which he began his work). Galen again refers to Plato's dialogue "Phaedrus" [9], which deals with Hippocrates and his works.

Galen draws our attention not only to the fact that the works of Hippocrates' are cited by Plato, but also to the content of the conversations of Socrates with his interlocutors. According to Galen, this conversation describes the essence of the Hippocratic understanding of the human body, which serves as undisputable evidence of Hippocrates' authorship: "...Given that Plato wrote so, let any person show us, in any work of Hippocrates other than "On the Nature of Man", where such a method can be found. If there is no such work, then we need no more reliable testimony than that of Plato in order to prove that we have before us an authentic work of Hippocrates. What is more, Plato was a contemporary of the students of Hippocrates, and, if this work was written by one of them, he would have indicated his name" (fragment 68). Moreover: "...Plato recommends following the Hippocratic method when studying the nature of the soul, and he himself follows it in his study of the nature of the body, maintaining that it [i.e. the nature of the soul] is impossible to investigate without an understanding of nature as a whole" (fragment 69). Galen rightly points to the scale and significance of the hypothesis voiced by Hippocrates: "And is not a great discovery to find the elements from which all living and dying bodies are composed?" (fragment 69). The following conclusion is logically entailed by this: "And would this evidence not be preserved, even if, out of all the writings of Hippocrates, much fewer than 300 lines survived? After all, it is unlikely that Hippocrates, having applied all diagnostic and prognostic reasoning to the theory of the elements, as was already indicated, would not prove it anywhere" (fragment 69).

In the second portion of the treatise, called "In Hippocratis de natura hominis librum commentarii III", Galen transitions to a theme which we refer to as the "criticism of the source". He sets himself up with the task of identifying the inauthentic part of "On the Nature of Man" – the part not authored by Hippocrates: "Now I turn to the fact that it was written after Hippocrates' book and poorly meshes with the rest of the text. After all, within this book there is also a small book about the healthy way of life which seems like an essay by Polybius, a student of Hippocrates. The portion which lies between these two books was written by the person who made one book from

two smaller ones by combining Hippocrates' "On the Nature of Man" and Polybius' "On the Healthy Way of Life". During the time of the Attalid and Ptolemaic dynasties, two regimes which were engaged in competition for books, a period of increased forgery began, as it was possible to earn money from the authorities by bringing them books which were supposedly written by famous men. And since both "On the Nature of Man" and "On the Healthy Way of Life" are short works, someone decided that they would not be worth very much due to their small size. Then somebody else (or the very same compiler) inserted something extra between the two works, and we turn to an analysis of this extra material now" (fragment 72). For Galen, it was extremely important to determine which parts of Hippocrates' work were authentic and which were not. Obviously, without such an analysis, Galen's arguments are substantially weakened, a fact which validates the correctness of his own belief system. Familiarity with the rest of Galen's corpus reveals that the Roman doctor continually emphasizes the fact that he is a student and successor of Hippocrates. These fragments from the "Three Commentaries" are of significant interest from a source-critical point of view as they present contemporary scholars with the task of revisiting the text of "On the Nature of Man", a text which has come down to us within the "Hippocratic corpus". Here Galen is entirely reliable, breaking down the fragments of text which qualify as later additions (we will call the author Pseudo-Hippocrates) no less attentively than those parts of the treatise whose authenticity is not in doubt. It is no coincidence that he begins his criticism with the fragment dealing with the therapeutic principle of "treating opposite with opposite". Here is what the Pseudo-Hippocrates writes: "One should also know that diseases caused by an excess are cured by reduction, and those stemming from a deficiency are cured by excess, and those caused by work are cured by rest, and those caused by idleness are cured by work" (fragment 73). And here is Galen's commentary: "Above each line of this fragment Dioscurides leaves a sign, called an obelos, which Aristarchus also uses in his research on the works of the Poet to indicate lines whose authenticity he doubts.

Dioscurides left these signs in and proposed that the author of this passage was Hippocrates, son of Thessalus. The great Hippocrates had two sons, Thessalus and Drako, who in turn each had a son named Hippocrates” (fragment 74). Also, “the assertion that excess is a necessary cause of disease is incorrect. After all, disease is above all a certain condition of the body of a living being which disrupts its proper operation” (fragment 75). Galen carries out a consistent and substantial criticism of all the fundamentals of the fragments which poorly mesh with the work of Hippocrates: “Excess does not in and of itself disrupt proper functioning”, “but the damage is done by means of some intermediate state which Erasistratus calls one thing, Asclepiad calls something different, and still others (the so-called pneumatics [πνευματικοί]) call something else”. “Excess of the first kind leads to corruption of the liquids and directs the flow of liquids to the weakest parts of the body; excess of the second kind leads to rupture of the blood vessels, which sometimes leads to sudden death when the air supply to the body is blocked” (fragment 75).

Galen’s commentaries cover very important areas of medicine; for example, he clearly tries to formulate a principle of pathogenic therapy. Treating the patient, according to Galen, is not about eliminating the symptoms of the disease but about addressing the causes of the disease: “And so, the elimination of the causes of disease is what is called “treatment”, not only the elimination of diseases which have already manifested themselves” (fragment 75). Later Galen introduces the term “pre-illness condition”: “If one wants to use the accurate term when referring to these causes, he should call them, following Athenaeus, ‘pre-illness conditions’; that which precedes these pre-illness conditions should be called the ‘antecedent’ causes (προκαταρκτικά): these are causes such as excessive consumption of food, excessively hot temperatures, immoderate and untimely bathing and gymnastic exercise, and everything which is written in the essay ‘On the Antecedent Causes of Diseases’ (fragment 75). In his opinion, this concept is necessary for accurate measurement of the relevant medication to be prescribed to the patient: “But the job of the skilled doctor is to gradually increase that which

is deficient in a timely and appropriate manner (παρὰ καιρὸν), and not to increase that which is deficient in a sudden or excessive manner” (fragment 76).

Having developed his criticism of the Pseudo-Hippocrates, Galen again returns to the fundamental principles of his medical system: “And treatment must be carried out by combating the causes of the illness” (fragment 83). And further: “...Having considered the nature, age, and kind of person, and also the time of year and the type of illness, proceed with treatment, now decreasing something, now adding something, so that, as I said earlier, you treat the illness according to the age, time of year, and nature of the illness via opposing means – as in medicine, so should it be in the way of life” (fragment 84).

Galen also considers external climatic influences as possible causes of human ailments: “Often a kind of dampness – from bogs, lakes, or backwaters, or from the earth itself – is a cause of illness, and often the cause of illness is simply climate” (fragment 85). Here he again strictly follows Hippocrates’ line of thought. However, further on we find an interesting innovation, as Galen introduces an important concept for his system – the concept of “strong” and “weak” parts of the body: “Diseases arising out of the strongest parts of the body are the most serious” (fragment 87). This line of argument is an example of the strong interrelationship between the natural-philosophical foundations of his scientific views and the extensive experience of a distinguished doctor. We see how he deals with issues of general and particular pathology from a teleological point of view: “The word ‘strong’ with regards to a part of the body and to the body as a whole more precisely means ‘carrying out its function well’ (fragment 88). Of course, “each function has its strength, and each strength is strong in comparison with others in this or a different part”. This idea is made quite clear in the example of concrete diseases: “Everybody says that the weakest part of a person with gout is the legs; of an arthritic person the weakest parts are the joints, of a person who suffers from headaches, the head; of those suffer from diseases of the spleen, the spleen; of those who are easily affected by diseases of the eyes, the eyes; and thus for all parts of the body”... “diseases arising from internal causes

are the result of a surplus of liquids or of poor quality liquids, but external causes are usually poor climate, and sometimes from the crushing or cutting of the body of the living being". Later he concludes, "thus, for every cause of disease, there are strong or weak body parts, which easily succumb or do not succumb to disease" (fragment 89). For Galen, the application of natural-philosophical theories to the practice of medicine is characteristic. He often includes his opinions on the correlation between the empirical and the theoretical: "In debates concerning the arts, sometimes sensory perception is decisive, but sometimes demonstration is. That which can be decided by sensory perception requires improving the relevant sense, while that which can be decided by demonstration requires exercising reason". Further, "that which is evaluated by means of the senses allows one to quickly determine which of the disputants is correct – by means of visible evidence received via dissection; that which requires demonstration, and not dissection, can be determined by carrying out (lit. drawing) a demonstration" (fragment 93).

In support of his views, Galen undertakes a lengthy digression on the anatomy of the veins, emphasizing the necessity of exclusively practical (by means of dissection and observation) inquiry into a given issue.

The mistakes made by the Pseudo-Hippocrates are another reason to doubt the authenticity of this portion of "On the Nature of Man".

The views of the author of the inauthentic text also fail to correspond with Hippocrates' views on the prevalence of warmth in a growing organism: "Hippocrates maintained, 'In growth there is above all an innate warmth', while this other person heard only 'in growth there is above all warmth'. He omits the word 'innate'. He says that to come into effect is warmth. The word 'to come into effect' in this context probably means the following: growth seems to him to be the kind of activity that requires strength, and, like any other activity which demands strength, it warms the agent. But, again, he should have said that children grow as a result of an innate warmth, and do not become warm as a result of growth, as innate warmth is not only well-balanced warmth but wet warmth" (fragment 116). The next portion of Galen's critical commentary on

the Pseudo-Hippocrates deals with the incorrect interpretation of the processes occurring in inflammatory diseases of the internal organs: "...He argues that waste material is evacuated more quickly by the lower path, i.e. in cases of dysentery, and more slowly in the upper path, or the respiratory paths. He also considers the case of urine and the causes of the rapid expulsion of warmth from the bladder. If one does not agree that the hard liquid in saliva, urine, or feces is different from pus, then either one of the following is possible: either he is consciously lying in order to fit the phenomena with the theory, like Erasistratus when he says that any heat arises from the accumulation of phlegm, or he is a sophist who is unfamiliar with the work of practical physicians. Pus is different in color, consistency, and smell from a hard liquid. The expulsion of hard liquid, cleansing the brain, occurs at determinate (or indeterminate) periods through the nostrils or mouth, a fact which the author of this essay does not recall" (fragment 123). The regular errors in his usage of special terminology and the extreme obscurity (uncharacteristic of Hippocrates' style) of his reasoning about the nature and course of the diseases that the Pseudo-Hippocrates wrote about all lead Galen to the following disparaging conclusion, "I think that the same thing happened to a majority of commentators, including Sabinus, that happened to Philotimus, who decided to treat for a hangnail a patient who was actually suffering from dropsy" (fragment 136).

The portion of "In Hippocratis de natura hominis librum commentarii III" which we still have today ends with Galen's criticism of the Pseudo-Hippocrates: "And so, having finished with this extraneous text, we move to the essay 'On the Healthy Way of Life', which is said to be by Polybius. (fragment 139). We can only guess that in the third part of the essay Galen analyzed the work of Polybius, the successor of Hippocrates.

Thus, Galen's "In Hippocratis de natura hominis librum commentarii III" is an important source for historians of medicine who wish to more clearly define his natural-philosophical and medical convictions. It substantially broadens our understanding of the nature of the human body in Galen's practical and theoretical system.

REFERENCES

1. *In Hippocratis de natura hominis librum commentarii* III. Ed. J. Mewaldt. Galeni in Hippocratis de natura hominis commentaria tria. Corpus medicorum Graecorum. Vol. 5.9.1. Leipzig: Teubner, 1914. S. 3–88. (Cod: 25,350: Med.)
2. *Balalykin D.A., Shcheglov A.P., Shok N.P.* Galen: vrach i filosof (Galen: Physician and Philosopher) [in Russian]. Moscow: Vest, 2014. 416 p.
3. *Balalykin D.A., Shcheglov A.P., Shok N.P.* Filosofskie smysly ratsional'nogo poznaniya v teoretiko-prakticheskoy sisteme Galena (na primere raboty «O pobuzhdenii k meditsine») [Philosophical points of rational knowledge in the theoretical and practical system of Galen (on the basis of the example of “Adhortatio ad artes addiscendas”)] (in Russian). *Istoriâ mediciny*. 2014. N 2 (2). P. 128–160.
4. *Balalykin D.A.* Galen i vrachi-erasistratory: klinicheskie i naturfolosofskie aspekty polemiki (Galen and doctors of the Erasistratus school: clinical and natural-philosophical facets of debate) [in Russian]. *Istoriâ mediciny*. 2014. N 3 (3). P. 119–161.
5. *Balalykin D.A., Shcheglov A.P., Shok N.P.* Sootnoshenie teorii i praktiki v sisteme Galena (Correlation of theory and practice in Galen's system) [in Russian]. *Filosofiya nauki*. 2014. N 2 (61). P. 114–136.
6. *Balalykin D.A.* Sushchnostnoe edinstvo dukhovnogo i telesnogo v teoretiko-prakticheskoy sisteme Galena. Chast' I (An essential unity of the spiritual and the material in Galen's theoretical and practical system. Part I) [in Russian]. *Filosofiya nauki*. 2014. N 3 (62). P. 112–149.
7. *Ternovsky V.N.* Klassiki anatomii i meditsiny i ikh izuchenie v Sovetskom soyuze. Tezisy dokladov. Pervaya Vsesoyuznaya nauchnaya istoriko-meditsinskaya konferentsiya. 3–9 fevralya 1959 goda (Classics of anatomy and medicine and their study in the Soviet Union. Abstracts. The First All-Union Scientific Historical-Medical Conference. February 3–9, 1959) [in Russian]. L., 1959. P. 53.
8. *Stochik A.M., Zatravkin S.N.* Nauchnye revolyutsii v meditsine XVII–XIX vv.: oproverzhenie galen-izma i vzniknovenie estestvenno-nauchnykh osnov meditsiny. Soobshchenie 3. Formirovanie novykh predstavleniy o pishchevarenii, mocheotdelenii, sisteme krovi i polovykh protsessakh (Scientific medical revolutions in the 17th–19th centuries: the refutation of Galenism and the rise of natural-scientific foundations of medicine. Statement 3. The formation of new ideas about digestion, diuresis, blood systems and sexual processes. Problems of social hygiene, health and the history of medicine) [in Russian]. *Problemy sotsial'noy gigieny, zdravookhraneniya i istorii meditsiny*. 2011. N 1. P. 51–54.
9. *Plato*. Phaedrus. Coll. works. In four vol. [in Russian]. Vol. 2. Moscow, 1990–1994.
10. *Aristotle*. Works in four volumes. Ed. V. F. Asmus [in Russian]. Vol. 1. M., 1976. 550 p.
11. *Temkin O.* Galenism: Rise and Decline of a Medical Philosophy. Ithaca; New York: Cornell University Press, 1973.
12. *Longrigg J.* Greek Rational Medicine: Philosophy and Medicine from Alcmaeon to the Alexandrians. London: Routledge, 1993. 296 p.
13. *Stochik A.M., Zatravkin S.N.* Reformirovanie prakticheskoy meditsiny v period pervoy nauchnoy revolyutsii (XVII v. – 70-e gody XVIII v.). Soobshchenie 1. Lechebno-dagnosticheskaya kontseptsiya Galena i otkaz ot ee prakticheskogo ispol'zovaniya (Reforms in the practice of medicine during the first scientific revolution (17th century–1770s). Statement 1. Galen's therapeutic and diagnostic concepts and their rejection in practical use) [in Russian]. *Terapevicheskiy arkhiv (Therapeutic archives)*. 2011. Vol. 83. N 7. P. 78–80.
14. *Sorokina T.S.* Istoriya meditsiny: uchebnik dlya stud. vyssh. med. uchebn. zaved. 8-e izd. (The history of medicine. Textbook for students higher medical education institutions. 8th ed.) [in Russian]. M.: Izdatel'skiy tsentr “Akademiya” (Moscow: Publishing Center Academy), 2008. 560 p.

Received: 11.08.14

About the author

Balalykin D.A. – Doctor of Medical Sciences, Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of the History of Medicine, National History and Culturology, I.M. Sechenov First Moscow State Medical University.
E-mail: shok@nmt.msk.ru

The name of the article for quotation: Continuity in the views of Hippocrates and Galen on the nature of the human body. *Istoriâ mediciny*. 2014. N4 (4). P. 89–184.

APPENDIX

ΓΑΛΗΝΟΥ
ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΒΙΒΛΙΟΝ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ
ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ¹

1. Περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων πάλαι ποθ' ὑπόμνημα τῶν ἐταίρων τινὶ πρὸς ἀποδημίαν στελλομένῳ γράψας ἐπιδέδωκα τῆς ἐκείνου στοχαζόμενος ἕξεωσ' ἄπερ οὖν ἦδειν αὐτὸν ἀκριβῶς ἐπιστάμενον, οὐτ' ἀπέδειξα κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ συγγράμματος οὐτ' ἀνέμνησα, καίπερ εἰθῶς | οὕτω πράττειν, ὅταν κοινὸς ὁ λόγος ἅπασι τοῖς ἀναγνωσομένοις αὐτὸν ἔσεσθαι μέλλῃ· φθάσαντος δ' οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς πολλοὺς ἐκπεσεῖν τοῦ συγγράμματος οὐκέθ' ἕτερον ἐπ' αὐτῷ ποιεῖν ἔδοξέ μοι, καὶ μέντοι καὶ τὴν ἐξηγήσιν τοῦ Περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίου διὰ τοῦτο ἀνεβαλλόμεν, ὅτι τὰ συνέχοντα πάντα διὰ τοῦ προεκδοθέντος ὑπομνήματος, ὃ Περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων ἐπιγέγραπται, σαφῶς ἐδέδεικτο. νῦν οὖν, ἐπειδὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἱπποκράτειου συγγράμματος ἐξηγήσιν οὐ μόνον τῶν ἀναγκαίων εἰς τὸ δόγμα λέξεων, ὡς ἐν ἐκείνῳ πρότερον ἐπεποιήμην, ἀλλὰ πασῶν ἐφεξῆς ἐδεήθησαν οἱ ἐταῖροι παρ' ἐμοῦ λαβεῖν, ἀρχόμενος τῆς ἐξηγήσεως ἐκείνα λέξω πρότερον, ὅσα παρέλιπον εἰπεῖν ἐν ἀρχῇ τοῦ Περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων, ἐπειδὴ γινώσκω αὐτὰ τὸν ἐταῖρον ἠπιστάμην.

Ἐν μὲν δὴ καὶ πρῶτον ἔστιν εἰπεῖν, ὃ τι ποτε σημαίνεται πρὸς τοῦ τῆς φύσεως ὀνόματος, ἀφ' οὗ καὶ τῶν παλαιῶν φιλοσόφων ἔνιοι παρονομασθέντες ἐκλήθησαν φυσικοί. γενήσεται δ' ὑμῖν ὧν ἕνεκα λέγω τοῦτο δῆλον ἀναγνοῦσι τὰ Περὶ φύσεως αὐτοῖς γεγραμμένα βιβλία· φαίνεται γὰρ ἐξηγούμενα τὴν πρώτην οὐσίαν ὅποια τίς ἐστιν, ἣν ἀγέννητόν τε καὶ αἰδίον εἶναι φασι ὑποβεβλημένην ἅπασι τοῖς γεννητοῖς τε καὶ φθαρτοῖς σώμασι, τὰ θ' ὑπάρχοντα κατὰ τὸν ἴδιον λόγον ἐκάστῳ τῶν γεννωμένων τε καὶ φθειρομένων, οἷς γνωσθεῖσιν ἔπεται καὶ ἡ τῶν ἄλλων γνώσις, ὅσα μὴ κατὰ τὸν ἴδιον λόγον ἐκάστη τῶν κατὰ μέρος οὐσιῶν

συμβαίνει. τελεία μὲν οὖν διδασκαλία τῆς ἐκάστου τῶν ὄντων φύσεως οὕτω γίνεται, καὶ ἔν δὴ τις ἢ δύο τῶν ὑπαρχόντων τινὶ διέρχεται· καὶ τοῦτο εἰθισμένοι λέγειν εἰσὶν οἱ ἄνθρωποι περὶ τῆς τοῦ πράγματος φύσεως ἀποφαίνεσθαι τι, καθάπερ καὶ ὁ ποιητὴς ποιεῖ· προειπὼν γὰρ ὡς ἄρα φωνήσας πόρε φάρμακον ἀργεῖφόντης

ἐκ γαίης ἀνελὼν καὶ μοι φύσιν αὐτοῦ ἔδειξεν ἐφεξῆς φησὶ

ρίζη μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ ἴκελον ἄνθος. οὕτω δὲ καὶ οἱ περὶ τῶν βοτανῶν γράψαντες ἢ ὅλως περὶ | φυτῶν ἐκδιδάσκουσι τὴν αἰσθητὴν αὐτῶν φύσιν ὅποια τίς ἐστιν ἐκάστῳ ἀπτομένῳ καὶ γενομένῳ καὶ ὁσμωμένῳ καὶ βλεπομένῳ διηγούμενοι τίνα τε ἔχει δύναμιν ἢ εἴσω τοῦ σώματος λαμβανόμενον ἢ ἔξωθεν ἐπιτιθέμενον· ἐν τούτοις γὰρ ἢ αἰσθητὴ φύσις ἐκάστου τῶν ὄντων ἐστίν· ἢ δὲ τούτων ἀνωτέρω καὶ πρώτη περὶ ἧς ἐγὼ τε προείρηκα καὶ Πλάτων ἐπίστασθαι συμβουλεύει τὸν βουλόμενον ὅτι οὖν πρᾶγμα μεθόδῳ μεταχειρίζεσθαι. παραγράψω δέ σοι καὶ τὴν ῥῆσιν αὐτοῦ· „ψυχῆς οὖν φύσιν ἀξίως λόγου κατανοῆσαι οἷε δύνατὸν εἶναι ἄνευ τῆς τοῦ ὄλου φύσεως; —εἰ μὲν οὖν Ἱπποκράτει τῷ τῶν Ἀσκληπιαδῶν δεῖ τι πείθεσθαι, οὐδὲ περὶ σώματος ἄνευ τῆς μεθόδου ταύτης. — καλῶς γὰρ, ὦ ἐταῖρε, λέγει· χρὴ μέντοι πρὸς τῷ Ἱπποκράτει τὸν λόγον ἐξετάζοντας σκοπεῖν εἰ συμφωνεῖ. —φημί. —<τὸ τοίνυν περὶ φύσιν σκοπεῖν> τί ποτε λέγει Ἱπποκράτης τε καὶ ὁ ἀληθὴς λόγος; ἄρ' οὐχ ὧδε δεῖ διανοεῖσθαι περὶ ὄλου φύσεως; πρῶτον μὲν εἰ ἀπλοῦν ἢ | πολυειδὲς ἐστιν, οὗ πέρι βουλευσόμεθα εἶναι αὐτοῖ τε τεχνικοῖ καὶ ἄλλοις δυνατοῖ ποιεῖν, ἔπειτα δέ, ἂν μὲν ἀπλοῦν ἦ, σκοπεῖν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τίνα πρὸς τί πέφυκεν εἰς τὸ δρᾶν ἔχον ἢ τίνα εἰς τὸ παθεῖν ὑπό του, ἐὰν δὲ πλείω εἶδη ἔχη, ταῦτα ἀριθμησάμενον, ὅπερ

¹ In Hippocratis de natura hominis librum commentarii iii, ed. J. Mewaldt, Galeni in Hippocratis de natura hominis commentaria tria [Corpus medicorum Graecorum, vol. 5.9.1. Leipzig: Teubner, 1914]: 3–88. (Cod: 25,350: Med.).

ἐφ' ἐνός, τοῦτο ἰδεῖν ἐφ' ἐκάστου, τὸ τί ποιεῖν αὐτὸ πέφυκεν ἢ τὸ τί παθεῖν ὑπό του”; αὕτη σοι καὶ ἡ τοῦ Πλάτωνος ῥῆσις ἐκ τοῦ Φαίδρου διδάσκουσα τοῦ τε τῆς φύσεως ὀνόματος τὸ σημαίνονμενον ὅπως τε χρῆ μεθόδω τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἐπισκοπεῖσθαι.

2. τοιαῦτα δὲ εὖροις ἂν ἅπαντα τὰ Περί φύσεως ἐπιγεγραμμένα βιβλία τῶν παλαιῶν φιλοσόφων, Ἐμπεδοκλέους Παρμενίδου Μελίσσου Ἀλκμαίωνος Ἡρακλείτου. τινὲς δ' οὐχ ἔν, ἀλλὰ πλείονα βιβλία τῆς θεωρίας ἐποίησαντο ταύτης, ἔνιοι δὲ καὶ πάνυ πολλά, καθάπερ Ἐπίκουρος· ἄρχεται γὰρ καὶ αὐτός, ὥσπερ οὖν καὶ οἱ ἄλλοι πάντες, ἀπὸ τοῦ ζητήσαι πότερον ἔν τι καὶ ἀπλοῦν ἔστιν, οὗ τὴν φύσιν εὐρεῖν ἐπιχειροῦμεν, ἢ σύνθετον ἔκ τινων | ἑαυτοῦ προτέρων ἀπλῶν, ἅπερ οἱ μετ' αὐτοῦς τοὺς παλαιοὺς εἰθίσθησαν ὀνομάζειν 'στοιχεῖα', καθάπερ ἐπὶ τῆς φωνῆς οἱ γραμματικοὶ δ καὶ κ φασιν εἶναι τὰ στοιχεῖα, τουτέστιν ἀπλᾶ καὶ πρῶτα μόρια καὶ μηκέτ' εἰς ἄλλα διαιρεῖσθαι δυνάμενα καθάπερ αἱ συλλαβαί· τῆς γοῦν στρα συλλαβῆς ἔστιν ἀφελόντι σοι τὸ πρῶτον στοιχεῖον τὸ σίγμα τὴν ὑπόλοιπον ἔχειν τὴν τρα μένουσαν ἔτι συλλαβὴν· οὕτω δὲ καί, ἐὰν αὐτῆς πάλιν τῆς τρα τὸ πρῶτον ἀφέλης γράμμα τὸ τ, τὸ ταύτης ὑπόλοιπον ἔξεις διαιρεῖσθαι δυνάμενον τὴν ρα· οὐ μὴν τὴν γε α διαιρήσεις ἔτι καὶ δεῖξεις ἐκ δυοῖν ἢ τριῶν φθόγγων ὥσπερ ἄλλας πολλὰς συγκειμένην, ἀλλ' ἔστιν εἷς αὐτῆς ἀδιαίρετος ὁ φθόγγος, οὐ κατὰ <τ> ποσὸν ἀπλῶς, ὡς ἐτέρωθι δεδείχαμεν ἡμεῖς τε καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν φιλοσόφων, ἀλλὰ κατὰ μόνον τὸ εἶδος. οὕτω δὴ καὶ οἱ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ σωμάτων εἶναι λέγοντες ἀέρα καὶ πῦρ καὶ γῆν καὶ ὕδωρ, ἐπεὶ μηκέτι δυνατόν ἔστιν ἕκαστον αὐτῶν εἰς εἶδη πλείω τμηθῆναι, διὰ τοῦτο τῆς φυσιολογίας ἀρχὰς αὐτὰ | τίθενται. πρώτη μὲν γὰρ ἔστι σωμάτων ἐλαχίστων ἔννοια κατὰ τὸ ποσόν, ἐφεξῆς δ' ἄλλη δευτέρα κατὰ τὸ ποιόν, ὡς ἐπὶ τῶν τῆς φωνῆς στοιχείων ἐδείχθη· καὶ διέστησάν γε πρὸς ἀλλήλους οἱ φυσικοὶ φιλόσοφοι, τινὲς μὲν κατὰ τὸ ποσὸν ὑποτιθέμενοι τὰ στοιχεῖα τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ σωμάτων ἐλάχιστα μόρια, τινὲς δὲ κατὰ τὸ ποιόν. ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ σημαίνονμενου πρὸς τῆς 'στοιχείου' φωνῆς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Περί τῶν ἱατρικῶν ὀνομάτων ἐπὶ πλείστον εἴρηται, καθάπερ γε καὶ περὶ τοῦ τῆς 'φύσεως'

ἐν τῷ πέμπτῳ· νυνὶ δὲ οὐ περὶ προσηγοριῶν ἢ σημαίνοντων, ἀλλὰ περὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ὁ λόγος ἡμῖν ἔστιν, ἐξ ὧν ἐλαχίστων εἴτε κατὰ μέγεθος εἴτε κατ' εἶδος ἢ πρώτη σύνθεσις γίνεται τῶν γεννητῶν σωμάτων, ἅπερ Ἀριστοτέλης καὶ ἡμεῖς ὀνομάζομεν 'στοιχεῖα πρὸς αἴσθησιν' καὶ 'ὁμοιομερῆ'. δευτέρα γὰρ ἐκ τούτων ἄλλη σύνθεσις γίνεται σωμάτων, ἃ καλοῦμεν ὀργανικά, χειρὸς σκέλους ὀφθαλμοῦ τε καὶ γλώττης καὶ πνεύμονος καὶ καρδίας ἥπατός τε καὶ σπληνός καὶ νεφρῶν καὶ γαστρὸς καὶ μήτρας ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα· σύγκειται γὰρ ἐκ τῶν | πρώτων καὶ ὁμοιομερῶν, ἃ δὴ καὶ 'πρωτόγονα' καλεῖν εἴωθεν ὁ Πλάτων, ἢ πρώτη τῶν τοιούτων ὀργάνων φύσις· ὑπὲρ τούτων τῆς διαφορᾶς εἴρηται μὲν δὴ καὶ καθ' ἔν τι γράμμα, λεχθήσεται δὲ καὶ νῦν ἐπὶ κεφαλαίων ἕνεκα σαφοῦς διδασκαλίας. ὁμοιομερὲς μὲν ἔστιν ὅσπουν καὶ χόνδρος καὶ σύνδεσμος, ὁμοιομερὲς δὲ καὶ ὑμὴν καὶ πιμελὴ καὶ σάρξ, ἢ τε τῶν μυῶν ταῖς ἰσὶ περιπλαττομένη καὶ αὐταῖς οὐσαις ὁμοιομερέσιν ἢ τ' ἐν τοῖς σπλάγχχνοις, ἦν δὴ καὶ 'παρέγχυμα' καλεῖν ὁ Ἐρασίστρατος εἴωθεν. ἐδείχθη δ' εὐθύς ἐν ἀρχῇ τῆς πραγματείας, ἐν ἧ τὴν Θεραπευτικὴν μέθοδον ὅποια τίς ἔστιν ἀπεδείκνυον, ἀδύνατον ὄν εὐρεῖν θεραπείαν ἐνδεικτικῶς τὴν περὶ τῶν ὁμοιομερῶν σωμάτων ἄνευ τοῦ γνῶναι πότερον ἀπλοῦν ἕκαστον αὐτῶν ἔστιν ἢ ἐκ πλείονων σύγκειται καὶ πότερον ἐκεῖνα κέκρται δι' ὄλων ἢ ψαύει μόνον. ἐδείχθη δὲ καί, ὡς ἔνιοι τῶν ἱατρῶν, ὧν ἔστι καὶ ὁ Ἐρασίστρατος, ἐξ ἡμίσεος μέρους εἰσὶ δογματικοί, τὰ μὲν τῶν ὀργανικῶν μορίων νοσήματα λογικῶς θεραπεύοντες, τὰ δὲ τῶν ὁμοιομερῶν ἢ οὐδ' ὄλως ἢ ἐμπειρικῶς, οἱ πλείστοι δ' αὐτῶν οὐδ' ὅπη διαφέρει τὰ τῶν ὀργανικῶν νοσήματα τῶν ἐν τοῖς ὁμοιομερέσι γιγνομένων ἐπίστανται, καθάπερ οὐδὲ περὶ τοῦ καθ' ἐκάτερον αὐτῶν ἀριθμοῦ. ἀλλ' ἡμεῖς γε, ὧ ἐταῖροι, καὶ Περί τῆς τῶν νοσημάτων διαφορᾶς ἔν τι τῶν ἡμετέρων ὑπομνημάτων ἔχετε καὶ περὶ τῶν ἱαμάτων οὐ σμικρὰν πραγματείαν, ἦν ἐπέγραψα Μέθοδον θεραπευτικὴν. ἀλλὰ καὶ ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα τὸν περὶ τῆς φύσεως τοῦ σώματος ἡμῶν ἀπαιτοῦσι λόγον, ὃς ἐν τῷ προκειμένῳ συγγράμματι διδάσκεται.

3. διὸ καὶ θαυμάσειεν ἂν τις ἐκεῖνων, ὅσοι νομίζουσι τὸ Περί φύσεως ἀνθρώπου βιβλίον οὐκ εἶναι τῶν γνησίων Ἰπποκράτους, ἀλλ',

ὡς αὐτοὶ καλεῖν εἰώθασιν, νόθον, ἀπατηθέντες ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ διεσκευασμένων τε καὶ παρεγγεγραμμένων, ὑπὲρ ὧν ἐπὶ πλέον μὲν ἐν αὐτοῖς τούτοις ἐπιδείξω τοῖς ὑπομνήμασιν, ἀρκεῖ δὲ νῦν ἔρεῖν, ὅσα κἀν τῷ Περι τῶν γνησίων τε καὶ νόθων Ἴπποκράτους συγγραμμάτων ὑπομνήματι εἴρηται, κατὰ λέξιν οὕτως ἔχοντα: „τούτου τοῦ βιβλίου τὸ μὲν κατὰ τὸ Α γράμμα μέρος τὸ πρῶτον εἰς ς καὶ μ στίχους ἐξήκει, | δεικνύον ἐκ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ τὰ τῶν ζῶων σώματα γεγονέναι μετὰ τοῦ καὶ διδάξαι περὶ τῆς τῶν χυμῶν φύσεως· τὸ δὲ ἀπὸ τοῦδε ποικίλον τοῦτο ἔστιν· τὸ μὲν γὰρ πρῶτον αὐτοῦ μέρος διακρίνει τὰς σποραδικὰς ὀνομαζομένας νόσους ἀπὸ τῶν ἐπιδημίων τε καὶ λοιμωδῶν ἰδίαν τε θεραπείαν ἑκατέρου τοῦ γένους ἐν τῷ καθόλου διδάσκει, τὸ δὲ μετ' αὐτὸ φλεβῶν ἀνατομὴν διέρχεται, κἀπειτα περὶ νοσημάτων ἔστι ποικίλη διδασκαλία· καὶ μετ' αὐτὴν ὑγιεινὴ δίαιτα πρὸς ἰδιώτας γεγραμμένη, κἀπειθ' ἐξῆς ὅπως ἂν τις τοὺς παχυτέρους ἀνθρώπους λεπτύνειεν ἢ τοὺς λεπτοτέρους σαρκώσειεν, οἷς ἔξευκται διδασκαλία περὶ ἐμέτων, εἴτ' αὖτις ὑπογραφή διὰ βραχέων διαίτης παιδίων καὶ μετὰ ταύτην γυναικῶν, εἴτα τῶν γυμναζομένων, εἴτ' ἐπὶ τέλει πρόσκειται διὰ στίχων ὡς δέκα περὶ τῶν ἐγκεφάλου νόσων εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε προσερριμμένον. εὐδηλον οὖν ὅτι τὸ μὲν ὅλον βιβλίον ἐκ πολλῶν διεσκευάσται καὶ σύγκεται σχεδὸν εἰς ἑξακοσίους στίχους ἢ βραχὺ τι ἥττον ἐκτεταμένον. ἔχει δὲ τὸν μὲν πρῶτον | λόγον, ἔνθα περὶ τῶν στοιχείων καὶ τῶν χυμῶν διέρχεται, παντοίως ἐχόμενον τῆς Ἴπποκράτους τέχνης, ὥσπερ γε καὶ τὸν δεύτερον, ἔνθα καὶ τὰ διακριτικὰ τῶν ἐπιδημίων τε καὶ σποραδικῶν νοσημάτων. τὸν δὲ περὶ τῆς τῶν φλεβῶν ἀνατομῆς ἑναργῶς παρεγκείμενον ἔχει, μοχθηρὸν ὅλον· οὔτε γὰρ τοῖς φαινομένοις ὁμολογεῖ καὶ τοῖς ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Ἐπιδημιῶν εἰρημένοις μάχεται. τῶν δ' ἐξῆς τὰ μὲν παρέγκεται, περὶ ὧν ὅτ' ἐξηγούμεθα σοὶ τὸ βιβλίον ἀκριβωθήσεται, τὰ δὲ ἔστιν ἀξιόλογα καὶ διὰ βραχέων καλῶς εἰρημένα καὶ τῆς Ἴπποκράτους ἐχόμενα τέχνης, ὥσπερ ὅσα περὶ τῆς ὑγιεινῆς διαίτης εἴρηται”.

τὸ μὲν ὅλον τὸ βιβλίον ἐκ τούτων σύγκεται, τὸ δὲ πρῶτον αὐτοῦ μέρος ἀπάσης τῆς Ἴπποκράτους τέχνης ἔχει τὴν οἶον κρηπίδα· διὸ καὶ θαυμάζειν ἔφην ἐνίων ἀποξενούντων αὐτὸ τῆς τοῦ Ἴπποκράτους ἐννοίας, οἱ πλεῖστοι

μὲν γὰρ τῶν γνότων Ἴπποκράτους τέχνην τοῖς γνησίοις αὐτὸ συγκαταριθμοῦσι νομίζοντες τοῦ μεγάλου Ἴπποκράτους σύγγραμμα, τινὲς δὲ Πολύβου τοῦ μαθητοῦ τε ἅμα καὶ διαδεξαμένου τὴν τῶν | νέων διδασκαλίαν, ὃς οὐδὲν ἄλλως φαίνεται μετακινήσας τῶν Ἴπποκράτους δογμάτων ἐν οὐδενὶ τῶν ἑαυτοῦ βιβλίων, ὥσπερ οὐδὲ Θεσσαλὸς ὁ υἱὸς αὐτοῦ, θαυμάσιος μὲν ἀνὴρ καὶ οὗτος γενόμενος, ἀλλ' οὐ καταμείνας ἐν τῇ πατρίδι καθάπερ ὁ Πόλυβος· Ἀρχελάφ γὰρ τῷ Μακεδονίας βασιλεῖ συνεγένετο. πεπιστεύκασιν μὲν οὖν, ὡς ἔφην, καὶ οἱ ἄλλοι σχεδὸν ἅπαντες ἰατροὶ πλὴν ὀλίγων δὴ τινῶν Ἴπποκράτους εἶναι τὸ Περι φύσεως ἀνθρώπου βιβλίον, οὐκ ἀγνοεῖ δὲ οὐδὲ Πλάτων αὐτόσ· γράφει γοῦν ἐν Φαίδρω τὴν προγεγραμμένην ῥῆσιν ὀλίγον ἔμπρο- σθεν, ἧς ἡ ἀρχή· „ψυχῆς οὖν φύσιν ἀξίως λόγου κατανοῆσαι οἶμι δυνατὸν εἶναι ἄνευ τῆς τοῦ ὄλου φύσεως; —εἰ μὲν οὖν Ἴπποκράτει τῷ τῶν Ἀσκληπιαδῶν δεῖ τι πειθεσθαι, οὐδὲ περὶ σώματος ἄνευ τῆς μεθόδου ταύτης.” ταύτην τὴν ῥῆσιν ἐχρῆν ἀναγνόντας τοὺς εἰκῆ φλυαροῦντας ἐπισκέψασθαι, τίνοι τῶν βιβλίων Ἴπποκράτους ἢ ὑπὸ Πλάτωνος ἐπαινουμένη μέθοδος γέγραπται· φανεῖται γὰρ οὐδὲ καθ' ἓν ἄλλο παρὰ τὸ προκείμενον ἡμῖν νῦν σύγγραμμα, τὸ Περι φύσεως ἀνθρώπου, <ζητῶν ὁ Ἴπποκράτης πρῶτον μὲν περὶ σώματος ἀνθρώπου, πότερον ἀπλοῦν ἢ πολυειδές ἐστιν>, | ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον, ὧν ὁ Πλάτων διῆλθεν, ἃ κἀγὼ διὰ τε τῶν Περι τῶν καθ' Ἴπποκράτην στοιχείων ἐδίδαξα καὶ νῦν οὐχ ἥττον ἔρχομαι δεῖξω, ἐπειδήπερ ὑμῖν οὕτως ἔδοξεν.

4. ἐκεῖνο δ' οὖν ἔτι προσθεῖς τῷ λόγῳ πρὸς τὴν ἐξήγησιν ἀφίξομαι τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ ῥήσεων· ἐκπεσόντος εἰς πολλοὺς τοῦ γραφέντος μοί ποτε βιβλίου <τοῦ> Περι τῶν καθ' Ἴπποκράτην στοιχείων ἐπαινεθέντος τε πρὸς ἀπάντων τῶν πεπαιδευμένων, ὀλίγοι δὲ τινες τῶν ἀπαιδευτῶν, ὅσοι τῶν μὲν ἐν αὐτῷ γεγραμμένων ἀποδείξω οὐδεμίαν ἠδυνήθησαν ἐλέγξαι καίτοι γ' ἐπιχειρήσαντες, ἀπεπνίγοντο δὲ ὑπὸ τοῦ φθόνου, τοῦτο φήθησαν ἰκανὸν εἶναι πρὸς διαβολήν, ὡς οὐκ ἔστιν Ἴπποκράτους αὐτοῦ τὸ σύγγραμμα. <μὴ> τοῖνυν ἔστω μήθ' Ἴπποκράτους μήτ' αὖ τοῦ Πολύβου μηδ', εἰ βούλοιντο, γεγράφθω τὴν ἀρχὴν τι σύγγραμμα Περι φύσεως ἀνθρώπου δεικνύον ἐκ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ τὰ σώμαθ' ἡμῶν

γεγονέναι. εἰ γὰρ καὶ τοῦτ' αὐτοῖς χαρισόμεθα, τό γε ἐκ τούτων συγκεῖσθαι τὰ σώματα ἡμῶν καὶ γεγονέναι Ἰπποκράτους ἐστὶ δόγματα. φαίνεται γὰρ ἐν τοῖς | γνησιωτάτοις ἑαυτοῦ βιβλίοις οὐ μόνον τὰς τῶν νόσων διαφορὰς ἀκολουθῶς ταῖς ἀρχαῖς ταύταις ποιούμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ἰάσεων τρόπους ἐντεῦθεν εὐρίσκων. τὰ νοσήματα μὲν γὰρ αὐτῷ κατὰ τὸ θερμὸν τε καὶ ψυχρὸν ὑγρὸν τε καὶ ξηρὸν ἀλλήλων διαφέρει, ἢ θεραπεία δὲ γίνεται τῶν μὲν θερμῶν ψυχομένων, τῶν δὲ ὑγρῶν ξηρανομένων, ὡσπερ γε καὶ τῶν μὲν ψυχρῶν θερμαινομένων, τῶν δὲ ξηρῶν ὑγρανομένων. ἔτι τε τούτων ἔμπροσθεν αὐτῶν τῶν κατὰ τοὺς ἀνθρώπους φύσεων τὰς μὲν θερμὰς ἡγεῖται, τὰς δὲ ψυχράς, τὰς δὲ ὑγράς, τὰς δὲ ξηράς, ἡλικίας τε ὡσαύτως καὶ χώρας κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀλλήλων διαφέρειν ὑπολαμβάνει, μηδὲν τούτων Ἐρασιστράτου ποτὲ φθεγξαμένου καθάπερ οὐδὲ ἄλλου τινός, ὅσοι τὸ θερμὸν ἐπίκτητον, οὐ σύμφυτον εἶναι νομίζουσιν. οὕτω δὲ καὶ τᾶλλα πάντα τὰ κατὰ μέρος ὁ μὲν Ἰπποκράτης εἰς τὰς ἀρχὰς ταύτας ἀναφέρει, οὐ φυλάττει δὲ ὁ Ἐρασιστράτος, ὡς διὰ τοῦτο καὶ τῶν φυσικῶν ἔργων ἀνεπεξήγητα καταλιπεῖν ἔνια, καθάπερ ἐδιδάξαμεν ἐν τοῖς <Περὶ> τῶν φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασιν. ἐπεὶ δὲ οἱ πᾶσι λωβώμενοι τοῖς καλοῖς ἐγκαλοῦσι τῷ μήκει τοῦ λόγου, πάντα μᾶλλον ἢ ὑπομνήματα γράφειν ἡμᾶς εἰπόντες, ἔγνωκα καὶ ταύτην αὐτῶν ἀποκόψαι τὴν ἐπήρειαν ἰδίαν γράψας ἐτέραν πραγματείαν, ἐν ἧ ὑπέδειξα τὴν αὐτὴν δόξαν Ἰπποκράτη διαφυλάττοντα τῇ κατὰ τὸ Περὶ φύσεως ἀνθρώπου γεγραμμένη καὶ κατὰ τὰ ἄλλα πάντα συγγράμματα. οἶδα δὲ πάλιν, ὡσπερ ἐν ἅπασιν τοῖς ἀποδεικνυμένοις ὑφ' ἡμῶν οἰβάσκαναι διαβάλλειν αἰδεσθέντες τὰ πρὸς ἀπάντων ἐπαινούμενα μέμφονται τινα θεωρήματα τῶν κοινωνούντων αὐτοῖς, οὕτω καὶ νῦν πράξοντες αὐτούς. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν γραφησομένων βιβλίων ἐροῦσι χρῆσθαι μὲν ὄντως Ἰπποκράτη σκοποῖς στοιχειώδεσι τῷ θερμῷ καὶ ψυχρῷ καὶ ξηρῷ καὶ ὑγρῷ, οὐ μὴν γ' ἀληθῶς ὑπολαμβάνειν αὐτόν· ὅταν δ' ἀποδεικνύη πάλιν ἐκ τούτων τὰ σώματα συγκεῖσθαι, μὴ δοκεῖν Ἰπποκράτει τοῦτο ἐροῦσιν· οὐ γὰρ εἶναι τὸ Περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίον Ἰπποκράτους. ὡσπερ οὖν ἐκεῖνοι κακουργοῦντες οὐ παύονται, οὕτω καὶ ἡμεῖς μέμνησθε τῶν | προκειμένων ἐν ἐκάστῳ τῶν ὑπομνημάτων ἀναμιμνήσκων αὐτοῦσ' καὶ μὴθ', ὅταν ἀποδεικνύωμεν Ἰπποκράτη κατὰ πάντα

τὰ συγγράμματα θεμέλιον τῆς ἑαυτοῦ τέχνης τιθέμενον ἐν τῇ περὶ τῶν εὐρημένων στοιχείων ἐπιστήμῃ, καταλιπόντες τοῦτο περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν ζητεῖωσαν μὴθ', ὅταν περὶ τῆς ἀληθείας ζητῶμεν ἢ καὶ ἀποδεικνύωμεν, ἀποχωρεῖωσαν ἐπὶ τὴν περὶ τῆς γνώμης αὐτοῦ σκέψιν, ἀλλ' ἰδίᾳ μὲν εἰ ἀληθῆς ὁ περὶ τῶν στοιχείων λόγος ἐξεταζέτωσαν, ἰδίᾳ δὲ εἰ ταῦθ' Ἰπποκράτης ἐπίθετο στοιχεῖα. δυοῖν οὖν ὄντων τούτων τοῖν προβλημάτων τὸ πρότερον ἔν τε τῷ Περὶ τῶν καθ' Ἰπποκράτην στοιχείων κἂν τῷ νῦν προκειμένῳ λόγῳ σκοπεῖωσαν· ἐκ περιουσίας δὲ κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῖς οὐκ ἀσυνέτοις φανεῖται τὰ αὐτὰ τιθέμενος αἰεὶ στοιχεῖα τό τε βιβλίον τὸ νῦν ἡμῖν προκειμένον αὐτὸς γράψας.

5. Ὅστις μὲν εἴωθεν ἀκούειν λεγόντων ἀμφὶ τῆς φύσεως τῆς | ἀνθρωπίνης προσωτέρω ἢ ὀκόσον αὐτέης ἐς ἰατρικὴν ἀφήκει, τουτέω μὲν οὐκ ἐπιτήδειος ὄδε ὁ λόγος ἀκούειν. οὔτε γὰρ τὸ πάμπαν ἡέρα λέγω τὸν ἄνθρωπον εἶναι οὔτε πῦρ οὔτε ὕδωρ οὔτε γῆν οὔτε ἄλλο οὐδέν, ὃ τι μὴ φανερόν ἐστιν ἐν ἐὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ τοῖσι βουλομένοισι ταῦτα λέγειν παρήμι.

Ὅσον ἐπὶ τῇ ῥήσει ταύτῃ, γνῶναι σαφῶς τὴν τοῦ συγγραφέως γνώμην οὐ πάνυ τι δόξει δυνατόν εἶναι. μέμφεται γὰρ τοῖς προσωτέρω τὸν περὶ τῆς φύσεως λόγον ἀπάγουσι τῆς ἰατρικῆς χρείας· προσωτέρω δ' ἂν τις ἀπάγειν ὑπονοήσειεν ἐκείνους, ὅσοι τε πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ ἄερα καὶ γῆν εἶναι λέγουσι τὰ στοιχεῖα τῆς ἀνθρώπου φύσεως, ὅσοι τε τούτων τῶν στοιχείων ἔν τι, κατὰ μὲν τὴν πρόχειρον φαντασίαν ἐπὶ τὸ πρότερον ἀφικνουμένων ἡμῶν, κατὰ δὲ τὴν ἀκριβεστέραν σκέψιν ἐπὶ τὸ δεύτερον. τοὺς γὰρ ἐκ πυρός καὶ γῆς ὕδατός τε καὶ ἀέρος ἀλλήλοις κραθέντων ἡγουμένους τὰ σώμαθ' ἡμῶν γεγονέναι | μοχθηρῶς ἂν τις ἀξιόσειε κρίνεσθαι ὕδωρ ἢ πῦρ ἢ γῆν ἢ ἀέρα δεικνύειν ἐν ἡμῖν ἢ, μὴ δεικνύοντας, ἐξελέγχεσθαι φάσκων. ὅμοιον γὰρ τοῦτο τῷ κατὰ τὴν 'τετραφάρμακον' δύναμιν ἀξιοῦν ἢτοι κηρὸν ἢ πίτταν ἢ στέαρ ἢ ῥητίνην εἰλικρινῆ δεικνύειν ἢ, μὴ δυναμένους δεῖξαι, μὴ συγχωρεῖν ἐκ τούτων αὐτὴν συγκεῖσθαι· ἐν γὰρ τῷ 'κεκρᾶσθαι' φάναι 'τὰ τέτταρα' τὸ μηδὲν εἰλικρινές αὐτῶν εἶναι δηλοῦται. δυνατόν μὲν οὖν ἐστὶν ἄμφω νοῆσαι κατὰ τὴν προκειμένην ῥῆσιν, ἐν δὲ τοῖς ἐξῆς εἰρησομένοις φαίνεται τὸ δεύτερον ὑπὸ τοῦ συγγραφέως κατασκευαζόμενον. εἰ δὲ τις ἀκριβῶς προσέχει

τὸν νοῦν, καὶ κατ' αὐτὴν τήνδε τὴν λέξιν, ἔνθα φησὶν οὔτε γὰρ ἡέρα τὸ πάμπαν εἶναι λέγω τὸν ἄνθρωπον, οὐ τοῦτό φησιν, ὡς οὐκ ἔστιν ὄλως ἐν ἡμῖν ἀήρ, ὡσπερ οὐδ' ὅτι πῦρ ἢ ὕδωρ ἢ γῆ, ἀλλ' ὡς <οὐ> τὸ πάμπαν. ἐκ δὲ τῆς φωνῆς ταύτης σημαίνεται τὸ μὴ παντελῶς, οὐ τὸ μηδ' ὄλως. οὐ γὰρ ἀναιρεῖται παντάπασιν ὑπὸ τῆς τοῦ πάμπαν λέξεως τὸ πρᾶγμα, περὶ οὗ ποιούμεθα τὸν λόγον, | ἀλλὰ τὸ τέλειον αὐτοῦ καὶ ἄμικτον παραθραύεται. φαίνεται γοῦν ὁ τε ποιητὴς κατὰ τοῦτο τὸ σημαίνονμενον χρώμενος τῇ πάμπαν φωνῇ, δι' ὧν φησιν·

6. οὐδ' ὄθι πάμπαν

ἤθελε λαὸν ὀλέσσαι Ἀχαϊκὸν Ἰλιόθι πρό, αὐτὸς τε ὁ Ἴπποκράτης, ἠνίκα ἄν λέγη· „τῶν ὀξέων νοσημάτων οὐ πάμπαν ἀσφαλές αἰ προαγορεύσεις οὔτε τῆς ὑγείας οὔτε τοῦ θανάτου.” ὁ μὲν γὰρ ποιητὴς τὸν Δία φησὶ χαριζόμενον τῇ Θέτιδι πολὺν μὲν ὄλεθρον ἐθέλειν ἐργάσασθαι τῶν Ἑλλήνων, οὐ μὴν παντελῶς γ' αὐτοὺς διαφθεῖραι, ὁ δ' Ἴπποκράτης πολλὰς μὲν τῶν προρρήσεων εἶναι βεβαίας, ὡς ἀπεδειξαμεν ἐν τοῖς Εἰς τὸ προγνωστικὸν ὑπομνήμασιν, οὐ μὴν ἀπάσας γε. βέλτιον <οὐν> ἀκούειν, ὅπερ καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς δηλοῦται, μὴ συγχωρεῖν τὸν Ἴπποκράτη τοῖς ἀέρα μόνον εἶναι λέγουσι τὸ στοιχεῖον τοῦ ἀνθρωπείου σώματος, ὡσπερ οὐδὲ τοῖς γῆν μόνην ἢ ὕδωρ ἢ πῦρ· οὐδὲ γὰρ ἔν τι τούτων ἐστίν, ἀλλ' ἅπαντα στοιχεῖα. |

διὸ καὶ τὴν κατὰ τὸ τέλος τῆς ῥήσεως φωνὴν ἀμφίβολον οὔσαν ἐν τῷ περὶ διαίρεσιν καὶ σύνθεσιν γένει τῆς ἀμφιβολίας ἄμεινόν ἐστι κατὰ διαίρεσιν ἀναγινώσκειν, ἔνθα φησὶν· οὐτ' ἄλλο οὐδὲν ὅ τι μὴ φανερόν ἐστιν ἐν ἐδὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. τὸ γὰρ ἐν ἐδὸν οὐχ, ὡς οἱ τὴν προτέραν τῶν ἐξηγήσεων πρεσβεύοντες οἴονται, μέρος ἐν ἐστὶ λόγου, λεγόμενον ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐν δυοῖν συλλαβαῖν ἑνόν', ὑπὸ δὲ τῶν Ἰώνων ἐν τρισὶν ἑνεόν', ἀλλὰ δύο ἐστὶ λόγου μέρη, τὸ μὲν ἕτερον ὄνομα μονοσύλλαβον, ὡς ἐπειδὰν λέγωμεν ἀριθμοῦντες ἔν' δύο τρία, τὸ δ' ἕτερον, ὅπερ ἡμεῖς μὲν ὄν' λέγομεν, οἱ δ' Ἰῶνες ἑδόν' ἐν δυοῖν συλλαβαῖν. ἐπιδειχθήσεται γὰρ ἐν τοῖς ἐξῆς ὁ Ἴπποκράτης ἀντιλέγων οὐ τοῖς περιέχεσθαι κατὰ τὸ σῶμα τῶν τεττάρων στοιχείων ἕκαστον οἰομένοις, ἀλλὰ τοῖς ἐν μόνον ἐξ αὐτῶν τὴν φύσιν εἶναι τὴν τοῦ ἀνθρώπου νομίζουσι.

πῶς οὖν, φήσει τις, ἴσως ἢ κατὰ τὴν ἰατρικὴν ὁ λόγος οὗτος ἀποχωρεῖ, καθ'

ὄν ἐν ὀτιοῦν στοιχεῖον ὑποτίθενται τινες εἶναι τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου; ὅτι, καθάπερ αὐτὸς ὀλίγον ὕστερον φήσει, ταύτη | τῇ δόξει τὸ μήποτε ἀλγεῖν τὸν ἄνθρωπον ἔπεται· καίτοι κἂν τοῦτό τις συγχωρήσῃ, ἔπεται καὶ τὸ ἰώμενον ἐν εἶναι· φαίνεται δὲ ἀλγῶν καὶ θεραπευόμενος πολυειδῶς, ὡς περὶ ψευδῆς ἀληθῶς.

ἴδωμεν οὖν ἤδη τῶν εἰρημένων ἕκαστον ἐν ταῖς ἐφεξῆς ῥήσεσιν, ὅπως αὐτὸς κατασκευάζει.

7. Οὔτε γὰρ τὸ πάμπαν ἡέρα λέγω τὸν ἄνθρωπον εἶναι <οὔτε πῦρ> οὔτε ὕδωρ οὔτε γῆν.

Ἄρτεμίδωρος ὁ ἐπικληθεὶς Καπίτων ἕκδοσιν ἐποίησατο τῶν Ἴπποκράτους βιβλίων εὐδοκμήσασαν οὐ μόνον παρὰ Ἀδριανῷ τῷ αὐτοκράτορι, ἀλλὰ καὶ νῦν ἰκανῶς ὑπὸ πολλῶν σπουδαζομένην, ὡσπερ καὶ ἡ τοῦ συγγενοῦς αὐτῷ Διοσκορίδου. πολλὰ μὲν οὖν ἀμφοτέρω μετέγραψαν ὑπαλλάττοντες τὰς παλαιὰς γραφάς, ἅς μόνως ἴσασιν οἱ ἐξηγησάμενοι τὰ Ἴπποκράτους βιβλία. πρὸς δὲ τοῖς πολλοῖς καὶ τήνδε | τὴν νῦν προκειμένην λέξιν ὑπήλλαξε Καπίτων ὧδέ πως γράψας· οὔτε γὰρ τὸ πάμπαν ἡέρα λέγω τὸν ἄνθρωπον εἶναι οὔτε πῦρ οὔτε ὕδωρ. ἐπειδὴ γὰρ οὔτε βιβλίον εὗρισκεν ἄνδρὸς παλαιοῦ τὴν γῆν μόνην εἰπόντος εἶναι στοιχεῖον οὔτε παρὰ τοῖς μάλιστα τὴν τοιαύτην ἱστορίαν ἀναλεξαμένοις ἀνδράσι τοῖς Περιπατητικοῖς ἱστορούμενον τῆς δόξης ταύτης προστιναί τινα, τὴν λέξιν ὑπήλλαξε τολμηρῶς. ἄμεινον δ' ἦν ἐπιτιμῆσαι τοῖς φιλοτίμως ἐξηγητήσιν, τίνος ἦν ἄνδρὸς ἢ περὶ τῆς γῆς ὡς μόνης στοιχείου δόξα. παραπλήσιον γὰρ ἐστὶ τοῦτο τῷ ζητῆσαι, τίς μὲν ἦν ὁ ἀξιῶν ἐκτετραμμένην ἐπιδεισθαι τὴν χεῖρα ὑπτιάν, καὶ τίς μὲν ὁ τὴν τῆς πτέρνης ἐπίδωκεν ἑτέρως ἢ ὡς Ἴπποκράτης ἀξιῶν ποιῆσθαι, τίς δὲ ὁ τὴν τῆς κλειδός, ἢ τίς ὁ τὰ μεθ' ἔλκους κατάγματα κατ' αὐτὸ μὲν τὸ ἔλκος οὐκ ἐπιδῶν, ἐκατέρωθεν δὲ ἐπιδῶν, ἢ τίς ἐν τῷ καίειν τὸ κατ' ὄμιον ἄρθρον οὐκ ἐν οἷς χρῆ μέρεισιν ἐτίθει τὰς ἐσχάρας, ἢ τίνες ἦσαν οὐς ἐν τῷ περὶ ῥάχεως λόγῳ μέμφεται. πολλὰ γὰρ τοιαῦτα κατὰ τε τὸ Περὶ ἀγμῶν καὶ <κατὰ τὸ> Περὶ ἄρθρων εἴρηται τῷ Ἴπποκράτει ποτὲ μὲν ὡς ἑνός, ἐνίοτε δ' ὡς πολλῶν ἀμαρτανόντων, ὡσπερ κἂν τῷ Περὶ διαίτης ὀξέων· ἅμα γὰρ κἀκεῖ πολλοὺς ἰατροὺς μεμφόμενος ἔγραψεν ὧδέ πως· „οἶδα τοὺς ἰητροὺς τὰ ἐναντιώτατα ἢ ὡς δεῖ ποιέοντα· βούλονται γὰρ πάντες ὑπὸ τὰς ἀρχὰς τῶν νοῦσων προταριχεύσαντες τοὺς

ἀνθρώπους ἢ δύο ἢ τρεῖς ἢ καὶ πλείους ἡμέρας οὕτω προσφέρειν καὶ τὰ ῥοφήματα καὶ τὰ ποτά.” τίνες οὖν ἦσαν οἱ διαιτῶντες οὕτω δεικνύτωςαν ἡμῖν οἱ ἐξηγηταί, τίνες δὲ οἱ νομίζοντες φλέγμα μόνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἢ τίνες οἱ ξανθὴν χολὴν ἢ τίνες οἱ μέλαιναν· ἐφεξῆς γάρ τοι κατ’ αὐτὸ τοῦτο τὸ Περί φύσεως ἀνθρώπου βιβλίον εἶναι τινὰς φησιν, οἱ οὕτως ἐδόξασαν. ἄμεινον μὲν οὖν ἦν εἰρησθαι τοῖς ἐξηγηταῖς, ὡς τάχα μὲν οὐδ’ ἔγραψαν πάντες οὗτοι τὰς ἑαυτῶν δόξας. ἐγχορεῖ δὲ καὶ γραψάντων αὐτῶν μὴ διασωθῆναι. φαίνεται γὰρ τοῦτο κατὰ πλείους αἰτίας γινόμενον· ἔνιοι μὲν γὰρ τοὺς διαδεξαμένους αὐτῶν τὴν διδασκαλίαν οὐκ ἔσχον, ἔνιοι δὲ οὐκ | ἐξέδοσαν ζῶντες τὰς βίβλους, εἴτα ἀποθανόντων αὐτῶν ἐν ἢ δύο που σφζόμενα τῶν ἀντιγράφων ἀπώλετο. δυνατὸν δὲ ἐστὶ καί, διότι κατεφρονήθη, τὰ συγγράμματα αὐτῶν ἀμεληθῆναι τε καὶ τῷ χρόνῳ τελέως ἀπολέσθαι. καὶ μέντοι καὶ φθονεροὶ τινες ἦτοι κατακρύπτουσιν ἢ καὶ τελέως ἀφανίζουσι τὰ τῶν πρεσβυτέρων βιβλία, τινὲς δ’ ὑπὲρ τοῦ λέγειν ὡς ἴδια τὰ ἐν αὐτοῖς γεγραμμένα πράττουσι ταυτὸν· καὶ τί θαυμαστὸν ἀπολέσθαι τὰ βιβλία τῶν ἀλλοκότους δόξας γραψάντων, ὅπου γε καὶ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις εὐρίσκονται τινες εὐδοκίμως ἠγωνισμένοι κωμικοὶ τε καὶ τραγικοὶ ποιηταὶ δράμασιν οὐκέτι διασφζομένοις; ἴνα γὰρ παραλείπω τὰς ἄλλας ἀπάσας αἰτίας, δυοῖν δὲ μόνων τῶν ἔναγχος ἐν Ῥώμῃ γενομένων μνημονεύσω, πολλάκις μὲν ἐμπρησθέντες σηκοί, πολλάκις δὲ ἐν σεισμοῖς καταπεσόντες ἢ κατ’ ἄλλην αἰτίαν οὐκ ὀλίγων βιβλίων ἀπωλείας αἴτιοι γεγονέναι φαίνονται.

κακῶς μὲν οὖν καὶ ὁ Καπίτων ἐτόλμησε μεταγράψαι τὴν παλαιὰν ῥῆσιν, οὐκ οὐκ οὐδὲ τοῦτο προσθεῖς, ὡς ἐνεδέχτο τὸν πρῶτον βιβλιογράφον ἀμαρτεῖν ἀντ’ ἄλλου | γράψαντ’ ἄλλο, κακῶς δὲ καὶ τῶν ἐξηγητῶν ἔνιοι κατεψεύσαντο Ξενοφάνους, ὥσπερ καὶ ᾤσαβῖνος, ὡδί πως γράψας αὐτοῖς ὀνόμασιν· „οὔτε γὰρ τὸ πάμπαν ἀέρα λέγω τὸν ἄνθρωπον, ὥσπερ Ἀναξιμένης, <οὔτε πῦρ, ὡς Ἡράκλειτος>, οὔτε ὕδωρ, ὡς Θαλῆς, οὔτε γῆν, ὡς ἔν τινι Ξενοφάνης.” οὐδαμῶθι γὰρ εὐρίσκεται Ξενοφάνης ἀποφηνάμενος οὕτως. ἀλλὰ καὶ ὁ ᾤσαβῖνος αὐτὸς εὐδηλὸς ἐστὶν ἐκ τῶν αὐτοῦ καταψευδόμενος, οὐχ ὑπ’ ἀγνοίας ἐσφαλμένον· ἢ πάντως ἀνονομαστὶ προσέγραψε τὸ βιβλίον, ἐν ᾧ ταῦτα ἀπεφήνατο· νῦν δ’ οὕτως

ἔγραψεν· „οὔτε γῆν, ὡς ἔν τινι Ξενοφάνης.” καὶ Θεόφραστος δ’ ἂν ἐν ταῖς τῶν Φυσικῶν δοξῶν ἐπιτομαῖς τὴν Ξενοφάνους δόξαν, εἴπερ οὕτως εἶχεν, ἐγεγράφη. καὶ σοι πάρεστιν, εἰ χαίροις τῇ περὶ τούτων ἱστορίᾳ, τὰς τοῦ Θεοφράστου βίβλους ἀναγῶναι, καθ’ ἃς τὴν ἐπιτομὴν ἐποίησατο τῶν φυσικῶν δοξῶν, ὥσπερ γε πάλιν, εἰ τὰς τῶν παλαιῶν ἰατρῶν δόξας ἐθέλοις ἱστορῆσαι, πάρεστί σοι τὰς τῆς Ἱατρικῆς συναγωγῆς ἀναγῶναι βίβλους ἐπιγεγραμμένας μὲν Ἀριστοτέλους, | ὁμολογουμένας δὲ ὑπὸ Μένωνος, ὅς ἦν μαθητὴς αὐτοῦ, γεγράφθαι, διὸ καὶ Μενώνεια προσαγορεύουσιν ἔνιοι ταυτὶ τὰ βιβλία. δηλον δὲ ὅτι καὶ ὁ Μένων ἐκεῖνος, ἀναζητήσας ἐπιμελῶς τὰ διασφζόμενα κατ’ αὐτὸν ἔτι τῶν παλαιῶν ἰατρῶν βιβλία, τὰς δόξας αὐτῶν ἐκεῖθεν ἀνελέξατο· τῶν δ’ ἤδη διεφθαρμένων παντάπασιν ἢ σφζομένων μὲν, οὐ θεωρηθέντων δ’ αὐτῷ τὰς γνώμας οὐκ ἠδύνατο γράψαι. κατὰ ταῦτ’ οὖν τὰ βιβλία χολὴν ξανθὴν ἢ μέλαιναν ἢ φλέγμα στοιχεῖον ἀνθρώπου φύσεως οὐκ ἂν εὐροις οὐδ’ ὑφ’ ἐνὸς εἰρημένον, αἶμα δὲ καὶ τῶν μεθ’ Ἱπποκράτην φαίνονται πολλοὶ μόνον εἶναι νομίζοντες ἐν ἡμῖν, ὥστε καὶ τὴν πρῶτην γένεσιν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ γίνεσθαι καὶ τὴν μετὰ ταῦτα κατὰ τὴν μήτραν αὔξησιν καὶ ἀποκνηθέντων τελείωσιν. ἀλλ’ ὅ γε Ἱπποκράτης ὀλίγον ὕστερον ἔγραψεν ὡς ὄντων τινῶν, οἱ καὶ φλέγμα καὶ χολὴν ἐνόμιζον εἶναι τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἂν οὕτω γράψας, εἰ μὴ τινες ἦσαν ἦτοι κατ’ αὐτὸν ἢ πρὸ αὐτοῦ δοξάζοντες οὕτως. |

8. Δοκέουσι δέ μοι οὐκ ὀρθῶς γινώσκειν οἱ τὰ τοιαῦτα λέγοντες. γνώμη μὲν γὰρ τῇ αὐτῇ πάντες χρέονται, λέγουσι δὲ οὐ τὰ αὐτά· ἀλλὰ τῆς μὲν γνώμης τὸν ἐπίλογον τὸν αὐτὸν ποιοῦνται. φασὶ γὰρ ἔν τε εἶναι, ὅ τι ἐστὶ, καὶ τοῦτ’ εἶναι τὸ ἔν τε καὶ τὸ πᾶν, κατὰ δὲ τὰ ὀνόματα οὐχ ὁμολογέουσι. λέγει γὰρ αὐτῶν ὁ μὲν τις ἀέρα τοῦτο εἶναι τὸ ἔν τε καὶ τὸ πᾶν, ὁ δὲ πῦρ, ὁ δὲ ὕδωρ, ὁ δὲ γῆν. καὶ ἐπιλέγει ἕκαστος τῷ ἑωυτοῦ λόγῳ μαρτύριά τε καὶ τεκμήρια, ἃ ἐστὶν οὐδέν. ὅτι γὰρ τῇ μὲν γνώμῃ τῇ αὐτῇ πάντες χρέονται, λέγουσι δὲ οὐ τὰ αὐτά, δηλον ὅτι οὐδὲ γινώσκουσι. γνοίη δ’ ἂν ὧδέ τις μάλιστα παραγενόμενος αὐτοῖς ἀντιλέγουσι· πρὸς γὰρ ἀλλήλους ἀντιλέγοντες οἱ αὐτοὶ ἄνδρες τῶν αὐτῶν ἐναντίον ἀκροατῶν οὐδέποτε τρεῖς ἐφεξῆς ὁ αὐτὸς περιγίνεται ἐν τῷ λόγῳ, ἀλλὰ τοτὲ μὲν οὗτος ἐπικρατεῖ, τοτὲ δὲ οὗτος, ὁτέψ ἂν τύχη μάλιστα ἢ γλώσσα ῥυεῖσα

πρὸς τὸν ὄχλον. καίτοι δίκαιόν ἐστι | τὸν φάντα ὀρθῶς γινώσκειν ἀμφὶ τῶν πρηγμάτων παρέχειν αἰεὶ ἐπικρατέοντα τὸν λόγον τὸν ἑωυτοῦ, εἴπερ ὄντα γινώσκει καὶ ὀρθῶς ἀποφαίνει. ἀλλ' ἐμοί γε δοκέουσιν οὗτοι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ σφᾶς αὐτοὺς καταβάλλειν ἐν τοῖσιν ὀνόμασι τῶν λόγων αὐτῶν ὑπ' ἄξυνεσίης, τὸν δὲ Μελίσσου λόγον ἐπανορθοῦν.

Ὡς πρὸς εἰδότας, ἃ λέγουσιν οἱ στοιχεῖον ἐν ὑποτιθέμενοι, ποιεῖται τὸν λόγον. οἱ τε γὰρ τὸ πῦρ εἶναι στοιχεῖον λέγοντες ἐκ τούτου βούλονται τὰ ἄλλα γεννᾶσθαι πυκνουμένου τε καὶ συναγομένου καὶ πιλουμένου, τῆς μὲν ὀλίγης αὐτοῦ πιλησεως ἀέρα γεννώσης, τῆς πλείονος δὲ ὕδωρ, τῆς τελεωτάτης δὲ καὶ πλείστης γῆν, οἱ τε τὸ ὕδωρ οἱ τε τὸν ἀέρα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐκ τοῦ πιλεῖσθαι καὶ χεῖσθαι τᾶλλα γεννᾶσθαι λέγουσι· πιληθὲν μὲν γὰρ τὸ ὕδωρ γῆν γεννᾶν φασί, χυθὲν δ' ἀέρα, καθάπερ γε καὶ τὸν ἀέρα πιληθέντα μὲν ὕδωρ, χυθέντα δὲ πῦρ, ὥστ' ἐκ | τῆς εἰς ἄλληλα μεταβολῆς τῶν τεσσάρων ὁ λόγος ὀρθῶς τῶν ἐν ὀτιοῦν ὑποτιθεμένων εἶναι τὸ στοιχεῖον. καὶ διὰ τοῦτο γνώμη μὲν τῆς αὐτῆς φησιν αὐτοὺς χρῆσθαι, λέγειν δ' οὐ τὰ αὐτά.

φανερῶς οὖν ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ παντὶ τοῖς ἐν τι μόνον τῶν τεσσάρων στοιχείων ἡγουμένοις εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἀντιλέγει καὶ φησιν αὐτοὺς ἀμαρτάνειν· <οὐχ> ὅτι γὰρ μηδὲν ἀποδεικνύουσιν, ἐσχάτως ἀπίθανος ἦν ὁ λόγος αὐτῶν· ἐν μὲν γὰρ τι τῶν τεσσάρων εἶναι τὸν ἄνθρωπον οὐ κατασκευάζουσι, τὸν δὲ Μελίσσου λόγον ὀρθοῦσιν ἡγουμένου μὲν ἐν εἶναι καὶ αὐτοῦ τοῦτο, οὐ μὴν ἐκ τῶν τεσσάρων γ' ἐν τι τούτων, ἀέρος καὶ γῆς ὕδατός τε καὶ πυρός. ἔοικε δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐννοῆσαι μὲν εἶναι τινα οὐσίαν κοινήν, ὑποβεβλημένην τοῖς τέσσαρσι στοιχείοις, ἀγέννητόν τε καὶ ἀφθαρτόν, ἦν οἱ μετ' αὐτὸν 'ὑλὴν' ἐκάλεσαν, οὐ μὴν διηρθρωμένως γε δυνηθῆναι τοῦτο δηλῶσαι· ταύτην δ' οὖν αὐτὴν τὴν οὐσίαν ὀνομάζει τὸ ἐν τε καὶ τὸ πᾶν. ἀληθῆς δὲ οὐδ' οὗτος ὁ λόγος ἐστίν. οὐ γὰρ ἐν τι μόνον ἐστὶν ἐκεῖνο, τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ σωμάτων ἀρχή, καθάπερ | ὑπέλαβεν ὁ Μελίσσος, ἀλλὰ πρὸς αὐτῷ ποιότητες τέσσαρες, ψυχρότης ἄκρα καὶ ξηρότης καὶ θερμότης καὶ ὑγρότης. οὐ μὴν στοιχεῖα γε ταῦτ' ἐστὶν οὔτε τῶν ἄλλων οὔτ' ἀνθρώπου φύσεως, ἀλλὰ ἀρχαί. συνεκέχυτο δ' ἔτι τοῦτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οὐδ' εἰς ἐννοίαν ἀφιγμένοις τῆς διαφορᾶς ἀρχῆς τε καὶ στοιχείου διὰ τὸ δύνασθαι χρῆσθαι τῆ

τοῦ στοιχείου προσηγορία κατὰ τῶν ἀρχῶν. ἄλλα δὲ δύο πράγματά ἐστι φανερώς ἀλλήλων διαφέροντα, τὸ μὲν ἕτερον ἐλάχιστον μόριον τοῦ ὄλου, τὸ δὲ ἕτερον εἰς ὃ διαλλάττεται κατ' ἐπίνοιαν αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐλάχιστον. αὐτὸ μὲν γὰρ τὸ πῦρ οὐχ οἷόν τε διελεῖν εἰς δύο σώματα καὶ δεῖξαι κεκραμένον ἐξ ἐκείνων, ὥσπερ οὐδὲ τὴν γῆν ἢ τὸ ὕδωρ ἢ τὸν ἀέρα. νοῆσαι μέντοι δυνατόν ἐτέραν μὲν εἶναι τοῦ μεταβάλλοντος τὴν οὐσίαν, ἐτέραν δὲ τὴν μεταβολὴν αὐτοῦ. οὐ γὰρ ταῦτόν ἐστι τὸ μεταβάλλον σῶμα τῆς κατ' αὐτὸ μεταβολῆς. τὸ μὲν γὰρ μεταβάλλον ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον, ἡ μεταβολὴ δὲ αὐτοῦ κατὰ τὴν τῶν ποιοτήτων ἀμοιβὴν γίνεται, θερμότητος μὲν ἄκρας ἐγγινομένης αὐτῷ πυρός ἀποτελουμένου, καθάπερ γε καὶ ἀέρος, ὅταν ἄκραν ὑγρότητα δέξηται, κατὰ ταῦτά δὲ γῆς μὲν γινομένης, ἐπειδὴν ἐκεῖνο τὸ ὑποκείμενον ἅπασι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἄποιον ὑπάρχον εἰς ἑαυτὸ δέξηται ξηρότητα χωρὶς θερμότητος, ὕδατος δ' ὅταν ψυχρότητα. περὶ μὲν γὰρ τοῦ πρώτου ψυχροῦ ζήτησις οὐ σμικρὰ γέγονεν, ἦς οὐκ ἐστὶ χρεία <πρὸς τὸ παρόν, ἅτε> εἰς τὰ τῆς ἰατρικῆς τέχνης ἔργα μηδὲν συντελοῦσης. τὸ γὰρ τοι χρησίμῳ ἐστὶν ἐν τῷ ζητῆσαι, πότερον ἐν ἀπλοῦν ἐστὶ τὸ σῶμα τῶν ἀνθρώπων ἢ σύνθετον ἐξ ἀπλῶν τεττάρων, ὡς ἢ τε τοῦ Πλάτωνος ἐδίδαξε ῥῆσις ἡμεῖς τε κατὰ τὴν Θεραπευτικὴν μέθοδον ἐδιδάξαμεν εὐθύς ἐν τοῖς πρώτοις αὐτῆς.

ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου καὶ αἰθῆς εἰρήσεται· νυνὶ δὲ ἀναμνήσωμεν, ὡς ἐν τῇ προκειμένη ῥῆσει τὴν ἀντιλογίαν ἐποιήσατο πρὸς τοὺς ἐν τι τῶν τεττάρων εἶναι λέγοντας τὸν ἄνθρωπον, οὐ πρὸς τοὺς τέτταρα. βελτίων οὖν ἀνάγνωσις εἰκότως ἐλέγετο κατὰ τὴν πρώτην ῥῆσιν ἢ δασύνουσα κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τὴν πρώτην συλλαβὴν τοῦ ἐν ἐόν. ὅτι γὰρ οὐχ ἐν ἐστὶν, ἀλλὰ πλείω τὰ συντιθέντα τὴν | τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, ἐπιδεικνυσὶν ὃ Ἴπποκράτης, οὐ μὴν ὅτι γε μηδὲν ἐστὶ τῶν τεττάρων στοιχείων εἰλικρινὲς ἐν τῷ σώματι. τὴν ἀρχὴν γὰρ οὐδὲ λέγουσιν οἱ τῆς δόξης ταύτης ἡγεμόνες τοῦτο. ἐν δὲ τι παρὰ τὰ τέτταρα, τὸ ἐξ αὐτῶν συγκείμενον, ἀποφαίνονται, ὡς γε τὴν τετραφάρμακον δύναμιν οὔτε κηρὸν οὔτε πίτταν οὔτε ῥητίνην οὔτε στέαρ, ἀλλὰ τι παρὰ ταῦτα ἐν ἄλλο, ὃ ἐξ ἀπάντων κραθέντων γέγονεν, οὔσης πάλιν καὶ αὐτῆς <ταύτησ> τῆς δόξης διττῆς· ἐννοιοὶ μὲν γὰρ τὰς τέτταρας ποιότητας μόνως κεράνυσθαι δι'

ὄλων ἀλλήλαις λέγουσιν, ἔνιοι δὲ τὰς οὐσίας ἀπεφίναντο, Περιπατητικοὶ μὲν τῆς προτέρας δόξης προστάντες, Ἐπιπρωτικοὶ δὲ τῆς δευτέρας· ἔτι τε τούτων ἔμπροσθεν Ἐμπεδοκλῆς ἐξ ἀμεταβλήτων τῶν τεσσάρων στοιχείων ἠγεῖτο γίνεσθαι τὴν τῶν συνθέτων σωμάτων φύσιν, οὕτως ἀναμειγμένων ἀλλήλοις τῶν πρώτων, ὡσεὶ τις λειώσας ἀκριβῶς καὶ χνοώδη ποιήσας ἰὸν καὶ χαλκίτην καὶ καδμείαν καὶ μίση μίξιεν, ὡς μηδὲν ἐξ αὐτῶν δύνασθαι μεταχειρίσασθαι χωρὶς ἑτέρου. |

9. Τῶν δὲ ἱητρῶν οἱ μὲν τινες λέγουσιν, ὡς ὁ ἄνθρωπος αἷμα ἔστιν, οἱ δὲ αὐτῶν χολὴν φασιν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ἔνιοι δὲ τινες φλέγμα.

Ἄντειπὼν ἐν τῷ πρὸ τούτου λόγῳ τοῖς φιλοσόφοις, ὅσοι ἢ πῦρ μόνον ἢ ὕδωρ ἢ γῆν ἢ ἄερα τὴν φύσιν εἶναι νομίζουσι τοῦ σώματος ἡμῶν, καὶ ἐπὶ τοὺς ἰατροὺς μετέβη κατὰ τὴν προκειμένην ῥῆσιν ἐπιδεικνύς καὶ τούτους ὁμοίως ἀμαρτάνειν ἐκείνοις, ὅσοι νομίζουσι ἢ αἷμα μόνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἢ χολὴν ἢ φλέγμα. προφανῶς οὖν ἤδη διώριστα τὸ κατὰ τὴν πρώτην ἀπασῶν ῥῆσιν ἀμφίβολον εἶναι δόξαν· οὐ γὰρ τοῖς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα τιθεμένοις, ἀλλὰ τοῖς ἔν τι μόνον ἐξ αὐτῶν ἀντιλέγων ἀεὶ φαίνεται. παραλείπεται δ' ἐνταῦθα δόξα τις ἰατρῶν ἀνάλογον ἔχουσα τῇ τοῦ Μελίσσου τῶν λεγόντων ἐν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ὃ μεταβάλλον ἕκαστον τῶν εἰρημένων γίνεται. |

10. Ἐπίλογον δὲ ποιέονται καὶ οὗτοι πάντες τὸν αὐτὸν· ἐν γὰρ εἶναι φασιν, ὃ τι ἕκαστος βούλεται ὀνομάσας, καὶ τοῦτο ἐν ἐόν μεταλλάσσειν τὴν ἰδέην καὶ τὴν δύναμιν ἀναγκαζόμενον ὑπὸ τε τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ καὶ γίνεσθαι γλυκὺ καὶ πικρὸν καὶ λευκὸν καὶ μέλαν καὶ παντοῖον. ἐμοὶ δὲ οὐδὲ ταῦτα δοκεῖ οὕτως ἔχειν.

Καὶ τοὺς ἰατροὺς φησιν, ὅσοι χυμὸν ἕνα μόνον ἔφασαν εἶναι κατὰ φύσιν, ἐπίλογον ποιῆσθαι τὸν αὐτὸν ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς φιλοσόφοις, ἐπιδεικνύντας τὸν ἕνα τοῦτον χυμὸν, ὃν ἂν ἕκαστος αὐτῶν ὑποθῆται, μεταβάλλειν εἰς τοὺς ἄλλους. ἃ δὲ κατασκευάζων ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἔλαβεν, οὐδ' ἕνα τῶν τεσσάρων χυμῶν ἀποδείκνυσιν εἶναι κατὰ φύσιν, ἕτερον δ' ἀντ' αὐτῶν τινὰ πρότερον, ἐξ οὗ μεταβάλλοντος οὗτοι γίνονται, (δόγματός τινος τοιοῦδε πέμπτου δυναμένου συστήναι

κατὰ τὴν ἰατρικὴν θεωρίαν ἀνάλογον τῷ τοῦ Μελίσσου κατὰ τὴν φυσικὴν)· ἐν οἷς γοῦν φασὶ τὸ ἐν τούτῳ μεταβάλλειν ἀναγκαζόμενον ὑπὸ τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ καὶ γίνεσθαι γλυκὺ καὶ πικρὸν καὶ λευκὸν καὶ μέλαν, οὐδὲν ἐκ τούτων τῶν τεσσάρων εἰπεῖν εἰκόσιν ἐκείνοι, πρὸς οὓς ἀντιλέγων οὐ τὸ κατὰ φύσιν ἐν εἶναι φάσκει, ἀλλ' ἕτερόν τι μεταβάλλον εἰς ταῦτα· γλυκὺ μὲν γὰρ τὸ αἷμα, πικρὰν δὲ τὴν ξανθὴν χολήν, καὶ λευκὸν μὲν τὸ φλέγμα, μέλαν δὲ τὴν μέλαιναν εὐλογον εἰρησθαι νῦν, εἰς ἃ τὸ ἐν ἐκεῖνο μεταβάλλειν φασὶν ἀναγκαζόμενον ὑπὸ τε τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ.

τὸ δὲ ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ λόγου προσκείμενον τὸ καὶ παντοῖον τοὺς ἐν ταῖς χαλεπαῖς οὐσαις νόσοις γεννωμένους ἰχώρας ἐνδείκνυται. φαίνεται γοῦν καὶ ἰώδης καὶ φαιὰ χολή, (καλοῦσι δ' αὐτὴν ἰσατώδη), καὶ τις ἐρυθρὰ καὶ πρασοειδῆς ἄλλα τέ τινες ἀνόνημοι καὶ μάλισθ' ὅταν ἢ σηπεδονῶδες τὸ νόσημα.

11. Ἐγὼ δὲ φημι· εἰ ἐν ἦν ὁ ἄνθρωπος, οὐδέποτ' ἂν ἦλγεεν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν, ὑφ' ὅτου ἀλγήσειεν ἐν ἐόν· εἰ δ' οὖν καὶ ἀλγήσει, ἀνάγκη καὶ τὸ ἰώμενον ἐν εἶναι.

Ἐμπροσθεν μὲν αὐτοὺς τοὺς λόγους διέβαλλεν, οὓς ἔλεγον οἱ ἐν εἶναι τὸν ἄνθρωπον ὑπολαβόντες, ἀποδείξας οὐ μόνον ἀναποδείκτους, ἀλλὰ καὶ ἀπιθάνους· τὰ νῦν δὲ τὴν δόξαν αὐτῶν ἀνατρέπει τῶν ἐν οἰομένων εἶναι τὸν ἄνθρωπον. ἔστι δὲ οὐ ταῦτόν ἢ λόγον προτεινόμενον ἐλέγχειν ἢ δόξαν ὡς οὐκ ἀληθῆ διαβάλλειν· ἐνδέχεται γὰρ ἀληθῆ μὲν εἶναι τὴν δόξαν, οὐκ ὀρθῶς δὲ ὑπὸ τινων συνηγορεῖσθαι καὶ διὰ τοῦτο μὴ τῆς δόξης τὸν ἔλεγχον, ἀλλὰ τῶν συνηγορησάντων αὐτῇ γεγονέναι. νῦν οὖν ἔασας τοὺς λόγους αὐτῶν ἐλέγχει τὴν δόξαν αὐτὴν μόνην ἐφ' ἑαυτῆς οὐ μόνον ἰσχυροτάτῳ χρησάμενος, ἀλλὰ καὶ βραχυτάτῳ λόγῳ· εἶπε γὰρ· εἰ ἐν ἦν ὁ ἄνθρωπος, οὐδέποτ' ἂν ἦλγεεν. ὄντινα λόγον ἔφην ἐξελέγχειν καὶ τοὺς ἄτομα καὶ ἄναρμα καὶ ἐλάχιστα στοιχεῖα τιθεμένους. ἐν γὰρ τῷ εἶδει καὶ κατὰ τούτους | ἐστὶ τὸ ὄντως ὄν. οὕτω δὲ καὶ ὀνόμασται τὸ πρῶτον σῶμα τὸ ἀγέννητόν τε καὶ ἄφθαρτον, ἐπειδὴ τᾶλλα πάντα τὴν γένεσιν ἐκ τῆς ἐκείνου συνθέσεως λαμβάνει· γενήσεται γὰρ ἢ ἐκ τούτων δόξα τὴν γένεσιν ἡμῶν ἐν ποιᾷ συνθέσει τῶν αἰδίων ἐκείνων σωμάτων τιθεμένη, καθάπερ ἢ Ἴπποκράτους ἐν τῇ κράσει τῶν τεσσάρων

στοιχείων, ἦν Ἀριστοτέλης τε καὶ οἱ Ἑστωϊκοὶ προσήκοντο. ὅτι δέ, εἶπερ ἐν ἦν ἀπλοῦν στοιχεῖον, οὐκ ἂν ἤλγησε τὸ συγκείμενον ἐκ τοῦ τοιούτου στοιχείου σῶμα, τεκμήριον εἶναι φησι τὸ μηδὲν ἕτερον ὑπάρχειν δεύτερον εἰς αὐτὸ δρᾶσαι δυνάμενον. οὐ γὰρ δὴ αὐτό γε ὑφ' ἑαυτοῦ πάσχειν ἐγχωρεῖ τὸ ἐν ἐκεῖνο σῶμα πρὸς τῷ καί, εἰ συγχωρήσειέ τις ἀλγεῖν αὐτὸ πάσχον ἐξ ἑαυτοῦ, τὴν ἴασιν ἀπλῆν ἔσεσθαι· οὐκ ὄντων γὰρ πολλῶν παρ' αὐτῷ πολλοὺς τρόπους ἰάσεως ἀδύνατον γενέσθαι· νῦν δὲ πολλοί.

12. Πολλὰ γὰρ ἐστὶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντα, ἃ | ὅταν παρ' ἀλλήλων παρὰ φύσιν θερμαίνηται καὶ ψύχεται καὶ ξηραίνεται καὶ ὑγραίνεται, νόσους τίκει· ὥστε πολλὰ μὲν ἰδέαι τῶν ἀληγημάτων, πολλὴ δὲ ἡ ἴησίς ἐστιν.

Ἐν μὲν τῇ πρὸ ταύτης ῥήσει τοὺς ἐν τι λέγοντας εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ὅπερ ταυτόν ἐστι τῷ φάναι τὸ συνθετικὸν αὐτοῦ στοιχεῖον ἐν εἶναι, διήλεγξεν ἐκ τῶν ἀκολουθούντων ἀτόπων τῇ δόξῃ· οὐ γὰρ ἠλγήσαμεν <ἄν> ποτε μηδενὸς ὄντος δευτέρου τοῦ διαθεῖναι τὸ ἐν ἐκεῖνο δυναμένου· εἴτ', εἰ καὶ τοῦτο συγχωρήσαιμεν, ἡ ἴασις ἂν γένοιτο μονοειδής, οὐ πολυειδής. ἐν δὲ ταύτῃ τῇ νῦν ἡμῖν προκειμένη ῥήσει διήλθεν, ὅσα μέλλει δεῖξιν ὄντα πρώτως, ὑφ' ὧν τᾶλλα πάντα γίνεται· ταῦτα δὲ ἐστὶ θερμὸν καὶ ψυχρὸν ξηρὸν τε καὶ ὑγρὸν· ἃ ὅταν μὲν ἀλλήλοις κραθῇ συμμετρως, ὑγιαίνει τὸ ζῶον, ὅταν δ' ἄλληλα θερμαίνῃ καὶ ψύχῃ καὶ ξηραίνῃ καὶ ὑγραίνῃ, τὰς ὁδύνας γεννᾶν πέφυκεν οὐκ ἐνὶ τρόπῳ θεραπευόμενα· ἔναι μὲν γὰρ | αὐτῶν θερμαινομένων τῶν ὀδυνωμένων μορίων, ἔναι δὲ ψυχομένων ἢ ξηρανομένων ἢ ὑγρανομένων παύονται. δέδεικται δὲ περὶ τούτων ἐπὶ πλεῖστον ἐν τοῖς Περί τῆς τῶν ἀπλῶν φαρμάκων δυνάμεως κἂν τοῖς τῆς Θεραπευτικῆς μεθόδου. χειρὸν δ' οὐδὲν εἰπεῖν τι καὶ νῦν βραχὺ πρόδηλον ἔχοντα τὴν ἔνδειξιν τοῦ διὰ τὸ θερμὸν τε καὶ ψυχρὸν ὑγρὸν τε καὶ ξηρὸν ἀλγεῖν τε ἡμᾶς καὶ θεραπεύεσθαι. τίς γὰρ οὐκ οἶδε τὴν γινομένην ὀδύνην, ὅταν ἐν χειμῶνι τις ἰσχυρῶ προελθεῖν ἔξω τῆς οἰκίας ἐπιχειρήσῃ, τίς δ' ὅταν ἐν καύματι σφοδρῶ; τίς δὲ οὐκ ὀδυνᾶται διψῶν ἢ τίς πληρωθεὶς ποτοῦ, τοῦ μὲν διψῆν ξηρανομένων ἡμῶν γινομένου, τοῦ δ' ὑπερεμπεπλησθαι τὴν ἐναντίαν διάθεσιν ἐργαζομένου; καὶ αἱ φλεγμοναὶ δὲ καὶ πάντες οἱ ὀδυνηροὶ καὶ παρὰ φύσιν ὄγκοι ποτὲ μὲν ὑπὸ

περιττῆς ὑγρότητος εἰς τὸ μόριον ἐπιρρυσίης γίνονται, ποτὲ δὲ τῷ τοὺς χυμοὺς ἦτοι θερμοὺς παρὰ φύσιν ἢ ψυχροὺς εἶναι. καὶ μέντοι καὶ αἱ ἰάσεις τῷ μὲν ὑγρότητος ὑπερπληρωθέντι σώματι διὰ κενώσεως γίνονται, τῷ δὲ παρὰ φύσιν | ξηρανομένῳ δι' ὑγροῦ προσφορᾶς, ὥστερ γε καὶ τῷ μὲν διὰ κρύου ὀδυνωμένῳ θερμανθέντι, τῷ δὲ διὰ θάλπος ἄμετρον ψυχθέντι. δέδεικται δὲ καὶ τὰ φάρμακα πάντα διὰ τοῦ θερμαίνειν ἢ ψύχειν ἢ ξηραίνειν ἢ ὑγραίνειν ἐνεργοῦντα. πρῶται γὰρ αὗται αἱ ποιότητές εἰσι δραστικά τε καὶ ἀλλοιωτικά τῶν σωμάτων, ὡς ἐπεδείξαμεν ἐν τῷ Περί τῶν καθ' Ἴπποκράτην στοιχείων. ἔπονται δὲ αὐταῖς αἱ τε κατὰ γεῦσιν ποιότητες, ὧν ὀνόματα στύψις καὶ αὐστηρότης καὶ στρυφνότης καὶ πικρότης ἀλυκότης τε καὶ δριμύτης ὀξύτης τε καὶ γλυκύτης καὶ λιπαρότης, αἱ τε κατὰ χροῖαν ἐν λευκότητι καὶ μελανότητι καὶ ἐρυθρότητι καὶ ταῖς ὁμογενέσιν, αἱ τε κατὰ ἀφήν ἐν σκληρότητι καὶ μαλακότητι καὶ κραυρότητι καὶ γλισχρότητι. ταῖς γευσταῖς δ' ἰσάριθμοί πῶς εἰσὶν αἱ κατὰ τὴν ὄσφρησιν, ἀλλ' οὐκ ἔστιν αὐτῶν ὀνόματα κατ' εἶδος· ἢ γὰρ κατ' εὐωδίαν τε καὶ δυσωδίαν διαφορὰ τῶν ὁσμῶν αὐτὸ δὴ τοῦτο διαφορὰ προσηκόντως ἂν νομίζοιτο καὶ λέγοιτο πολλοῖς εἶδεσιν ἐπομένη.

τὰ μὲν δὴ κεφάλαια τοῦ λόγου ταῦτα. δέδεικται | δὲ τίνα μὲν αὐτῶν ἐν τῷ Περί τῶν καθ' Ἴπποκράτην στοιχείων, τίνα δὲ ἐν τῇ Περί τῶν ἀπλῶν φαρμάκων πραγματεία. οἱ πολλοὶ δὲ τὰς μὲν ἀποδείξεις ὀκνοῦσι μανθάνειν, ἀντιλέγουσι δὲ οἷς οὐκ ἴσασιν ἐτοιμῶς, οὗ τούναντίον οἱ φιλομαθεῖς τε καὶ ἀληθείας ἐρασταὶ πράττουσι φιλοπόνως μὲν ἐκμανθάνοντες τὰς ἀποδείξεις, ὀκνηρῶς δὲ ἀντιλέγοντες.

13. Ἄξιῳ δ' ἔγωγε τὸν φάσκοντα αἷμα μόνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον καὶ ἄλλο μηδὲν δεικνύει αὐτὸν μὴ μεταλλάσσοντα τὴν ἰδέην μηδὲ γίνεσθαι παντοῖον, ἀλλ' ἢ ὥρην τινὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἢ τῆς ἡλικίης τῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ἣ αἷμα ἐὼν φαίνεται μῦνον ὁ ἄνθρωπος. εἰκὸς γὰρ ἐστὶν εἶναι μίαν γέ τινα ὥρην, ἐν ἣ φαίνεται αὐτὸ ἐφ' ἑωυτοῦ ἐν ἐόν. τὰ αὐτὰ δὲ λέγω καὶ περὶ τοῦ φάσκοντος φλέγμα εἶναι τὸν ἄνθρωπον καὶ περὶ τοῦ χολῆν φάσκοντος. |

Ἔτι καὶ νῦν ἀντιλέγει πρὸς τοὺς ἐν εἶναι φάσκοντας τὸν ἄνθρωπον, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔφην αὐτῷ προκεῖσθαι. καὶ πρώτως γε ἐλέγχει τοὺς αἷμα φάσκοντας αὐτὸν εἶναι. μάλιστα μὲν γὰρ

ἐχρῆν, φησί, τοὺς ὑγιαίνοντας ἀνθρώπους αἷμα μόνον ἔχειν ἐν τῷ σώματι χωρὶς χολῶν τε καὶ φλέγματος, εἴπερ ἢ φύσις αἷμα μόνον ἐστὶν ἐν τῷ σώματι, ἔπειτα δέ, εἰ καὶ συγχωρηθεῖη ποτὲ ἐπικτᾶσθαι χολὴν καὶ φλέγμα, καὶ ἡλικίαν μίαν τινὰ ἢ ὥραν τοῦ ἔτους εὐρίσκεισθαι, καθ' ἣν αἷμα μόνον ἐστὶν ἐν τῷ σώματι χωρὶς τῶν ἄλλων χυμῶν. ὡσαύτως δὲ ἐλέγχει καὶ τοὺς ἥτοι χολὴν ἢ φλέγμα φάσκοντας εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ὅπερ ἔστι τὸ κατὰ φύσιν εἶναι <τοῦτο> αὐτὸ μόνον, ἡγουμένους δὲ αὐτῷ καὶ τὴν πρώτην γένεσιν ἐκ τούτου τοῦ χυμοῦ γεγονέναι.

14. Ἐγὼ μὲν γὰρ ἀποδείξω, ἃ ἂν φήσω τὸν ἄνθρωπον εἶναι, καὶ κατὰ τὸν νόμον καὶ κατὰ τὴν φύσιν αἰεὶ τὰ αὐτὰ ἐόντα ὁμοίως καὶ νέου ἐόντος καὶ γέροντος καὶ τῆς ὥρης ψυχρᾶς ἐούσης καὶ θερμῆς καὶ τεκμήρια παρέξω καὶ ἀνάγκας ἀποφανέω, δι' ἧς ἂν ἕκαστον αὐξήται τε καὶ φθίῃ ἐν τῷ σώματι.

Δείξειν ἐπαγγέλλεται διὰ παντὸς μὲν ἐν τῷ σώματι περιεχόμενα τὰ πρὸς αὐτοῦ τιθέμενα στοιχεῖα, κατὰ <δὲ> τὰς ἡλικίας καὶ κατὰ τὰς ὥρας αὐξήσιν τε καὶ φθίσιν, ὅπερ ἔστι μείωσιν, ἴσχυοντα. κατὰ τὸν νόμον μὲν οὖν ἐστὶ τὸ πρὸς τῶν ἀνθρώπων νομιζόμενόν τε καὶ δοξαζόμενον, οὕτως εἰωθότων ὀνομάζειν τῶν παλαιῶν, κατὰ φύσιν δὲ τὸ κατ' αὐτὴν τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν.

15. Πρῶτον μὲν οὖν ἀνάγκη τὴν γένεσιν γενέσθαι μὴ ἀφ' ἐνός. πῶς γὰρ ἂν ἐν ἐόντι γεννήσειεν ἄλλο, εἰ μὴ τινι μιχθεῖ;

Ὁ μὲν οὖν Ἴπποκράτης αἰεὶ τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις | ἀκολουθεῖ· διὰ τοῦτο καὶ νῦν ἔφη μὴδὲν ἀφ' ἐνός γεννᾶσθαι χωρὶς τοῦ δεηθῆναι τινος ἕξωθεν ἐτέρου καὶ τούτου συμμετρῶς ἔχοντος τῆς πρὸς αὐτὸ κράσεως. ἔνιοι δὲ τῶν φυσικῶν ὀνομασθέντων φιλοσόφων οὐκ οἶδ' ὅπως ἐτόλμησαν ἀποφήνασθαι δόξαν ἀλλόκοτον ἅπασαν ἀνατρέπουσαν τὴν φυσικὴν θεωρίαν. ὁ ἐν γὰρ εἶναι τὸ ὄν εἰπὼν ἀναιρεῖ τῷ λόγῳ γένεσιν ἅπασαν. εἴπερ γὰρ ἐν τὸ γενόμενον, οὐκ ἦν ἔμπροσθεν, ὡσπερ οὐδὲ ἔσται μικρὸν ὑστερον. οὕτε γὰρ ὁ Θαλῆς οὐθ' ὁ Μέλισσος οὐδ' ὁ Ἡράκλειτος ἔμπροσθεν ἦσαν, εἰ νῦν εἰσιν· ἄρ' οὖν ἀληθῶς ἂν τις εἴποι μὴ γεγονέναι τούτους τοὺς ἀνδρας; ἢ ἐγένοντο μὲν καὶ ἔζησαν ἔτεσιν οὐκ ὀλίγοις ἕκαστος, οὐκ ἦσαν δὲ καθ' ὄν ἕξων χρόνον; ἢ

τὸ μὲν εἶναι κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον αὐτοὺς συγχωρήσομεν, ὄντας δὲ οὐκ εἶναι φήσομεν, ἡνίκα ἦσαν; καὶ μὴν εἴπερ ὄντας τις αὐτοὺς ὁμολογήσει, ὁμολογήσει καὶ γεγονέναι. πῶς δέ; πλάτανος καὶ λίθος καὶ λέων οὐκ ἦσαν πάλοι, γένεσιν ἔχοντα καὶ φθοράν; εἴπερ δὲ ἔστι γένεσις τοῦ πρότερον οὐκ ὄντος, ἀναγκαῖον αὐτὴν ἔκ τινος | ὑποκειμένης οὐσίας γενέσθαι. ταύτην δ' ὀρώμεν οὐ δυναμένην αὐτὴν καθ' αὐτὴν μόνην ὀτιοῦν γεννηῖσαι. τὰ γοῦν τῶν φυτῶν σπέρματα καὶ ὑγρότητος καὶ θερμασίας συμμετρου τῆς ἕξωθεν δεῖται πρὸς τὸ γεννηῖσαι τι. μόνον γὰρ εἴπερ ἐπεφύκει γεννᾶν τὸ σπέρμα μηδενὸς ἄλλου προσδεόμενον ἕξωθεν, οὐκ ἂν διέμεινεν οὐδὲ ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ χωρὶς τοῦ γεννᾶν, ἀλλ' εὐθύς ἂν ἐφύετο. φαίνεται δὲ διαμένοντα πολλάκις οὐ μῆνας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνιαυτοὺς οὐκ ὀλίγα τῶν σπερμάτων· οὐ γὰρ ἐξ ἑαυτῶν μόνον ἔχει τὸ γεννᾶν, ἀλλὰ δεῖται τινος ἕξωθεν ἐπικουρίας καὶ ταύτης οὐ κατὰ θίξιν ἀπλήν γινομένης, ἀλλὰ κατὰ τινα τοῦ ψαύοντος δύναμιν εἴσω διαδιδδομένην εἰς ὄλον τὸ ψαυόμενον, εἴ γε δι' ὄλου φαίνεται τὴν ἀλλοίωσιν ἴσχυον ἐν ταῖς γενέσεσι τὸ σπέρμα κατὰ τε τὰ δένδρα καὶ τὰς πόας καὶ ὅλως τὰ φυτὰ, πολὺ δὲ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ζῴων ἐναργῶς φαίνεται μὴτ' ἐξ ἄρρενος μόνου μὴτ' ἐκ θήλεος ἄνευ τοῦ μιχθῆναι δυνάμενόν τι γενέσθαι. |

16. Ἐπειτα οὐδ', ἂν μὴ ὁμόφυλα ἐόντα μίσηται καὶ τὴν αὐτὴν ἔχοντα δύναμιν, γεννᾶ οὐδ' ἂν τὰ αὐτὰ ἡμῖν ξυντελοῖντο.

Οὐ μόνον ἐξ ἐνός ἀδύνατον εἶναι γεννηθῆναι τί φησιν, ἀλλ' οὐδ' ἐκ δυοῖν, εἰ μὴ ὁμόφυλα ἐόντα μίσηται, τουτέστιν οἰκειότητα τῆς οὐσίας ἔχοντα. φαίνεται δὲ καὶ ταῦτα σαφῶς ἐπὶ τῇ τῶν ἕτερογενῶν ζῴων γενέσει γινόμενα, καθάπερ ἐφ' ἵππων ἔχει καὶ ὄνων ἀλωπέκων τε καὶ κυνῶν· ἐκ γὰρ τῆς τούτων ἐπιμιξίας γεννᾶται τι ζῴων οἶον μικτὸν ἐξ ἀμφοῖν, ὅσα δ' ἐπὶ πολὺ διεστῶσαν ἀλλήλων ἔχει τὴν φύσιν, οὐδ', ἂν μιχθῆ ποτε, δύναται γεννηῖσαι τι.

τὸ δ' ἐπὶ τῇ τελευτῇ τῆς ῥήσεως προσκείμενον οὐδ' ἂν τὰ αὐτὰ ἡμῖν ξυντελοῖντο παρέρχονται μὲν ὡς σαφές οἱ ἐξηγησάμενοι τὸ βιβλίον, ἀσαφές δὲ ἐστὶν ἢ μὴ καλῶς ἡρμηνευμένον ὑπὸ τοῦ γράψαντος ἢ διὰ τοὺς μεταγραψαμένους ἡμαρτημένον. ὁ δ' οὖν μοι δοκεῖ βούλεσθαι δηλοῦν, | ἔστι τοιόνδε· κἂν μὴ ὁμοειδὲς ἦ τὸ μιγνύμενον ζῴων ἕτερον ἐτέρῳ, κοινωνίαν δεῖ

τινα τῆς φύσεως, φησίν, εἶναι ἢ οὐκ ἂν τὰ αὐτὰ ἡμῖν ξυντελοῖντο, τουτέστιν οὐκ ἂν γέννησις ἐκ τῆς συνόδου γένοιτο ζώου τοῖς γεννήσασιν ὁμοίου. τάχα δὲ καὶ ἡ ῥῆσις οὐχ οὕτως εἶχεν· οὐδ' ἂν τὰ αὐτὰ ἡμῖν ξυντελοῖντο.

17. Εἰ γὰρ μὴ τὸ θερμὸν τῷ ψυχρῷ καὶ τὸ ξηρὸν τῷ ὑγρῷ μετρίως πρὸς ἄλληλα ἔξει καὶ ἴσως, ἀλλὰ τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου πολὺ προέξει καὶ τὸ ἰσχυρότερον τοῦ ἀσθενεστέρου, ἢ γένεσις οὐκ ἂν γένοιτο.

Ἐμπροσθεν μὲν ἔφη μὴ δύνασθαι γόνιμον γένεσιν ἀποτελεσθῆναι μηδενός, εἰ μὴ ὁμόφυλα εἶη τὰ συνιόντα· <νυνὶ δὲ προστίθισιν, ὅτι> καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ὁμοφύλων ἢ σύνοδος οὐκ ἔξ ἀνάγκης γεννᾶ. λέλεκται δὲ ἐν τοῖς Ἀφορισμοῖς ὁ λόγος οὗτος αὐτῷ τέλειος, ἔνθα φησίν· „ὁκόσαι ψυχρὰς καὶ πυκνὰς τὰς μήτρας ἔχουσιν, οὐ κυῖσκονται. καὶ ὁκόσαι καθύγρους ἔχουσι τὰς μήτρας, οὐ κυῖσκονται· ἀποσβέννυται γὰρ ὁ γόνος. καὶ ὁκόσαι ξηρὰς μᾶλλον καὶ περικαέασ· ἐνδείη γὰρ τροφῆς φθείρεται τὸ σπέρμα. ὁκόσαι δ' ἔξ ἀμφοτέρων τῇ κράσει ἔχουσι συμμετρως, ἐπίτεκνοι γίνονται.” ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ διδάσκει μὲν καὶ διὰ τίνας αἰτίας ἄγονοι γίνονται γυναῖκες, ἐνδείκνυται δὲ καὶ τὸ τούτῳ συνεπόμενον, ὑπὲρ οὗ καὶ ἡμεῖς ἐτέρωθι καὶ ἄλλοι πολλοὶ πρὸ ἡμῶν ἔγραψαν. ἐδήλωσε δὲ καὶ Πλάτων οὐ μικρὰν τέχνην εἰπὼν εἶναι, καθ' ἣν ἐπίσταται τις ζευγνύει τοὺς ὁμόλογον κρᾶσιν ἔχοντας εἰς γέννησιν ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας. ἃ γὰρ ἐπὶ τῶν κράσεων τῆς μήτρας εἶπε, ταῦτα καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ σπέρματος κράσεως ἐννοῆσαι χρή· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ποτὲ μὲν ὑγρότερον ἐστὶ τοῦ δέοντος ἢ ψυχρότερον, ἔστι δ' ὅτε ξηρότερον ἢ διακαέστερον. οἰκειὸν δὲ ἐστὶ τῇ μὲν ξηροτέρᾳ μήτρᾳ τὸ ὑγρότερον σπέρμα, τῇ δὲ ὑγροτέρᾳ τὸ ξηρότερον, ὥσπερ γε καὶ τῇ μὲν θερμότερᾳ τὸ ψυχρότερον, τῇ δὲ ψυχροτέρᾳ τὸ θερμότερον. ὑπὲρ ὧν | ἐπὶ πλέον ἔν γε τῷ περὶ τεκνογονίας λόγῳ διερχόμεθα· νυνὶ δ' ἄρκεϊ γινώσκειν, ὅτι μήτε δυνατόν ἐστιν ἔξ ἑνός τι γενέσθαι μήθ', ὅταν ἐκ δυοῖν ἢ καὶ πλειόνων συνιόντων γίνηται, χωρὶς οἰκειότητος τῆς πρὸς ἄλληλα καὶ συμμετρίας τινὸς κράσεως τῆς ἐκ τῶν συνιόντων ἀποτελουμένης οἷόν τέ ἐστι γεννηθῆναι τοῦτο.

18. Ὡστε πῶς εἰκὸς ἀπὸ ἑνός τι γεννηθῆναι, ὅπου γε οὐδὲ ἀπὸ τῶν πλειόνων γίνεται, εἰ μὴ τύχοι καλῶς ἔχοντα τῆς πρὸς ἄλληλα κρήσιος;

Τὰ μὲν ἄλλα τῆς ῥήσεως ἐκ τῶν προειρημένων ἐστὶ δῆλα, μεμνήσθαι δὲ χρή τοῦ κατ' αὐτὴν ὀνόματος εἰρημένου τοῦ τῆς κράσεως, ὅπερ διὰ τοῦ κρήσιος εἶπεν, ὅτι πρῶτος ὧν ἴσμεν Ἴπποκράτης ἀπεφήνατο κεράννυσθαι τὰ στοιχεῖα, καθάπερ καὶ μικρὸν ἔμπροσθεν ἐδείχθη, καὶ ταύτη διήνεγκεν Ἐμπεδοκλέουσι· κάκεινος γὰρ ἐκ μὲν τῶν αὐτῶν | στοιχείων, ὧν καὶ Ἴπποκράτης, γεγονέναι φησὶν ἡμᾶς τε καὶ τὰ ἄλλα σώματα πάντα τὰ περὶ τὴν γῆν, οὐ μὴν κεκραμένων γε δι' ἀλλήλων, ἀλλὰ κατὰ μικρὰ μόρια παρακειμένων τε καὶ ψαυόντων. ὅτι δὲ καὶ ἦδε ἡ δόξα τοὺς αὐτοὺς ἐλέγχους ἔχει ταῖς ἔξ ἀναισθητῶν καὶ ἀπαθῶν τῶν πρώτων σωμάτων τὸ αἰσθητικὸν σῶμα γεννώσας δόξαις, ἐπιδέδεικται διὰ τοῦ Περί τῶν καθ' Ἴπποκράτην στοιχείων ὑπομνήματος, ἔνθα καὶ πασῶν σχεδὸν τῶν φυσικῶν δοξῶν ἐμνημονεύσαμεν, ὅσαι περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν ἢ στοιχείων γεγόνασιν.

19. Ἀνάγκη τοίνυν, τῆς φύσιος τοιαύτης ὑπαρχούσης καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου, μὴ ἔν εἶναι τὸν ἀνθρωπον, ἀλλ' ἕκαστον τῶν ξυμβαλλομένων εἰς τὴν γένεσιν ἔχειν τινὰ δύναμιν ἐν τῷ σώματι, οἷηνπερ ξυμβάλλετο. |

Προειρηκῶς δ' Ἴπποκράτης, εἰ μὴ τὸ θερμὸν τῷ ψυχρῷ καὶ τὸ ξηρὸν τῷ ὑγρῷ μετρίως κραθῆι, τὰς γενέσεις τῶν γεννητῶν δηλονότι σωμάτων ἀδύνατον εἶναι γενέσθαι, νῦν δὴ σαφῶς οὐκ ἀνθρώπου μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντων, ὅσα γένεσιν ἔχει καὶ φθορὰν σώματος, ἐκ τῶν αὐτῶν εἶναι τὴν γένεσιν φησίν· ἐκ θερμοῦ γὰρ καὶ ψυχροῦ καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ πάντα γεγονέναι καὶ διὰ τοῦτο κοινὰ πάντων εἶναι ταῦτα στοιχεῖα. τὰ δὲ ἴδια τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολὴ ξανθὴ τε καὶ μέλαινα. καίτοι γ' οὐδὲ ταῦτα ἴδια καλῶς ἂν λέγοιτο· κοινὰ γάρ ἐστιν ἀπάντων τῶν ἐναίμων ζώων. εὐδὴλον δ' ὅτι καὶ τούτων ἕκαστον ἐκ τῶν πρώτων τεττάρων γέγονεν, ἄπερ ἀπὸ τῶν ποιότητων ὀνομάζοντες ὑγρὸν καὶ ξηρὸν καὶ ψυχρὸν καὶ θερμὸν λέγομεν· ἴδια δὲ τῆς οὐσίας αὐτῶν ἐστὶν ὀνόματα πῦρ ἢ ὕδωρ ἢ ἀήρ ἢ γῆ. πρόδηλον γὰρ ὅτι τὰ στοιχεῖα κατὰ τὰς ἀπλᾶς καὶ ἀμίκτους ποιότητας καλεῖται, θερμότητος μὲν ἄκρας ὑπαρχούσης ἐν πυρὶ, καθάπερ γε καὶ ὑγρότητος ἐν ἀέρι, ψυχρότητος δὲ ἐν ὕδατι, ξηρότητος δὲ ἄκρας ἅμα πιλήσει τε καὶ ψύξει κατὰ τὴν γῆν. πῶς οὖν οἶονται τινες ὑγρὸν μὲν καὶ ξηρὸν καὶ ψυχρὸν καὶ θερμὸν

Ἴπποκράτην τίθεσθαι τὰ στοιχεῖα, (φαίνεσθαι γὰρ ἐν ἀνθρώπῳ ταῦτα), πῦρ δὲ καὶ ὕδωρ ἄερα τε καὶ γῆν μὴ προσίεσθαι, (διότι μηδὲ φαίνεσθαι τι τούτων ἐν ἀνθρώπου σώματι); μὴ παρακολουθοῦντες μὴν ὅτι, <εἰ> τὰ φαινόμενα περὶ τὸ σῶμα <θερμὰ καὶ ψυχρὰ καὶ ξηρὰ καὶ ὑγρὰ κοινὰ λέγομεν εἶναι πάντων σωμάτων στοιχεῖα, κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ λίθος καὶ τῶν ἐμψύχων τε καὶ ἀψύχων σωμάτων ἕκαστον αἷμα ἔσται καὶ φλέγμα καὶ χολή διττή, καθάπερ ὄστουν καὶ χόνδρος καὶ φλέψ καὶ ἀρτηρία καὶ νεῦρον καὶ τᾶλλα πάντα> τὰ φαινόμενα κατὰ τὸ σῶμα θερμὰ καὶ ψυχρὰ καὶ ξηρὰ καὶ ὑγρά. τίς οὖν ταῦτα τολμήσει φάναι κοινὰ στοιχεῖα πάντων εἶναι σωμάτων; οὐδεὶς δὴπου τῶν καὶ βραδυτάτων, εἰρηκότος τοῦ Ἴπποκράτους· ἀνάγκη τοίνυν τῆς φύσιος τοιαύτης ἐούσης καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου. <χρὴ τοίνυν> μὴ τὰ βλεπόμενα κατὰ τὸ σῶμα τᾶνθρώπου θερμὰ καὶ ψυχρὰ καὶ ξηρὰ καὶ ὑγρά λέγειν αὐτὸν οἶεσθαι νῦν, ἀλλὰ τὰ τέτταρα στοιχεῖα. ταῦτα γὰρ ἄκρας ἔχει καὶ ἀμίκτους ποιότητας, ἐξ ὧν ἀλλήλαις κεραυνυμένων τὰ μεταξὺ σώματα πάντα γίνεται κατ' ἐπικράτειαν, οὐ κυρίως ὀνομαζόμενα θερμὰ καὶ ψυχρὰ καὶ ξηρὰ καὶ ὑγρά. ὡς, εἴ γε ταῦτα τὰ ἤδη κεκραμένα στοιχεῖα θησόμεθα, τὰ τὰς ἄκρας ἔχοντα ποιότητας οὐκ οἶδ' ὅ τι φήσομεν εἶναι. καὶ κατὰ τὴν ἐχομένην δὲ ῥῆσιν ἐναργέστερον ἔτι τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἐνδείκνυται, πρὸς ἣν ἤδη μεταβῶμεν.

20. Καὶ πάλιν γε ἀνάγκη ἀποχωρεῖν εἰς τὴν ἑωυτοῦ φύσιν ἕκαστον τελευτῶντος τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου, τό τε ὑγρὸν πρὸς τὸ ὑγρὸν καὶ τὸ ξηρὸν πρὸς τὸ ξηρὸν καὶ τὸ θερμὸν πρὸς τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν πρὸς τὸ ψυχρὸν.

Ἀποχωρεῖν φησι διακρινόμενον ἐν τῇ τελευτῇ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἕκαστον τῶν προειρημένων στοιχείων, ἃ θερμὸν ἐκάλει καὶ ψυχρὸν καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν, οὐ δὴπου λέγων τὸ αἷμα πρὸς τὸ κατὰ τὸν κόσμον αἷμα καὶ τὸ φλέγμα πρὸς τὸ φλέγμα καὶ τὴν χολὴν πρὸς τὴν χολὴν καὶ τὴν ἀρτηρίαν πρὸς τὴν ἀρτηρίαν καὶ τὴν σάρκα πρὸς τὴν σάρκα καὶ τὴν φλέβα πρὸς τὴν φλέβα καὶ τὸ νεῦρον ἀπιέναι πρὸς τὸ νεῦρον, ἀλλὰ τὸ καθ' ἕκαστον τούτων θερμὸν τε καὶ ψυχρὸν ὑγρὸν τε καὶ ξηρὸν εἰς τὰ κοινὰ πάντων ἀπέρχεσθαι στοιχεῖα. σύγκειται γὰρ δὴπου καὶ τὸ νεῦρον

ἐκ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ, τῶν στοιχείων δηλονότι· οὐ γὰρ δὴ ἐξ ἄλλου γε νεύρου, καθάπερ οὐδ' ἡ φλέψ ἐξ ἄλλης φλεβός, ὅτι μηδ' ἐπινοηθῆναι δύναται κεραυνύμενα δι' ὄλων ἀλλήλων ταῦτα, σὰρξ καὶ φλέψ καὶ ὄστουν καὶ ἀρτηρία καὶ τὰ ἄλλα μόρια. βούλεται δὲ καὶ αὐτὸς κεκρᾶσθαι δι' ὄλων ἀλλήλοις τὸ θερμὸν καὶ ψυχρὸν καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν, εἴ τι μεμνήμεθα τῶν ὀλίγων ἔμπροσθεν εἰρημένων. ὥστε οὐ τὰ σαφῶς βλεπόμενα κατὰ τὸ σῶμα τᾶνθρώπου θερμὰ καὶ ψυχρὰ καὶ ξηρὰ καὶ ὑγρά μόρια στοιχεῖα τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως ἔστιν, ἀλλὰ τὰ τούτων αὐτῶν συνθετικά τε καὶ γεννητικά. ταῦτα δὲ ἔστιν ὕδωρ τε καὶ πῦρ ἀήρ τε καὶ γῆ. ἀποδέδεικται δὲ περὶ τούτων ἱκανῶς ἐν τῷ Περὶ τῶν καθ' Ἴπποκράτην στοιχείων. |

21. Τοιαύτη δὲ καὶ τῶν ζώων ἔστιν ἡ φύσις καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων.

Τοιαύτη, φησίν, οὐ μόνον ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις ἔστιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἐκ θερμοῦ δηλονότι καὶ ψυχροῦ καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ κεκραμένα τῶν ἀπλῶν καὶ ἄκρων. τὰ γὰρ ἐν τῷ μεταξὺ πάντα τὴν κρᾶσιν ἐκ τούτων ἔσχηκεν. ἀδιανόητον οὖν γίνεται τὸ λέγειν ἐκ τῶν μεταξὺ τὴν κρᾶσιν γίνεσθαι τῶν ἐν τῷ μεταξύ. τοῦτο δ' οὐκ αισθάνονται λέγοντες οἱ ἐκ τῶν κατὰ τὸ σῶμα βλεπομένων ὑγρῶν καὶ ξηρῶν θερμῶν τε καὶ ψυχρῶν τὴν φύσιν ἡμῶν συγκεῖσθαι φάσκοντες. ἔτι δὲ ἀδιανοητότερον, εἰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ζώων τε καὶ φυτῶν ἐκ τούτων λέγομεν εἶναι τὴν φύσιν. Ἴπποκράτης μὲν γὰρ εἴρηκε φανερώς ἐν τῇ ῥήσει καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων τὴν αὐτὴν εἶναι φύσιν. οἱ δ' οὐκ οἶδ' ὅ τι φήσουσιν. ὅταν γοῦν εἰς τὴν γῆν ἐκ- βληθέντος σπέρματος συκῆς, εἰ τύχοι, γένηται μέγιστον δένδρον, | ἀδιανόητόν ἐστι λέγειν οὐκ ἐκ γῆς καὶ ὕδατος, ἀλλ' ἐτέρωθεν αὐτῇ τὴν τοσαύτην οὐσίαν ὑπάρξαι. καὶ μὴν ἡ γῆ κατὰ τὸν ἑαυτῆς λόγον ἄκρω ἐστὶ ψυχρά, θερμότητα δ' ἔχει πολλὴν ἢ συκῆ, δι' ἣν ζῆ, καὶ διὰ τοῦτο κἂν τοῖς ἰσχυροῖς χειμῶσι καταψυχομένη οὐ νεκροῦται. δῆλον οὖν ὅτι μὴ μόνον ἐξ ὕδατος καὶ γῆς συνέστηκε τὸ σῶμα τῆς συκῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς πυρώδους φύσεως μετείληφεν, εὐδηλον δ' ὅτι καὶ τῆς ἀερώδους, εἴ γε σαφῶς ἔστι τὸ ξύλον αὐτῆς οὐ μόνον τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὕδατος κουφότερον. ἐκ τῶν τεσσάρων οὖν ἔστι καὶ ἡ συκῆ. καὶ εἶπερ αὕτη, καὶ τὸ σῦκον· οὕτω δὲ καὶ οἱ καρποὶ πάντες·

(εἰσὶ δὲ καὶ οἱ πυροὶ καὶ αἱ κριθαὶ καὶ οἱ κύαμοι καὶ τᾶλλα Δημήτρια σπέρματα τῶν καρπῶν μόρια)· καὶ αὐτοὶ τοίνυν ἐκ τῶν τεσσάρων συνεστήκασιν, γῆς πυρὸς ὕδατος τε καὶ ἀέρος. ἐπεὶ δὲ ἐκ τῆς τῶν καρπῶν τε καὶ φυτῶν ἐδωδῆς οἱ ἐν ἡμῖν γίνονται χυμοί, καὶ οὗτοι δηλονότι τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς γενέσεως ἔξουσιν ὕδωρ καὶ γῆν ἀέρα τε καὶ πῦρ. ἀλλ', ὅπερ ἔφη, ἀποδέδεικται καὶ ταῦτα ἐν τῷ Περὶ τῶν καθ' Ἰπποκράτην στοιχείων, ὥστ' ἤδη μεταβαίνειν καιρὸς ἐφ' ἑτέραν ῥῆσιν.

22. Γίνεται τε ὁμοίως πάντα καὶ τελευτᾷ ὁμοίως ἅπαντα.

Οὐδὲ μαντευσάμενός τις ἔσεσθαι τινας ἀνθρώπους, οἳ παρακούσουσιν αὐτοῦ, τοσαυτάκις ἂν εἶπε ταῦτόν δόγμα, καθάπερ νῦν ὁ Ἰπποκράτης ἐποίησε πάντα φάσκων, οὐ μόνον ἀνθρώπων, ὁμοίως γίνεσθαι καὶ τελευτᾶν, ὡς προεῖρηται, ἐκ τῶν τεσσάρων δηλονότι στοιχείων, οὐ τῶν ἐν τῷ σώματι μορίων θερμῶν ἢ ψυχρῶν ἢ ξηρῶν ἢ ὑγρῶν. ἀλλ' εἰσὶ γε οὕτω τινὲς ἀναίσθητοι λέξεως Ἑλληνικῆς, ὡς οἶεσθαι τὸ κατὰ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου θερμὸν καὶ ψυχρὸν ὑγρὸν τε καὶ ξηρὸν αἰσθητῶς διαγιγνωσκόμενα πάντων εἶναι τῆς γενέσεως κοινὰ στοιχεῖα. |

23. Συνίσταται γὰρ αὐτέων ἡ φύσις ἀπὸ τουτέων τῶν εἰρημένων πάντων καὶ τελευτᾷ κατὰ τὴν εἰρημένην ἐς τὸ ὠυτό, ὅθεν περ συνέστη ἕκαστον· ἐνταῦθα οὖν καὶ ἀπεχώρησεν.

Ἐπιμένει τῷ δόγματι τὴν φύσιν ἀπάντων ἐκ τῶν εἰρημένων τεττάρων συνίστασθαι καὶ τελευτᾶν εἰς αὐτὰ βουλόμενος. ὅθεν γὰρ ἕκαστον τῶν ὄντων συνέστη, φησὶν, ἐνταῦθα καὶ ἀπεχώρησεν, εἰς τὰ κοινὰ δηλονότι στοιχεῖα τοῦ κόσμου, γῆν ὕδωρ ἀέρα τε καὶ πῦρ. ἐσχάτως οὖν ἀγνοοῦσι τὴν Ἰπποκράτους γνώμην οἱ τὸ κατὰ τὴν ἀρχὴν εἰρημένον „οὔτε γὰρ τὸ πάμπαν ἡέρα λέγω τὸν ἀνθρώπων οὔτε ὕδωρ οὔτε πῦρ οὔτε γῆν” ἀντὶ τοῦ μηδ' ὅλως ἀκούοντες· ἐφάνη γὰρ οὐ τὸ μηδ' ὅλως εἶναι τὰ κοινὰ πάντων στοιχεῖα κατὰ τὸ σῶμα βουλόμενος τοῦ ἀνθρώπου ὁ Ἰπποκράτης, ἀλλὰ τοὺς ἐν μόνον ἐξ αὐτῶν λέγοντας μεμφόμενος. |

24. Τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἑωυτῷ αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολὴν ξανθὴν τε καὶ μέλαιναν, καὶ ταῦτ' ἐστὶν ἡ φύσις τοῦ σώματος καὶ διὰ ταῦτ' ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει.

Συντελέσας τὸν περὶ τῶν κοινῶν στοιχείων λόγον ἐπὶ τὰ τῶν ἐναίμων ζώων, ὧν ἐστὶ καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἐν τῇ προκειμένη ῥήσει μετέβη βουλόμενος ἐξ αἵματος καὶ φλέγματος καὶ χολῆς διττῆς τὴν τε ἐξ ἀρχῆς γένεσιν ἡμῶν γίνεσθαι καὶ τὴν ἐν ὄλῳ τῷ βίῳ διαμονὴν ἐκ τούτων ὑπάρχειν καὶ ταῦτα τὴν ὅλην φύσιν εἶναι τοῦ ἀνθρώπου, τῶν μὲν χυμῶν ἐν τοῖς στερεοῖς περιεχομένων, αὐτῶν δὲ τῶν στερεῶν ἐν τῇ πρώτῃ διαπλάσει κουμένους τοῦ ζώου τὴν γένεσιν ἐκ τούτων σχόντων. ἐκ γὰρ τοῦ καταμηνίου πάντα τὰ μόρια γέγονεν οὐκ εἰλικρινοῦς αἵματος ὄντος, ἀλλ' ἔχοντος ἐν ἑαυτῷ διττὰς χολὰς καὶ φλέγμα. δείξει γὰρ ὀλίγον ὕστερον τοῦτο. καὶ μέντοι καὶ τὸ ὑγιαίνειν ἡμῖν ἀλγέειν τε καὶ νοσεῖν ἐκ τούτων φησὶ γίνεσθαι καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν γίνεται ταῦτα, διὰ τῆς ἐχομένης ῥήσεως.

Ἐυγαίνει μὲν οὖν μάλιστα, ὅταν μετρίως ἔχη ταῦτα τῆς πρὸς ἀλλήλα δυνάμεως καὶ τοῦ πλήθους καὶ μάλιστα, ἦν μεμιγμένα ἦ.

Κατὰ πάντας ἰατροὺς τε καὶ φιλοσόφους τοὺς τελείους δογματικούς ἢ συμμετρία τῶν στοιχείων ὑγίαν ἐργάζεται. διττῆς δ' οὔσης τῷ γένει τῆς ἐν ταῖς λογικαῖς αἰρέσεσι στοιχειώσεως, ἡ μὲν ἑτέρα κατὰ παράθεσιν τε καὶ περιπλοκὴν τῶν πρώτων σωμάτων τὰς γενέσεις τῶν συνθέτων γενέσθαι φησὶν, ἡ δὲ ἑτέρα κατὰ κρᾶσιν. ἡ μὲν οὖν προτέρα τὴν συμμετρίαν ἐν τῇ ποροποιᾷ τίθεται, ἡ δὲ ἑτέρα κατὰ τὴν εὐκράσιαν τῶν στοιχείων ὑγιαίνειν ἡμᾶς φησὶν, ἧς δηλονότι δόξης ὁ Ἰπποκράτης ἐστὶν ἡγεμών. οὔσης δὲ διττῆς συμμετρίας, τῆς μὲν ἐν τῇ δυνάμει τῶν κεραυνουμένων, τῆς δὲ ἐν τῷ ποσῷ τῆς οὐσίας, ἑκατέρας ἐμνημόνευσεν ὁ Ἰπποκράτης εἰπὼν τῆς τε δυνάμεως καὶ τοῦ πλήθους.

τὸ δ' ἐπὶ τέλει τῆς ῥήσεως εἰρημένον τὸ καὶ μάλιστα, ἦν μεμιγμένα ἦ, τὴν ἀκρίβειαν τῆς δι' ὄλων αὐτῶν κράσεως ἐνδείκνυται. κατὰ γὰρ τὴν τελείως ἀμεμπτοτάτην τοῦ σώματος διάθεσιν οὐ μόνον ἡ συμμετρία τῶν τεσσάρων στοιχείων, ἀλλὰ καὶ ἡ δι' ὄλων κρᾶσις ἀκριβοῦται. κατὰ δὲ τὰς φαυλοτέρας κρᾶσεις τοῦ σώματος ἐνδέχεται ποτε καὶ καθ' ἓν τι μόριον οὐκ ἴσως οὐδ' ὁμοίως οὐδὲ δι' ὄλων ἀλλήλοις κεκρᾶσθαι τοὺς χυμούς. ἀλλ' ὅταν γε μηδέπω σαφῶς ἐνέργεια βλάπτηται, μεμπτή μὲν ἐστὶν ἡ ὑγεία, νόσος δὲ οὐδέπω.

25. Ἀλγέει δ' ὅταν τι τούτων ἔλασσον ἢ πλέον γένηται ἢ χωρισθῇ ἐν τῷ σώματι καὶ μὴ κεκραμένον ἦ τοῖς πᾶσιν. |

Ὡσπερ ἐπὶ τῆς ὑγείας τὴν ἀκριβῆ συμμετρίαν ἐν ποσότητι καὶ δυνάμει καὶ τῇ δι' ὄλων ἔθετο κράσει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς νόσου τὰ τούτων ἐναντία τίθεται, τὸ μὲν ἔλασσον ἢ πλέον εἶς τε τὸ ποσὸν τῆς οὐσίας καὶ τὴν δυνάμιν ἀνάγων, τὸ δὲ μὴ κεκρασθαι τοῖς πᾶσιν εἰς δυσκρασίαν ἢ ἀνωμαλίαν κράσεως ἢ ὅπως ἂν τις ὀνομάζειν ἐθέλη.

26. Ἄνάγκη γάρ, ὅταν τι τούτων χωρισθῆ καὶ ἐφ' ἑωυτοῦ στῆ, ἔνθεν τε ἐξέστηκεν, οὐ μόνον τοῦτο τὸ χωρίον ἐπίνοσον γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἔνθα <ἂν> στῆ καὶ ἐπιχυθῆ, ὑπερεμπιπλάμενον ὀδύνην τε καὶ πόνον παρέχειν.

Ὅταν τῶν τεσσάρων τις χυμῶν αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἴσθηται που κατὰ τι μόριον ἀποχωρισθεὶς τῶν ἄλλων καὶ μὴ κεκραμένος ἢ ὄλος δι' ὄλων αὐτοῖς, ὀδυνᾶται τὸ ζῶον ἐν δυσκρασίᾳ γενομένων ἀμφοτέρων τῶν μορίων, ἔνθεν τε ἐξέστη καὶ εἰς ὃ μετέστη. καὶ μάλιστα τοῦτο γίνεται κατὰ τοὺς ἰσχυράς ἔχοντας τὰς δυνάμεις χυμοῦ· οὗτοι γὰρ οὐ μόνον τῷ ποσῷ βαρύνοντες τὸ μόριον, εἰς ὃ κατέσκηψαν, ἀλλὰ καὶ τῷ ποιῷ τὴν ὀδύνην ἐργάζονται θερμαίνοντες ἢ ψύχοντες σφοδρῶς.

27. Καὶ γάρ, ὅταν τι τούτων ἔξω τοῦ σώματος ἐκρυῆ πλέον τοῦ ἐπιπολάζοντος, ὀδύνην παρέχει ἢ κένωσις.

Ἄντι τοῦ πλεονάζοντος ἀκουστέον εἰρησθαι νῦν τὸ <πλέον τοῦ> ἐπιπολάζοντος ἢ, εἴπερ μὴ τοῦτο τις ἀκούειν ἐθέλει, τὸ μὴ κεκραμένον ἅπασιν τοῖς ἄλλοις ἐπιπολάζον οἰητέον εἰρησθαι· πιθανὸν γὰρ ἑκάτερον αὐτῶν.

28. Ἦν τ' αὖθις εἴσω ποιήσεται τὴν κένωσιν καὶ τὴν μετάστασιν καὶ τὴν ἀπόκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων, πολλή γ' αὐτῷ | ἀνάγκη διπλῆν τὴν ὀδύνην παρέχειν κατὰ τὰ εἰρημένα, ἔνθεν τε ἐξέστηκε καὶ ἔνθα ὑπερέβαλεν.

Ὅτι προεῖρηται τοῦτο, καὶ αὐτὸς ἐδήλωσεν εἰπὼν κατὰ τὰ εἰρημένα. τῇ λέξει γάρ, οὐ τῇ δυνάμει τῆς νῦν εἰρημένης ῥήσεως διήνεγκεν ἢ μικρὸν ἔμπροσθεν ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένη, καθ' ἣν οὕτως εἶπεν· „ἀνάγκη γάρ, ὅταν τι τούτων χωρισθῆ καὶ ἐφ' ἑωυτοῦ στῆ, ἔνθεν τε ἐξέστηκεν, οὐ μόνον τοῦτο τὸ χωρίον ἐπίνοσον γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἔνθα ἂν στῆ καὶ ἐπιχυθῆ, ὑπερεμπιπλάμενον ὀδύνην τε καὶ πόνον παρέχειν.”

Εἶπον δὴ, ἃ ἂν φήσω τὸν ἄνθρωπον εἶναι, ἀποφαίνειν αἰεὶ ταῦτα ἔοντα καὶ κατὰ νόμον καὶ κατὰ φύσιν.

Κατὰ νόμον μὲν εἶπε δηλῶσαι βουλόμενος τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν, ἣν ἔχουσι περὶ αὐτῶν, κατὰ φύσιν δὲ τὴν αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν.

προσέχωμεν οὖν ἤδη ταῖς ἐξῆς | ῥήσεσιν, ἵνα γνῶμεν, εἰ, ὅπερ ὑπέσχετο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ συγγράμματος, νῦν ἀποδίδωσι.

29. Φημὶ δὲ εἶναι αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολὴν ξανθὴν τε καὶ μέλαιναν· καὶ τουτέων μὲν πρῶτον κατὰ νόμον καὶ τὰ ὀνόματα διωρίσθαι φημὶ καὶ οὐδενὶ αὐτέων τὸ αὐτὸ ὄνομα εἶναι, ἔπειτα κατὰ φύσιν τὰς ιδέας κεχωρίσθαι καὶ οὔτε τὸ φλέγμα οὐδὲν εἰοικέναι τῷ αἵματι οὔτε τὸ αἷμα τῇ χολῇ οὔτε τὴν χολὴν τῷ φλέγματι. πῶς γὰρ ἂν εἰοικότα ταῦτ' εἴη ἀλλήλοισιν, ὧν οὔτε τὰ χρώματα ὅμοια φαίνεται προσορώμενα οὔτε τῇ χειρὶ ψαυόμενα ὅμοια δοκεῖ εἶναι; οὔτε γὰρ θερμὰ ὁμοίως ἐστὶν οὔτε ψυχρὰ οὔτε ξηρὰ οὔτε ὑγρά.

Καὶ σαφῆς ὁ λόγος αὐτοῦ πᾶς ἐστι καὶ ἀποδείκνυσιν, ὃ προῦθετο. κατὰ μὲν γὰρ τὴν προκειμένην ταύτην ῥῆσιν ἔδειξε τέσσαρας εἶναι χυμοὺς ἐν τῷ σώματι διαφέροντας | ἀλλήλων, ἐν δὲ ταῖς ἐφεξῆς, ὅτι καὶ κατὰ φύσιν εἰσὶν οὗτοι πάντες, οὐχ εἶς ἐξ αὐτῶν. ἀλλ' ἐν γε τῇ προκειμένη ταύτῃ ῥήσει καὶ χροιαῖ καὶ συστάσει καὶ θερμότητι καὶ ψυχρότητι <καὶ ὑγρότητι καὶ ξηρότητι> διαφέρειν ἀλλήλων φησὶ τοὺς χυμοῦς· καὶ γὰρ καὶ φαίνεται σαφῶς ταῦτα.

προσक्रούσει δὲ ἴσως τισὶ τὸ καὶ ξηρότητι χυμὸν χυμοῦ διαφέρειν, ἀπάντων τῶν χυμῶν ὑγρῶν ὄντων. ἀναιρείωσαν οὖν οὗτοι καὶ τὸ μὴδ' ὑγρότητι διαφέρειν αὐτοῦ· εἴπερ δ' ὑγρότερον ἕτερον ἕτερου συγχωροῦσιν εἶναι, συγχωρεῖν ἀναγκασθήσονται καὶ τὸν ἥττον ὑγρὸν ἐπιμιξία τοῦ ξηροῦ στοιχείου τοιοῦτον εἶναι. καὶ μέντοι καὶ φαίνεται σαφῶς τοῦτο κατὰ πάντας τοὺς χυμοῦς· ἢ τε γὰρ ξανθὴ χολὴ πολλάκις μὲν ἐξυγραίνεται σφοδρῶς, ἠνίκα μηδὲ ξανθὸν, ἀλλ' ὠχρὸν αὐτῆς γίνεται τὸ χρῶμα, πολλάκις δ' ὡσπερ λέκιθος γίνεται παχεῖα, διὸ καὶ λεκιθώδης ὀνομάζεται πρὸς τινῶν· ἢ τ' αὖ μέλαινα διὰ παντὸς <μὲν> ἐστὶ παχυτέρα τῆς ὠχρᾶς τε καὶ ξανθῆς, οὐκ ὀλίγον δὲ οὐδὲ κατὰ ταύτην ἐστὶ τὸ μᾶλλον τε καὶ ἥττον, ὡσπερ γε καὶ κατὰ τὸ αἷμα· φαίνεται γὰρ καὶ τοῦτο ποτὲ μὲν οὕτως ὑγρὸν, ὡς ῥεῖν, ποτὲ δ' ἰκανῶς παχύ. τὸ

φλέγμα δὲ ἔχον τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἰδεῖν ἔστι τῇ κατὰ τοὺς εἰρη|μένους χυμοῦς· ὑπαλλάττεται γὰρ ἐν πάχει καὶ λεπτότητι ποτὲ μὲν ὕδατῶδες ὄν, ἔστι δ' ὅτε παχυνόμενον, ὡς εἰκέναι πύφ. συμβαίνει δὲ τοῦτο τοῖς χυμοῖς ὡς ἂν οὐκ οὔσιν ὄντως στοιχείοις, ὡσπερ ὕδωρ καὶ γῆ, ἀήρ καὶ πῦρ ἐστίν. ἕκαστος γὰρ αὐτῶν ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων γέγονεν ἐπικρατοῦντος ἄλλου κατ' ἄλλον αὐτῶν, ὡς δὴ πολλάκις ἐμάθετε.

30. Ἐνάγκη τοίνυν, ὅτε τοσοῦτον διήλλακται τὴν ἰδέην τε καὶ τὴν δύναμιν ἀλλήλων, μὴ ἐν αὐτὰ εἶναι, εἴπερ μὴ πῦρ τε καὶ ὕδωρ ἐν ἐστίν.

Ἐλλόκοτος μὲν ἡ δόξα τῶν ἡγουμένων ἐν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ὅμως μὴν ὁ Ἴπποκράτης ἀντιλέγων αὐτῇ φαίνεται διὰ σπουδῆς, ἴσως τινῶν κατ' αὐτὸν ὄντων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, οἱ ταύτην ἐπρέσβευον τὴν δόξαν. ὅπου γὰρ καὶ συγγράμματα πλεῖστα παλαιῶν ἀνδρῶν οὐκέτι σφύζεται, πολὺ δὴ μᾶλλον οὐδὲ τὰς ἀγράφους δόξας εἰκός ἐστιν αὐτῶν | διασφύζεσθαι καὶ μάλισθ', ὅτι μὴδ' ἔγραψαν ἔνιοι σύγγραμμα μὴδὲν, ὡσπερ ὁ τε Σωκράτης καὶ ὁ Πυθαγόρας καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐνδόξων ἰατρῶν Κόιντος. ἔτι δὲ μᾶλλον ἔστι πιστεῦσαι πολλοὺς ἀνδρας ἐπιφανεῖς γεγονέναι ζῶντας, ἀποθανόντων δ' αὐτῶν ἀπολωλέναι τὰς περὶ τῶν δογμάτων ὑπολήψεις, ὅποτε καὶ Πλάτωνος τοσαῦτα συγγράμματα γράψαντος ὅμως οἱ μαθηταὶ λέγουσιν εἶναι τινα παρὰ τὰ γεγραμμένα τῶν ἀγράφων δογμάτων αὐτοῦ. ὡσπερ δὲ τοῖς μαθηταῖς ἀγραφα δόγματα λέγουσιν εἶναι πιστεύομεν, οὕτω καὶ τῷ Ἴπποκράτει πιστεύομεν εἶναι τινας, οἱ γῆν μόνην ἔλεγον εἶναι κοινὸν ἀπάντων στοιχεῖον, ἐν ἀνθρώπῳ δὲ χολὴν ἢ φλέγμα. καὶ γὰρ καὶ νῦν οἶδα τινας ἀλλόκοτα γεγραφότας, ὧν τὰ συγγράμματα τοῖς μὲν ἤδη συναπέθανε, τοῖς δὲ συντεθνήξεται, καθάπερ καὶ τοῦ λέγοντος ἀπάντων εἶναι μητέρα καὶ τιθήνην καὶ ἀρχὴν καὶ στοιχεῖον τὴν γῆν· αὐτὴν γὰρ καὶ τὸν οὐρανὸν γεννήσαι, καθάπερ Ἡσιόδός φησι, καὶ τὰ ζῶα τὰ κατ' αὐτήν. καὶ τῶν Ἀρχιγενείων δέ τις, ἀνήρ οὐ φαυλότατος, ἐπέπειστο μὴτ' ἐν | ταῖς εἰσπνοαῖς εἶσω τοῦ σώματος ἰέναι τὸν ἀέρα μὴτ' ἐν ταῖς ἐκπνοαῖς ἔξω. καὶ ἄλλος τις ἐβούλετο τὸν πρῶτον καὶ στοιχειώδη χυμὸν εἶναι φλέγμα. μὴ τοίνυν ζητήσωμεν ὀνόματα τῶν τὰς ἀλλοκότους δόξας ταύτας πρῶτον ἀποφηναμένων, εἴ γε, ὅτι Θαλῆς ἀπεφῆνατο στοιχεῖον μόνον εἶναι τὸ

ὕδωρ, ἐκ συγγράμματος αὐτοῦ δεικνύναι οὐκ ἔχομεν, ἀλλ' ὅμως ἅπασι καὶ τοῦτο πεπίστευται.

31. Γνοίης δ' ἂν τοῖσδε, ὅτι οὐχ ἐν ταῦτα πάντα ἐστίν, ἀλλ' ἔχει δύναμιν τε καὶ φύσιν τὴν ἐωυτοῦ ἕκαστον· εἰ γὰρ διδοίης ἀνθρώπῳ φάρμακον, ὃ τι φλέγμα ἄγει, ἀπεμείται σοι φλέγμα, καὶ εἰ δοίης φάρμακον, ὃ τι χολὴν ἄγει, ἐμείται σοι χολήν· κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ χολὴν μέλαιναν καθαίρει, ἢν δῶς φάρμακον, ὃ τι χολὴν μέλαιναν ἄγει, καὶ ἢν τρώσης αὐτῷ τοῦ σώματος μέρος τι, ὥστε ἔλκος γενέσθαι, ῥυήσεται αὐτῷ αἷμα. καὶ | ταῦτα ποιήσει πάντα σοι πᾶσαν ἡμέραν τε καὶ νύκτα καὶ χειμῶνός τε καὶ θέρους, μέχρις ἂν δυνατὸς ἦ τὸ πνεῦμα ἔλκειν ἐς ἐωυτὸν καὶ πάλιν μεθιέναι ἢ ἔστ' ἂν τινος τούτων στερηθῇ τῶν ξυγγεγονότων. ξυγγέγονε δὲ ταῦτα τὰ εἰρημένα· πῶς γὰρ οὐ ξυγγέγονε; πρῶτον μὲν γὰρ φανερός ἐστίν ὁ ἄνθρωπος ἔχων ἐν ἐωυτῷ ταῦτα πάντα ἰδεῖν, ἕως ἂν ζῆ, ἔπειτα δὲ γέγονεν ἐξ ἀνθρώπου ταῦτα πάντα ἔχοντος, ἔπειτα τέθραπται ἐν ἀνθρώπῳ ταῦτα πάντα ἔχοντι, ὅσα ἐγὼ φημί τε καὶ ἀποδείκνυμι.

Ἐν μὲν τῇ προτέρῃ ῥήσει δέδεικται πρὸς αὐτοῦ σαφῶς τε ἅμα καὶ ἀληθῶς, ὡς ἔχει <διὰ παντὸς ὁ ἄνθρωπος> ἐν ἐαυτῷ ταῦτα πάντα, χολὰς καὶ φλέγμα καὶ αἷμα, κατὰ δὲ τὴν προκειμένην οὐ τοῦτο μόνον ἐπιδείκνυσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ κατὰ φύσιν ἔστιν <ἐν αὐτῷ πάντα ταῦτα>, οὐ, καθάπερ ἐνιοὶ φασιν, ἐν ἐξ αὐτῶν. αἱ μὲν οὖν ἄλλαι δόξαι τῶν ἕνα λεγόντων εἶναι κατὰ φύσιν ἐν τῷ σώματι χυμὸν εὐέλεγκτοι, ἢ δὲ τῶν τὸ αἷμα φασκόντων | οὐκ εὐκαταφρόνητος, ἀλλὰ μεγάλου τινὸς ἀγῶνος δεῖται πρὸς τὸ καταβαλεῖν αὐτήν. ἐνστήσασθαι δὲ καιρὸς ἤδη τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ πρόσθεν εἰρημένου τάνδρι ποιησαμένους. λέγει δὲ ὧδέ πως· „ἀξιῶ δ' ἔγωγε τὸν φάσκοντα αἷμα μῦνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον καὶ ἄλλο μὴδὲν δεικνύναι αὐτὸν μὴ μεταλλάσσοντα τὴν ἰδέην μὴδὲ γίνεσθαι παντοῖον, ἀλλ' ἢ ὥρην τινὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἢ τῆς ἡλικίης τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ἣ αἷμα ἐν ἐόν φαίνεται μῦνον ὁ ἄνθρωπος· εἰκός γάρ ἐστιν εἶναι μίαν γέ τινα ὥρην, ἐν ἣ φαίνεται αὐτὸ ἐφ' ἐωυτοῦ ἐν ἐόν.” ἐὰν οὖν τούτῳ τῷ λόγῳ προσθῆς τὸ κατὰ τὴν νῦν ἡμῖν προκειμένην ῥῆσιν ἀποδείκνυμενον, ὀλόκληρον ἐργάση τὸ δόγμα τοῦ Ἴπποκράτους. ἀποδείκνυται γὰρ ἐνταῦθα μῆτε ὥραν ἐνὸν εἶναι τινα τοιαύτην μὴτ' ἡλικίαν, ἐν ἣ τὸν ἄνθρωπον ἐπιδειξίει τις

οὐ μετέχοντα τῶν ἄλλων χυμῶν, <οὐ διὰ τῶν κενώσεων μόνον τῶν κοινῶν>, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν καθάρσεων· καὶ γὰρ ἐὰν δῶς τι φάρμακον ἦτοι χολὴν ἄγον ἢ φλέγμα, κενούμενον ὄψει τὸ πρὸς αὐτοῦ πεφυκὸς ἔλκεσθαι, ὡς ἐν παντί | καιρῷ πάντων περιεχομένων ἐν τῷ σώματι.

τούτῳ δὲ ἐνίστανται τῷ λόγῳ τινὲς οὐ συγχωροῦντες ἔλκειν τὸ καθαρτικὸν ἐκ τοῦ σώματος τὸν οἰκτεῖον χυμὸν, ἀλλὰ μεταβάλλειν εἰς ἦν αὐτὸ πέφυκεν ιδέα. ἀλλ' ὅτι γε ψευδῆς ὁ λόγος αὐτῶν, ἐπιδέδεικται μὲν ἡμῖν καθ' ἐν ὑπόμνημα Περί τῆς τῶν καθαιρόντων φαρμάκων δυνάμεως ἐπιγεγραμμένον· εἰρήσθω δὲ καὶ νῦν ἐν τι τῶν ἐν ἐκείνῳ λεγομένων ἕνεκα παραδείγματος. ἐθεάσασθε γὰρ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων τῆς τέχνης οὐκ ὀλιγάκις ἐλεγχομένους τοὺς μὴ συγχωροῦντας ἔλκεσθαι τὸ κενούμενον ὑπὸ τῶν καθαιρόντων φαρμάκων· οἷον οἱ ὑδεριῶντες τῷ ἀσκήτῃ καλουμένῳ, λαβόντες μὲν ὑδραγωγὸν φάρμακον, ἐκκενοῦνται πληθὸς οὐκ ὀλίγον ὑδατώδους ὑγρότητος καὶ προσστέλλονται τὸν ὄγκον τῆς γαστροῦ, εἰ δὲ χολῆς ξανθῆς ἢ μελαίνης ἀγωγὸν αὐτοῖς τις δοίη φάρμακον, ὀλιγοστόν τ' ἐκκενοῖ τὸν χυμὸν ὃ τ' ὄγκος αὐτοῖς τῆς γαστροῦ οὐ μόνον οὐδὲν ἐλάττων, ἀλλὰ καὶ μεῖζων γίνεται. τούναντίον δὲ συμβαῖνον ἐπὶ τῶν δι' ἔμφραξιν ἥπατος ἰκτεριῶντων ἐθεάσασθε· προεκφραχθέντος γὰρ αὐτοῖς τοῦ σπλάγχνου διὰ τῶν τοῦτο δρᾶν δυναμένων φαρμάκων, ὅταν ἐπιδοθῇ τὸ χολαγωγόν, ἢ τε κένωσις παμπόλλη γίνεται τοῦ πλεονάζοντος χυμοῦ παύεται τε παραχρῆμα τὸ πάθημα. τὸ δὲ τούτοις ἀνάλογον ἴστε κἀπὶ τῶν ὑπὸ φλέγματος ἢ χολῆς μελαίνης ἐνοχλουμένων γινόμενον· καὶ γὰρ κενοῦται <τε> πάμπολυς ὁ λυπῶν χυμὸς οἷ τε κἀμνοντες ὄνινανται μεγάλως. εἰ τοίνυν ἔλκεται μὲν ἐκ <τοῦ σώματος ὑπὸ> τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων τοιαῦτα, τὰ δὲ φάρμακα κατὰ πᾶσαν ἡλικίαν τε καὶ ὥραν καθαίρει, διὰ παντός εἰσιν οἱ τέτταρες χυμοὶ κατὰ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου. ἐχρῆν γάρ, καθάπερ ἔμπροσθεν ἐλέχθη, κἀν μίαν γοῦν τινα ὥραν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἢ τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου φαίνεσθαι μόνον ἔχουσαν τὸ αἷμα, τῆς δόξης ἀληθοῦς ὑποτεθείσης εἶναι τῶν ἀποφηναμένων αἷμα μόνον εἶναι τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, ὅπερ ἐστὶ ταῦτόν τῳ ἐξ αἵματος μόνου διαπεπλάσθαι πάντ' αὐτοῦ τὰ μόρια τρέφεσθαι τε διὰ παντός αἷματι μόνῳ. διττῶς δὲ τοῦ αἵματος λεγομένου, τοῦ μὲν, ὅπερ ἐν ταῖς φλεβοτομίαις κἀν τοῖς

τραύμασι κενούμενον φαίνεται, μετέχοντος, ὡς ἐδείκνυμεν, | ἀμφοτέρων τε τῶν χολῶν καὶ τοῦ φλέγματος, ἐτέρου δὲ τοῦ καθαροῦ τε καὶ εἰλικρινοῦς ἀμίκτου τε τῶν ἄλλων χυμῶν, ἐκ μὲν τοῦ κατὰ τὸ πρότερον σημαίνόμενον αἵματος ἀληθὲς ἴσως ἐστὶ διαπλάττεσθαι τὸ κενούμενον, ἐκ δὲ τοῦ κατὰ τὸ δεύτερον οὐκ ἀληθὲς οὐδέποτε γὰρ ἐν ταῖς κνύσαις μόνον γίνεται τοῦτο. διὰ τί δὲ προσέθηκα τῳ λόγῳ τὸ ἴσως, οἷμαι γινώσκειν ὑμᾶς· ἐν γὰρ τοῖς Περί σπέρματος ὑπομνήμασιν ἐδείχθη τὰ πλεῖστα μόρια τοῦ σώματος ἐκ τοῦ σπέρματος γινόμενα μόνων τῶν σαρκωδῶν ἐξ αἵματος διαπλασσομένων. ἀλλ' ἐπεὶ μὲν τοῦ σπέρματος ὀλίγος ἐστὶν ὁ καταβαλλόμενος εἰς τὰς μήτρας ὄγκος, ἢ τροφή δὲ αὐτῷ καὶ ἡ αὔξησις ἐκ τοῦ αἵματος γίνεται, διὰ ταῦτ' ἂν τις ὀλίγου δεῖν ἐξ αἵματος φαίη διαπλάττεσθαι τὰ μόρια. καθ' ὅσον δὲ τὸ σπέρμα τὴν γένεσιν ἐξ αἵματος ἔσχε, κατὰ τοῦτο ἂν τις ἐξ αἵματος εἶναι λέγων τὴν γένεσιν τοῦ κενούμενου δόξειεν ἀληθεύειν, ἀλλ' οὐκ ἐξ εἰλικρινοῦς αἵματος, ἀμίκτου τῶν ἄλλων χυμῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ κατ' ἐπικράτειαν ὀνομασμένου.

τοιαύτη μὲν τίς ἐστὶν ἡ ὅλη διάνοια τῆς | προκειμένης ῥήσεως. τῶν δὲ κατὰ μέρος ἐν αὐτῇ πρῶτον μὲν ἐπισημῆνασθαι προσήκει τὸ κοινὸν οὐ μόνον ἰατρῶν ἔθος, ἀλλὰ καὶ πάντων Ἑλλήνων, ὀνομαζόντων χολὴν ἄνευ προσθήκης, ὅταν τὴν ὠχρὰν ἢ τὴν ξανθὴν δηλώσαι βουληθῶσιν. ὅτι δὲ ἄμφω ταῦτα τὰ ὀνόματα καθ' ἑνὸς εἶδους χυμοῦ λέγεται διαφέροντος ὑγρότητι καὶ ξηρότητι, μικρὸν ἔμπροσθεν εἴρηται μοι. τὰς δὲ ἄλλας ἀπάσας χολὰς μετὰ προσθήκης ὀνομάζουσιν ἰώδη καλοῦντες ἢ μέλαιναν ἢ ἐρυθρὰν ἢ πρασοειδῆ. δεύτερον δ' ἐπὶ τῷδε κατὰ τὴν προκειμένην ῥῆσιν ἐπισημῆνασθαι προσήκειν, ἔνθα φησί· μέχρις ἂν δυνατὸς ἦ ἔλκειν τὸ πνεῦμα εἰς ἐσωτὸν καὶ πάλιν μεθίεναι. δηλὸς γὰρ ἐστὶ τὴν μὲν εἰσπνοὴν ἐλκόντων τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων τὸν ἔξωθεν ἀέρα βούλεσθαι γινομένην, τὴν δ' ἐκπνοὴν μεθιέντων. εἶτα τρίτον, ἔνθα φησί· ἔστ' ἂν τινος στερηθῇ τῶν συγγεγονότων. βούλεται γὰρ οὐ μόνον, ὅταν αἷματος στερηθῇ, τὸ ζῶον ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ κἀν φλέγματος ἢ ξανθῆς ἢ μελαίνης χολῆς. |

32. Οἱ δὲ λέγοντες, ὡς ἐν ἐστὶν ὁ ἀνθρώπος, δοκεῖ μοι ταύτη τῇ γνώμῃ χρεέσθαι· ὀρῶντες τοὺς πίνοντας τὰ φάρμακα ἀπολλυμένους ἐν

τῆσιν ὑπερκαθάρσεσι τοὺς μὲν χολὴν ἐμέοντας, τοὺς δὲ τινὰς φλέγμα, τοῦτο ἕκαστον αὐτῶν ἐνόμισαν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ὃ τι καθαιρόμενον αὐτὸν εἶδον ἀποθανόντα. καὶ οἱ τὸ αἷμα φάντες εἶναι τὸν ἄνθρωπον τῇ αὐτῇ γνώμῃ χρέονται· ὁρῶντες ἀποσφαζομένους τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ αἷμα ῥέον ἐκ τοῦ σώματος τοῦτο νομίζουσιν εἶναι τὴν ψυχὴν τῷ ἀνθρώπῳ. καὶ μαρτυρίοισι τουτέοισι πάντες χρέονται ἐν τοῖσι λόγοισιν.

Οἱ δὲ λέγοντες, φησὶν, ὡς ἐν ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, ὡς πολλῶν ὄντων τῶν λεγόντων, οὐχ ἐνός. ἐξ ὧν δ' οὖν ἑαυτοὺς ἐπεπείκεσαν οἱ τῶν τεττάρων χυμῶν ἕνα τινὰ νομίσαντες ἱκανὸν εἶναι γεννῆσαι τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης ἐδήλωσεν, ἀπιθάνων μὲν ἡμῖν, ὡς ἔφην, ἐκεῖνοις δὲ δηλονότι πιθανῶν φαινομένων. ἐν γὰρ ταῖς ὑπερκαθάρσεσιν ἄλλος ἄλλον ὑπ' ἄλλου καὶ ἄλλου χυμοῦ τελῶς ἐκκενωθέντος ὁρῶντες ἀπολλύμενον ἐκεῖνον μόνον ἐνόμισαν εἶναι τὸν χυμὸν τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου.

33. Καίτοι πρῶτον μὲν ἐν τῆσιν ὑπερκαθάρσεσιν οὐδεὶς που ἀπέθανε χολὴν μόνην καθαρθεὶς, ἀλλ', ὁπόταν πῆ τις φάρμακον, ὃ τι χολὴν ἄγει, πρῶτα μὲν χολὴν ἐμέει, ἔπειτα δὲ καὶ φλέγμα, ἔπειτα ἐπὶ τούτοις ἐμέουσι καὶ χολὴν μέλαιναν ἀναγκαζόμενοι, τελευτῶντες δὲ καὶ αἷμα ἐμέουσι καθαρὸν.

Κάνταῦθα πάλιν σαφῶς ἐδήλωσε τὸ ἔθος τῶν Ἑλλήνων χολὴν μὲν ὀνομαζόντων πολλάκις ἄνευ προσθήκης τὴν ξανθὴν, τὴν μέλαιναν δὲ μετὰ προσθήκης αἰ. τὸ δ' ἐν ὄλῃ τῇ ῥήσει δηλούμενον σαφέσ· οὐδένα γὰρ φησιν ἀποθανεῖν ἕνα μόνον χυμὸν ἐκκαθαρθέντα· συνεκκενοῦσθαι γὰρ αἰ καὶ τοὺς ἄλλους αὐτῶ.

34. Τὰ αὐτὰ δὲ πάσχουσι καὶ ὑπὸ τῶν φαρμάκων τῶν φλέγμα ἀγόντων· πρῶτον μὲν φλέγμα ἐμέουσιν, ἔπειτα ξανθὴν χολὴν, ἔπειτα μέλαιναν, τελευτῶντες δὲ αἷμα καθαρὸν, ἐφ' ᾧ ἀποθνήσκουσιν.

Μετὰ τὸ κενωθῆναι τὸν οἰκεῖον τῷ καθαρτικῷ φαρμάκῳ χυμὸν ἐφεξῆς αὐτῶ πρῶτος μὲν ὁ τῶν ἄλλων εὐαγωγότατος ἔπεται, μετ' ἐκεῖνον δὲ ὁ τὴν δευτέραν ἐπὶ τούτῳ τάξιν ἔχων, καίπειτα τὸ αἷμα πάντων ὑστατον, ὡς ἂν οἰκειότατος ὦν τῇ φύσει χυμὸς· ἀσφαλὲς γὰρ φάναι περὶ αὐτοῦ τό γε τοσοῦτον, ὡς, εἰ καὶ μὴ μόνος ἐστὶν ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' οἰκειότατός γε ἀπάντων τῶν ἄλλων. |

35. Τὸ γὰρ φάρμακον, ὁκόταν εἰσέλθῃ εἰς τὸ σῶμα, πρῶτον μὲν ἅπαν ἄγει, ὃ ἂν αὐτῶ κατὰ φύσιν ἢ μάλιστα τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ ἄλλα ἔλκει τε καὶ καθαίρει, ὡσπερ τὰ φυόμενά τε καὶ σπειρόμενα, ὁκόταν εἰς τὴν γῆν ἔλθῃ, ἔλκει ἕκαστον τὸ κατὰ φύσιν ἐωυτῶ ἐνδὸν ἐν τῇ γῆ· ἐνὶ δὲ καὶ ὄξυ καὶ γλυκὺ καὶ πικρὸν καὶ ἄλμυρον καὶ παντοῖον· πρῶτον μὲν οὖν τοῦτο πλεῖστον εἴρυσεν εἰς ἐωυτό, ὃ τι ἂν ἢ αὐτῶ κατὰ φύσιν μάλιστα, ἔπειτα δ' ἔλκει καὶ τὰ ἄλλα. τοιοῦτον δὴ τι καὶ τὰ φάρμακα ποιεῖ ἐν τῷ σώματι· ὁκόσα γὰρ τὴν χολὴν ἄγει, πρῶτον μὲν ἀκρητεστάτην ἐκάθηρε τὴν χολὴν, ἔπειτα δὲ μεμιγμένην, καὶ τὰ τοῦ φλέγματος φάρμακα πρῶτον μὲν ἀκρητέστατον τὸ φλέγμα ἄγει, ἔπειτα δὲ μεμιγμένον, καὶ τοῖσιν ἀποσφαζομένοις τὸ αἷμα ῥεῖ πρῶτον θερμότερον τε καὶ ἐρυθρότατον, ἔπειτα δὲ ῥεῖ φλεγματοδέστερόν τε καὶ χολωδέστερον. |

36. Ἐσαφῆς ἡ ῥῆσις ἐστὶ γράφωντος αὐτοῦ τὰ μαρτύρια τοῦ προκειμένου λόγου, καθ' ὃν ἔφη τὸ φάρμακον, ὅταν εἰς τὸ σῶμα ἔλθῃ, πρῶτον μὲν τὸν οἰκεῖον ἔλκειν αὐτῶ χυμὸν, ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς ἄλλους. μεμνησθαι δὲ χρὴ καὶ περὶ τῶν φυτῶν αὐτοῦ λέγοντος ἔλκειν καὶ ταῦτα εἰς ἑαυτὰ τὸ κατὰ φύσιν ἕκαστον αὐτῶ· περιέχεσθαι γὰρ ἐν τῇ γῆ καὶ ὄξυ καὶ γλυκὺ καὶ πικρὸν καὶ ἄλμυρον καὶ παντοῖον· ὡσπερ δηλονότι καὶ κατὰ τὸν ἄνθρωπον ὄξυ μὲν τὴν μέλαιναν χολὴν, πικρὸν δὲ τὴν ξανθὴν, γλυκὺ δὲ τὸ αἷμα καὶ ἄλμυρον τὸ φλέγμα· καὶ γὰρ καὶ τοιοῦτόν ἐστὶ τι φλέγμα, καθάπερ ἄλλο γλυκὺ καὶ ἕτερον ὄξυ καὶ τι ἕτερον μηδεμίαν ἔχον ἐπίσημον ποιότητα. διὰ τοῦτό μοι δοκεῖ καὶ κατὰ τὸ τέλος τῆς ῥήσεως προσθεῖναι τὸ καὶ παντοῖον, οὐ μόνον ἐν τῷ φλέγματι διαφορὰς ὁρῶν παμπόλλας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς ἄλλους χυμούς· ὡσπερ γὰρ ὄξυ καὶ γλυκὺ καὶ πικρὸν καὶ ἄλμυρον, οὕτω καὶ στρυφνόν τι καὶ αὐστηρόν καὶ δριμύ καὶ λιπαρὸν εἶδός ἐστὶ χυμῶν ἐν τε τοῖς ζώοις καὶ τοῖς φυτοῖς καὶ δηλονότι καὶ κατὰ τὴν γῆν ἀνάλογον αὐτοῖς. |

37. Αὐξεται δὲ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ μὲν φλέγμα τοῦ χειμῶνος· τοῦτο γὰρ τῷ χειμῶνι κατὰ φύσιν ἐστὶ μάλιστα τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων· ψυχρότατον γὰρ ἐστὶ. τεκμήριον δὲ τουτέου, ὅτι τὸ φλέγμα ψυχρότατον· εἰ θέλεις ψαῦσαι φλέγματος καὶ χολῆς καὶ αἵματος, τὸ φλέγμα

εὐρήσεις ψυχρότατον ἐόν· καίτοι γλισχροτάτον ἐστι καὶ βίη μάλιστα ἄγεται μετὰ γε χολὴν μέλαιναν· ὅσα δὲ βίη ἄγεται, θερμότερα γίνεται ἀναγκαζόμενα ὑπὸ τῆς βίης· ἀλλὰ ὅμως καὶ πρὸς ταῦτα πάντα ψυχρότατον ἐὼν τὸ φλέγμα φαίνεται ὑπὸ τῆς φύσεως τῆς ἐωυτοῦ· ὅτι δὲ ὁ χειμῶν πληροῖ τὸ σῶμα φλέγματος, γνοίης ἂν τοῖσδε· οἱ ἄνθρωποι πτύουσι τε καὶ ἐκμύσσονται φλεγματοδέστατον τοῦ χειμῶνος, καὶ τὰ οἰδήματα αὐτοῖς λευκὰ γίνεται μάλιστα κατὰ ταύτην τὴν ὥρην καὶ τὰ ἄλλα νοσήματα φλεγματοῦδα.

38. Σαφής ἡ ῥῆσις ἐστὶν ὅλη καὶ προσέχοντος δεομένη | τοῦ ἀναγινώσκοντος, οὐκ ἐξηγητοῦ σαφηνίζοντος αὐτήν.

τὸ δ' ἐπὶ τῇ τελευτῇ γεγραμμένον καὶ τὰ ἄλλα νοσήματα φλεγματοῦδα κατὰ μὲν τὴν <χωρὶς τοῦ ἄρθρου γραφὴν ὧδέ τινες ἐξηγοῦνται· καὶ τὰ οἰδήματα λευκὰ γίνεται μάλιστα κατὰ ταύτην τὴν ὥραν καὶ πολλὰ γίνεται κατ' αὐτήν τε καὶ ἔστιν ἄλλα νοσήματα φλεγματοῦδη, κατὰ δὲ τὴν> μετὰ τοῦ ἄρθρου γραφὴν ὁ νοῦς ἔσται τῆς λέξεως τοιοῦτος· τὰ οἰδήματα λευκὰ γίνεται μάλιστα κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὰ ἄλλα δὲ νοσήματα φλεγματοῦδη γίνεται κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον. ἀμέλει καὶ οἱ πυρετοί, καθάπερ ἐν θέρει χολωδέστεροι τοῦπίπαν, οὕτως ἐν χειμῶνι φλεγματοῦδέστεροι.

39. Τοῦ δὲ ἥρος τὸ φλέγμα ἔτι μένει ἰσχυρὸν ἐν τῷ σώματι καὶ τὸ αἷμα αὔξεται· τὰ τε γὰρ ψύχρα ἐξάνει καὶ τὰ ὕδατα ἐπιγίνεται, τὸ δὲ αἷμα κατὰ τὰ αὐτὰ αὔξεται ὑπὸ τε τῶν ὄμβρων ὑπὸ τε τῶν θερημεριῶν· κατὰ φύσιν γὰρ αὐτῶ ταῦτά ἐστι μάλιστα τοῦ ἐνιαυτοῦ· ὑγρὸν τε γὰρ ἐστὶ καὶ θερμὸν. γνοίης δ' ἂν τοῖσδε· οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἥρος καὶ τοῦ θέρους μάλιστα ὑπὸ τε τῶν δυσεντεριῶν ἀλίσκονται καὶ ἐκ τῶν ῥινῶν τὸ αἷμα ῥεῖ αὐτοῖσι καὶ θερμότεοί εἰσι καὶ ἐρυθρότατοι. |

Ἔστι μὲν καὶ τῆσδε τῆς ῥήσεως ἡ λέξις σαφής· εἴρηται δ' ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Περὶ κράσεων, ὅτι τε βέλτιον ἦν τὸ ἔαρ εὐκρατον, οὐχ ὑγρὸν καὶ θερμὸν λέγεσθαι διὰ τίνα τε αἰτίαν εἰς τὸ θερμὸν καὶ ὑγρὸν λέγειν αὐτὸ τῶν ἰατρῶν ἔνιοι καὶ τῶν φιλοσόφων ὑπήχθησαν· ὡς ἐν ὥραις μὲν γὰρ τοῦτο λέγουσιν ὑγρὸν καὶ θερμὸν, ὡς ἐν γεννητῶν δὲ σώμασι τὰ ζῶα, ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὰ φυτὰ παραβάλλοντες, τὸ

δὲ ἔαρ τῷ φθινοπώρῳ, τὸ ἄριστον ἐν ταῖς ὥραις καί, ὡς ἂν εἴποι τις, μόνον ἀκριβῶς κατὰ φύσιν τῷ παρὰ φύσιν ἔχοντι. τοῦ δὲ πλεονάζειν αἷμα κατὰ τὸ ἔαρ σὺν τοῖς ἄλλοις γνωρίσμασι καὶ τὸ δυσεντερίας γενέσθαι τότε τὰς αἱματηρὰς δηλονότι λεγομένας, οὐχ ὅσα διὰ χολὴν ἐλκοῦσι τὰ ἔντερα. λέλεκται δέ μοι περὶ τῆς αἱματηρᾶς ταύτης δυσεντερίας ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν εἰς τὸ περὶ ἄρθρων ὑπομνήματι δεικνύντι τὸ πάθημα τοῦτο πλήθους αἵματος ὄντος ἐν ταῖς φλεψίν, εἶτα ἐκκρινούσης ἀθρόον τῆς φύσεως διὰ τῶν ἐντέρων γίγεσθαι πολλάκις, ὡσπερ καὶ ταῖς γυναιξὶ διὰ μήτρας, ἐνίοις δὲ διὰ ῥινῶν ἢ δι' αἰμορροΐδων ἢ ἐμέτων.

40. παρενέθηκε δὲ καὶ τὸ θέρος τῷ ἥρι κατὰ τε τὸν τῶν δυσεντεριῶν λόγον καὶ τὴν ἐρυθρότητα τῆς χρώας. διὰ γὰρ τὴν ἑαυτοῦ θερμότητα τὸ γεννηθὲν αἷμα κατὰ τὸ ἔαρ ἐρυθρὰν τε τὴν χροῶν ἐργάζεται τοῦ παντός σώματος ἐκκρίνεται τε διὰ τῆς ἔδρας ἐνίοις. θερμοὶ δ' ἀπτομένοις οἱ ἄνθρωποι τηνικαῦτα φαίνονται καὶ διὰ τὸ αἷμα μὲν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ περιέχον.

41. Τοῦ δὲ θέρους τό τε αἷμα ἰσχύει ἔτι καὶ ἡ χολὴ αἰρείται ἐν τῷ σώματι καὶ παρατείνει ἐς τὸ φθινοπώρον. ἐν δὲ τῷ φθινοπώρῳ τὸ μὲν αἷμα ὀλίγον γίνεται· ἐναντίον γὰρ αὐτῷ τὸ φθινόπωρον τῇ φύσει ἐστίν. ἡ δὲ χολὴ ἢ θερινὴ κατέχει τὸ σῶμα καὶ τὸ φθινόπωρον. γνοίης δ' ἂν τοῖσδε· οἱ ἄνθρωποι αὐτόματοι ταύτην τὴν ὥρην χολὴν ἐμέουσι καὶ ἐν τῆσι φαρμακοποσίησι χολωδέστερα καθαίρονται. δῆλον δὲ καὶ ἐν τοῖσι πυρετοῖσι καὶ ἐν τοῖσι χρώμασι τοῖσι τῶν ἀνθρώπων. τὸ δὲ φλέγμα τοῦ θέ|ρους ἀσθενέστερόν ἐστιν αὐτὸ ἐωυτοῦ· ἐναντίη γὰρ αὐτοῦ τῇ φύσει ἐστὶν ἡ ὥρη· ξηρὴ τε γὰρ ἐστὶ καὶ θερμὴ.

42. Ἐν τῷ θέρει καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τοῖς πλείστοις αἷμα πλεονάζει τὸ κατὰ τὸ ἔαρ αὔξηθέν, ὡς ἂν μηδέπω διαπεφορημένον ὑπὸ τῆς τοῦ περιέχοντος θερμότητος. αὔξεται δὲ καὶ χολὴ διὰ τὸ παρὰ φύσιν ἐκθερμαίνεσθαι τὸ σῶμα κατὰ τὴνδε τὴν ὥραν. ὠνόμασε δὲ πάλιν ἐνταῦθα χολὴν ἄνευ τοῦ προσθεῖναι τὸ τῆς χρώας ὄνομα τὴν ξανθὴν, οὐδέποτε τὴν μέλαιναν ἀπλῶς ὀνομάζων, ἀλλ' αἰεὶ μετὰ τοῦ προσθεῖναι τὸ

τῆς χροᾶς ὄνομα. τὰ δὲ κατὰ μέρος ἐν τῇ ῥήσει δηλα τοῖς γε προσέχουσι τὸν νοῦν.

43. Τὸ δὲ αἷμα τοῦ φθινοπώρου ἐλάχιστον γίνεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· ξηρὸν γὰρ ἐστὶ τὸ φθινόπωρον καὶ ψύχειν ἤδη ἄρχεται τὸν ἄνθρωπον. ἡ δὲ μέλαινα χολὴ τοῦ φθινοπώρου πλείστη τε καὶ ἰσχυροτάτη ἐστίν. |

44. Κατὰ μὲν τὴν πρὸ ταύτης ῥῆσιν εἴρηται ἐν τῷ φθινοπώρῳ τὸ μὲν αἷμα ὀλίγον γίνεσθαι· ἐναντίον γὰρ αὐτοῦ τὸ φθινόπωρον τῇ φύσει ἐστίν. ἡμεῖς δέ, ὅπως ἐναντίον ἐστίν, ἐδιδάξαμεν· εἴπερ γὰρ τὸ μὲν αἷμα θερμὸν καὶ ὑγρὸν ἐστὶν ὁμοίως τῷ ἥρι, τὸ δὲ φθινόπωρον, ὡς αὐτὸς ἔφη, ξηρὸν τέ ἐστὶ καὶ ψύχειν ἤδη ἄρχεται τὸν ἄνθρωπον, εἰκότως ἐναντίον τέ ἐστὶ τὸ φθινόπωρον τῷ ἥρι καὶ τὸν χυμὸν ἔχει τὸν ἐναντίον τῷ αἵματι πλεονάζοντα, τὸν ξηρὸν καὶ ψυχρὸν. ἐγένετο δ' εἰκότως τοιοῦτος διὰ τὸ προκατωπτησθαι τοὺς χυμοὺς τῷ θέρει. τὸ δ' ὑπόλειμμα τῶν ὀπτηθέντων, ὅταν δηλονότι σβεσθῇ τὸ θερμὸν, αὐτίκα γίνεται ψυχρὸν τε καὶ ξηρὸν, ψυχρὸν μὲν διὰ τὴν τοῦ θερμοῦ σβέσιν, ξηρὸν δέ, ὅτι κατὰ τὴν ὀπτησιν ἐξεδαπανήθη πᾶν τὸ ὑγρὸν ἐξ αὐτοῦ.

45. Ὅταν δὲ ὁ χειμὼν καταλαμβάνη, ἢ τε χολὴ ψυχομένη ὀλίγη γίνεται καὶ τὸ φλέγμα αὔξεται πάλιν ὑπὸ τε τῶν ὑετῶν τοῦ πλήθεος καὶ ἀπὸ τῶν νυκτῶν τοῦ μήκεος. |

46. Τὸν ἐπικρατοῦντα χυμὸν ἐν ἐκάστη τῶν τεττάρων ὥρων ὅμοιον εἶναι βούλεται κατὰ τὴν κρᾶσιν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, καὶ διὰ τοῦτο ψυχρὸν μὲν καὶ ὑγρὸν ὀνομάζει τὸ φλέγμα παραπλησίως τῷ χειμῶνι, θερμὸν δὲ καὶ ὑγρὸν τὸ αἷμα καθάπερ τὸ ἔαρ, τὴν δὲ ξανθὴν χολὴν ὡσπερ τὸ θέρους εἶναι φησι θερμὴν καὶ ξηρὰν καὶ τὴν μέλαιναν ὁμοίως τῷ φθινοπώρῳ ψυχρὰν καὶ ξηρὰν. ὅτι μὲν οὖν ἐν αἷς εἶπεν ὥραις ἕκαστος τῶν χυμῶν αὔξεται, πρόσθεν ἐπιστώσατο, νυνὶ δὲ τὴν αἰτίαν λέγει, δι' ἣν <ἐν> χειμῶνι πλεονάζον ἐστὶ τὸ φλέγμα· ὑπὸ τε γὰρ τῶν ὑετῶν τοῦ πλήθεος, φησί, καὶ τῶν νυκτῶν τοῦ μήκεος, ὅπερ ἔστι διὰ τὴν ὥραν ταύτην ὑπάρχειν ὑγρὰν καὶ ψυχρὰν· ὑγρὰν μὲν οὖν εἶναι δηλοῦται διὰ τὸ πλήθος τῶν ὑετῶν, ψυχρὰν δὲ διὰ τὸ μήκος τῶν νυκτῶν. τῆς γὰρ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος θερμοσίας, ἣν ἴσχει κατὰ τὸ θέρους, ὁ ἥλιος αἴτιος ἐγγύς τε τῶν κατὰ

κορυφὴν ἡμῶν ἀφικνούμενος καὶ μακροτέραν τὴν ἡμέραν ποιούμενος· οὕτως καὶ τῆς ἐν χειμῶνι ψυχρότητος ὁ αὐτὸς αἴτιος λοξὸς καὶ ταπεινὸς ἐν ὀλίγῳ τε χρόνῳ τὴν ὑπὲρ γῆς φορὰν ποιούμενος.

47. ὁ δ' Ἴπποκράτης βούλεται συνδιατίθεσθαι τὰ τῶν ζώων σώματα τῇ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος καταστάσει, ξηραίνόμενα μὲν ἐν ταῖς ξηραῖς αὐτοῦ κράσεσιν, ὑγραινόμενα δ' ἐν ταῖς ὑγραῖς, οὕτως δὲ καὶ θερμαίνόμενα μὲν ἐν ταῖς θερμοαῖς, ψυχόμενα δ' ἐν ταῖς ψυχραῖς. εἴπερ οὖν ὁ χειμὼν ὑγρὸς καὶ ψυχρὸς ἐστίν, εὐλόγως ἐν αὐτῷ τὸ φλέγμα πλεονεκτεῖ ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν ὑπάρχον· ἔδειξε γὰρ καὶ τοῦτο πρόσθεν αὐτός. ὁμολογεῖν δὲ ὁ λόγος αὐτῷ φαίνεται κἂν ταῖς ἄλλαις ὥραις, ἐν μὲν γε τῷ θέρει τῆς ξανθῆς χολῆς πλεοναζούσης, ἐπειδὴ ξηρὰ καὶ θερμὴ τὴν δύναμιν ἐστίν, ἐν ἥρι δὲ τοῦ αἵματος, ὑγροῦ καὶ θερμοῦ χυμοῦ, (καὶ γὰρ καὶ τὸ ἔαρ ἔφη θερμὸν εἶναι καὶ ὑγρὸν), ἐν φθινοπώρῳ δὲ τῆς μελαίνης χολῆς <ψυχρᾶς καὶ> ξηρᾶς ὑπαρχούσης ὁμοίως τῇ ὥρᾳ. ἔστι μὲν οὖν τις οὐ σμικρὰ ζήτησις καὶ περὶ τῆς τοῦ ἥρος κράσεως, ὅπως λέγεται θερμὸν καὶ ὑγρὸν, ἦν διηλθον ἐπιδεικνύς ἄμεινον εἶναι λέγειν εὐκρατον αὐτό· καὶ δηλον ὅτι καὶ τὸ αἷμα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐ θερμὸν καὶ ὑγρὸν, ἀλλ' εὐκρατον. ἔτι δὲ μείζων <ἄν> ζήτησις γένοιτο παραλελειμμένη τοῖς ἐξηγησα- |

μένοις τὸ βιβλίον περὶ τοῦ φλέγματος ὑγροῦ μὲν καὶ ψυχροῦ τὴν σύστασιν ὄντος, ἐν χειμῶσι δὲ γεννωμένου. διὰ τί δὲ ἔφη οὐ σμικρὰν ἔσεσθαι ζήτησιν, ἤδη σοι φράσω. κατὰ τοὺς Ἀφορισμοὺς αὐτὸς ὁ Ἴπποκράτης εἶπεν· “αἰ κοιλία χειμῶνος καὶ ἥρος θερμότερα φύσει καὶ ὕπνοι μακρότατοι. ἐν ταύτησι τῆσιν ὥρησι καὶ τὰ προσάρματα πλείω δοτέον· καὶ γὰρ τὸ ἔμφυτον θερμὸν πολὺ· τροφῆς οὖν πλείονος δεῖται· σημεῖον δὲ αἰ ἡλικία καὶ οἱ ἀθληταί.” καὶ πάλιν· “θέρους καὶ φθινοπώρου σιτία δυσφορώτατα φέρουσι, χειμῶνος ῥήιστα, ἥρος δεύτερον.” εἴπερ οὖν ἀληθῆ ταυτὰ ἐστὶ γινώσκομέν τε τὸ φλέγμα ψυχρὸν ὄντα χυμὸν, οὐκ εὐκρατον, ὡσπερ τὸ αἷμα, πῶς ἐν χειμῶνι γενήσεται πλείον; ἐχρῆν γὰρ ἐκ τῆς καλῶς πεφθείσης τροφῆς αἷμα γεννᾶσθαι μᾶλλον, οὐ φλέγμα. τίς οὖν ἡ λύσις τῆς ἀπορίας; ἐμοὶ μὲν <ἢδε τις εἶναι> δοκεῖ· θερμότερα μὲν αἰ κοιλία χειμῶνός εἰσι τῷ κατὰ φύσιν θερμῷ, τουτέστιν εὐκρατότατα, τὰ δὲ μόρια τοῦ σώματος ψύχεται μᾶλλον ἐν χειμῶνι, τισὶ δὲ καὶ ἡ γαστήρ

αὐτὴ δι' ὁδοιπορίαν ἢ ἔνδειαν ἀμφιεσμάτων ἢ ἐπιτηδευμάτων ἰδέαν ἢ τοιοῦτόν τι καταδύεται γούν ἅπασα μὲν ἢ τοῦ περιέχοντος ψύξις ἕως πλείστου, τισὶ δὲ καὶ μέχρι τῶν κατὰ τὴν γαστέρα χωρίων, ὡς εἴρηται, ὥστε, κἂν πεφθῇ καλῶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τὰ ληφθέντα σιτία, κατὰ γε τὴν ἐν ἥπατι μεταβολὴν οὐκ ἀκριβῆ τὸν τῆς αἱματώσεως λαμβάνει κόσμον, ἀλλ' ἀποτυγχάνεται τι κατ' αὐτὴν.

48. ἔτι δὲ μᾶλλον αἰ καθ' ὄλον τὸ σῶμα φλέβες οὐχ ὁμοίως αὐτὸ μεταβάλλουσιν ἐψυγμένοι. προσέρχεται δὲ τούτῳ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐδεσμάτων, ὧν προσφέρονται χειμῶνος, ἅμα ταῖς ποιότησι φλεγματικωτέραις οὔσαις· χεδροπὰ γὰρ ἐσθίουσιν ἐν χειμῶνι πολλὰ ἄρτου τε πολὺ πλέον ἢ κατὰ τὰς ἄλλας ὥρας, σεμίδαλιν τε καὶ ρυήματα καὶ λάγανα, γογγυλίδας τε καὶ κρέα πολλά, τινὰ μὲν ἀντικρυς φλεγματώδη καθάπερ τὰ προβάτεια, τινὰ δέ, εἰ μὴ καλῶς κατεργασθεῖη, καθάπερ τὰ τῶν ὑῶν καὶ μάλιστα τῶν χοίρων· καὶ βολβούς δὲ καὶ κοχλίας καὶ ὠὰ καὶ τυρόν ἄλλα τέ τινα τοιαῦτα πολλὰ δι' ὄλου τοῦ χειμῶνος ἐσθίουσιν ἐτοίμως φλεγματούμενα. καὶ μέντοι καὶ πίνουσι πλείστοι τὸν νέον οἶνον ἐπιτήδειον ὄντα καὶ αὐτὸν εἰς φλέγματις | γένεσιν, ὥστε καὶ διὰ ταῦτα φλέγμα πλεονάζει κατὰ τὸν χειμῶνα.

49. Ἔχει μὲν οὖν ταῦτα πάντα αἰδία τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ δὲ τῆς ὥρης περιίσταμένης ποτὲ μὲν πλείω γίνεται αὐτὰ ἐωυτῶν, ποτὲ δὲ ἐλάσσω ἕκαστα κατὰ μέρος τε καὶ κατὰ φύσιν.

50. Ἄπαντα, φησὶν, ἔχει τὰ εἰρημένα, τουτέστι τοὺς τέσσαρας χυμούς, τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου διὰ παντὸς τοῦ βίου· τοῦτο γὰρ αὐτῷ σημαίνει τὸ αἰδία. πλείω δὲ γίνεται καὶ ἐλάττω ταῦτα κατὰ τὰς τῶν ὥρων μεταβολὰς· τὸ γὰρ ὑπὸ τῆς ὥρης περιίσταμένης ταῦτὸν δηλοῖ τῷ μεθισταμένης, ὅπερ ἔστι μεταβαλλούσης τε καὶ καθισταμένης εἰς ἑτέραν τινὰ τὴν ἐχομένην αὐτῆς. πλείω δὲ καὶ ἐλάττω ταῦτα γίνεσθαι φησι κατὰ μέρος τε καὶ κατὰ φύσιν· ἔνιοι μὲν οὖν ἤκουσαν τὸ κατὰ μέρος ἐπὶ τῶν τοῦ σώματος εἰρησθαι | μορίων, ἔνιοι δὲ τοῦναντίον τῷ κατὰ φύσιν, ἴν' ὁ λόγος ἦ τοιοῦτος· τοὺς εἰρημένους τέσσαρας χυμούς ἔχει μὲν ἄει τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, πλείους δὲ καὶ ἐλάττους κατὰ τε τὰ μέρη τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ κατὰ τὴν φύσιν. ὅπερ

ἐὰν ἐξαλλάξας τις τὴν τάξιν εἴπη, τὴν διάνοιαν ἔξει χρησίμην τε ἅμα καὶ ἀληθῆ· τὸ γὰρ πλῆθος τῶν χυμῶν ὑπαλλάττεται κατὰ τε τὰς ὥρας, κατὰ φύσιν διοικουμένου τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ κατὰ τὰ μέρη τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ· κἂν μὴ κατὰ φύσιν διοικῆται, διαφορὰ κατὰ τὴν ποσότητα γίνεται τῶν χυμῶν. ἐγγωρεῖ δὲ καὶ κατὰ τῶν ὥρων ἀκοῦσαι τὰ μέρη.

51. Ὡσπερ γὰρ ὁ ἐνιαυτὸς μετέχει μὲν πᾶς πάντων καὶ τῶν θερμῶν καὶ τῶν ψυχρῶν καὶ τῶν ξηρῶν καὶ τῶν ὑγρῶν· οὐδὲ γὰρ ἂν μείνειεν οὐδένα χρόνον ἄνευ πάντων τῶν ἐνεόντων ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, ἀλλ' εἰ ἐν τί γε ἐκλείποι, πάντα ἂν ἀφανισθεῖη· ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης πάντα ξυνέστηκέ τε καὶ τρέφεται ἀπ' ἀλλήλων—|

52. Τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν καὶ τὸ ξηρὸν καὶ τὸ ὑγρὸν οὐ τὸ κατ' ἐπικράτειαν ὀνομαζόμενόν τε καὶ νοούμενον, ἀλλὰ τὸ στοιχειῶδες λέγων καὶ κατὰ τὴν προκειμένην ῥῆσιν ἐδήλωσε, τὸν ἐνιαυτὸν εἰπὼν ἅπαντα πάντων μετέχειν. οὐ γὰρ τῶν κατ' ἐπικράτειαν ἀπάντων ἅπας ὁ ἐνιαυτὸς μετέχει, ἀλλὰ τῶν στοιχειωδῶν, ὅλος μὲν ὁ χειμῶν ὑγροῦ <τε> καὶ ψυχροῦ, τὸ δὲ θέρος τῶν ἐναντίων, ξηροῦ τε καὶ θερμοῦ, καὶ τῶν ἄλλων δυοῖν ὥρων ἑκατέρα κατ' ἀντίθεσιν ἢ μὲν ὑγροῦ τε καὶ θερμοῦ, ἢ δὲ ψυχροῦ τε καὶ ξηροῦ. ἔτι δὲ σαφέστερον ἐδήλωσε τοῦτο κἂν τῷ φάναι διαφθαρήσεσθαι καὶ τὰ ἄλλα φθάσαντος ἐνὸς ἐξ αὐτῶν ἀπολέσθαι· τῶν μὲν γὰρ στοιχείων ἐνὸς ἀπολομένου τὸ διαφθαρήσεσθαι τὸ ἐξ αὐτῶν συγκεῖμενον ἀληθὲς φάναι, τῶν δὲ κατ' ἐπικράτειαν οὐκ ἀληθές. αὐτὸ γὰρ τοῦναντίον ἀληθές ἐστιν, ὅταν ἀπόληται τι τῶν κατ' ἐπικράτειαν λεγομένων, σφῆζεσθαι τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ· θέρους μὲν γὰρ οὐκέτ' ὄντος ὁ χειμῶν ἐστι, χειμῶνος δὲ τὸ θέρος, καὶ τοῦ μὲν ἦρος τὸ φθινόπωρον, τοῦ δὲ φθινοπώρου τὸ ἔαρ. εἰ δὲ τελέως ἀπόλοιτο τὸ θερμὸν στοιχείον, παγήσεται μὲν τὸ ὑγρὸν, ὅτι μηκέτι θερμὸν | ὑπάρχει, ἀπολεῖται δὲ παντάπασιν ὁ ἥλιος, οὐδὲν δὲ οὔτε φυτὸν οὔτε ζῶον ὑπολειφθήσεται. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον, εἰ τὸ ψυχρὸν ἀπόλοιτο στοιχείον, ἅπαντα πῦρ ἔσται, καὶ εἰ τὸ ξηρὸν, ὕδωρ ἔσται πάντα, καὶ οὕτω διαφθαρήσεται τὰ κατὰ τὸν κόσμον ἅπαντα γεννητὰ σώματα. διὰ τοῦτ' οὖν ἐξ ἀλλήλων ἔφη τρέφεσθαι τὰ κατ' αὐτὸν σώματα στοιχειώδη. τὸ μὲν γὰρ ἀκριβὲς στοιχείον ἐπινοεῖται μᾶλλον ἢ ὑπάρχει,

τὸ δὲ ὀλίγου δεῖν ἐκείνω ταῦτὸν ἐν τι τῶν ὑπαρχόντων ἐστίν. ἐὰν γοῦν ἀκριβῶς ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν ἐπινοήσῃς γινόμενον τὸ ὕδωρ, οὐδὲ ὕδωρ ἔτι φυλαχθήσεται· παγήσεται γὰρ αὐτίκα καὶ στήσεται καὶ ῥέον παύσεται. κἂν τὴν γῆν ὡσαύτως νοήσῃς ἀκριβῶς ξηρὰν καὶ ψυχράν, σκληρότερον ἀδάμαντος ἔσται τὸ τοιοῦτον σῶμα· καὶ μὴν εἰ τοιαύτη γένοιτο, τῶν φυτῶν ἢ γένεσις παύσεται· παυσαμένης δ' αὐτῆς καὶ ἡ τῶν ζώων διαφθαρήσεται τροφή, καί, εἴπερ αὕτη, δηλονότι καὶ αὐτὰ τὰ ζῶα. κατ' ἐπικράτειαν οὖν νοουμένου στοιχείου τοῦ ξηροῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ἢ ἐν τῷ κόσμῳ γῆ λέγεται ξηρὸν εἶναι καὶ ψυχρὸν σῶμα καὶ τὸ ὕδωρ <ψυχρὸν καὶ> ὑγρὸν. ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ πῦρ μετέχει τινὸς ἀερώδους οὐσίας ὡσπερ καὶ καπνώδους καὶ μέντοι καὶ προφανῶς ὑγρότητος εἰς θρέψιν δέεται, καθάπερ αἱ κατὰ τοὺς λύχνους φλόγες δηλοῦσι. <δῆλον οὖν ὅτι> τὰ τοῦ κόσμου στοιχεῖα τὴν τροφήν ἐξ ἀλλήλων ἔχοντά ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πλάτων εἶπεν· „αὐτὸ γὰρ ἑαυτῷ τροφήν τὴν ἑαυτοῦ φθίσειν παρέχον καὶ πάντα ἐν αὐτῷ καὶ ὑπ' αὐτοῦ καὶ πάσχον καὶ δρῶν ἐκ τέχνης γέγονεν.”

53. Οὕτω δὲ καὶ εἴ τι ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκλείπει τούτων τῶν συγγεγονότων, οὐκ ἂν δύναίτο ζῆν ὁ ἄνθρωπος.

54. Συγγεγονότα κέκληκε τὸ αἷμα καὶ τὸ φλέγμα καὶ τὰς χολάς, ἐπειδὴ τὴν πρώτην διάπλασιν ἔσχε τὸ κυούμενον ἐκ τοῦ τῆς μητρὸς αἵματος ἀπάντων μετέχοντος, αὔξησιν δὲ καὶ τροφήν ὁμοίως. ἐὰν μὲν οὖν ἀπόληται παντάπασιν ἐκ τοῦ σώματος ἡμῶν ἦτοι τὸ ὑγρὸν ἢ τὸ ξηρὸν ἢ τὸ |θερμὸν ἢ τὸ ψυχρὸν, αὐτίκα οἱ χυμοὶ διαφθαρήσονται κατ' ἐπικράτησιν, οὐκ εἰλικρινῶς οὐδ' ἀκριβῶς ὄντες ὑγροὶ καὶ ξηροὶ καὶ θερμοὶ καὶ ψυχροί. τὸ γοῦν φλέγμα ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν εἶναι λέγομεν οὐχ ὡς μὴ μετέχον τῶν ἐναντίων, ἀλλ' ὡς ἐπικρατούμενον ὑπὸ τούτων. ὡς, εἴ γε ψυχρὸν ἀκριβῶς ἦν μόνον, ὡς κρύσταλλος ἂν ἐπεπήγει, καθάπερ γε καί, εἰ ἀκριβῶς ὑγρὸν ἦν, οὐκ ἂν εἶχε πάχος οὐδὲ γλισχρότητα. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ κάπιν τῶν χολῶν ἢ τε γὰρ ξανθὴ ξηρὰ <καὶ πυρώδης ....>, ἢ τε μέλαινα ξηρὰ καὶ γεώδης εἶναι λέγεται μετέχουσα δηλονότι καὶ ὑγρότητος, ἢ οὐκ ἂν ἦν χυμὸς, ἀλλὰ στερεὸν σῶμα ὡς ὁ ἀδάμασ· οὕτω δὲ καὶ ψυχρὰ λέγεται, διότι πλέον ἐν αὐτῇ ψυχρότης ἐστίν ἢ θερμότητος· εἰ γοῦν ἀκριβῶς

ἦν ψυχρὰ, κρυστάλλου δίκην ἂν ἐπεπήγει. καὶ τί δεῖ περὶ τούτων λέγειν; αὐτὸ γὰρ τὸ αἷμα τὸ δοκοῦν εὐκρατότατον λέγεται τοιοῦτον, ὅτι μηδὲν ἐπικρατεῖ μεγάλως ἐν αὐτῷ τῶν ἐναντίων ἀλλήλοις, μήτε τὸ θερμὸν τοῦ ψυχροῦ μήτε τὸ ψυχρὸν τοῦ θερμοῦ μήτε τὸ ὑγρὸν τοῦ ξηροῦ μήτε τὸ ξηρὸν τοῦ ὑγροῦ. ἐπεὶ τοίνυν |καὶ τὸ αἷμα αὐτὸ δέεται τῶν τεσσάρων ποιοτήτων, ὑγρότητος καὶ ξηρότητος καὶ θερμότητος καὶ ψυχρότητος, εὐδηλον ὅτι καὶ τῆς τῶν ἄλλων χυμῶν δεήσεται μίξεωσ· καὶ διὰ τοῦτο τὸ εὐκρατότατον αἷμα μεθέξει τι καὶ φλέγματος καὶ χολῆς ξανθῆς καὶ μελαινης. ἔστι δὲ καὶ ἕτερός τις λόγος φυσικὸς οὐ σμικρὰν ἔχων πιθανότητα, καθ' ὃν εἰς ἡθῶν ἐπιτηδεῖων γένεσιν οἱ τέσσαρες ἀποδείκνυνται χυμοὶ χρήσιμοι. προαποδείξει δὲ χρὴ πάλιν ἐν αὐτῷ ταῖς τοῦ σώματος κράσεσιν ἐπόμενα τὰ τῆς ψυχῆς ἦθη, περὶ οὓ καὶ ἡμῖν ἐτέρωθι γέγραπται. τούτου τοίνυν ὑποκειμένου τὸ μὲν ὀξὺ καὶ συνετὸν ἐν τῇ ψυχῇ διὰ τὸν χολώδη χυμὸν ἔσται, τὸ δ' ἐδραῖον καὶ βέβαιον διὰ τὸν μελαγχολικόν, τὸ δ' ἀπλοῦν καὶ ἡλιθιώτερον διὰ τὸ αἷμα· τοῦ δὲ φλέγματος ἢ φύσις εἰς μὲν ἡθοποιῖαν ἄχρηστος, ἀναγκαίαν δὲ φαίνεται τὴν γένεσιν ἔχον ἐν τῇ πρώτῃ μεταβολῇ τῶν σιτίων.

55. Ἰσχύει δὲ ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ποτὲ μὲν ὁ χειμὼν μάλιστα, ποτὲ | δὲ τὸ ἔαρ, ποτὲ δὲ τὸ θέρος, ποτὲ δὲ τὸ φθινόπωρον· οὕτω δὲ καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ποτὲ μὲν τὸ φλέγμα ἰσχύει, ποτὲ δὲ τὸ αἷμα, ποτὲ δὲ ἡ χολή, πρῶτον μὲν ἡ ξανθὴ, ἔπειτα δὲ ἡ μέλαινα.

56. Σαφῆς ἡ ῥῆσις ἐστίν ἐπιδεικνύναι πειρωμένου τάνδρος, <ὅτι>, ὡσπερ ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ποτὲ μὲν τὸ ὑγρὸν καὶ τὸ ψυχρὸν ἐπικρατεῖ καὶ καλεῖται χειμὼν ἢ τοιαύτη τοῦ ἔτους ὥρα, ποτὲ δὲ τὸ ὑγρὸν καὶ <τὸ> θερμὸν, ἡνίκα τὸ ἔαρ ἐστί, ποτὲ δὲ τὸ ξηρὸν καὶ τὸ θερμὸν, ὅπερ ὀνομάζεται θέρος, ὕστατον δ' ἐπ' αὐτοῖς τὸ ξηρὸν καὶ τὸ ψυχρὸν ἐν τῷ φθινοπώρῳ, οὕτω καὶ κατὰ τὸν ἄνθρωπον ἐπικρατεῖ φλέγμα μὲν ἐν χειμῶνι, ψυχρὸς καὶ ὑγρὸς χυμὸς, αἷμα δὲ ἐν ἡρι, θερμὸς καὶ ὑγρὸς χυμὸς, καὶ χολή ξανθὴ μὲν ἐν τῷ θέρει, ξηρὰ καὶ θερμὴ τὴν δύναμιν οὔσα, μέλαινα δ' ἐν τῷ φθινοπώρῳ, ξηρὰ καὶ ψυχρὰ καθάπερ καὶ αὐτὸ τὸ φθινόπωρον. |

57. Μαρτύριον δὲ σαφέστατον· εἰ θέλεις δοῦναι τῷ αὐτῷ ἀνθρώπῳ τὸ αὐτὸ φάρμακον

τετράκις τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐμεῖται σοι τοῦ μὲν χειμῶνος φλεγματοδέστατα, τοῦ δὲ ἥρος ὑγρότατα, τοῦ δὲ θέρους χολωδέστατα, τοῦ δὲ φθινοπώρου μελάντατα.

58. Μαρτύριον σαφέστατον εἶναι φησι τοῦ προειρημένου λόγου, καθ' ὃν ἐπικρατεῖν ἐν ἐκάστη τῶν ὥρων ἓνα τινὰ τῶν χυμῶν εἰρήκει, τὸ δοθέντος ἐμετικοῦ φαρμάκου <τῷ> αὐτῷ τετράκις ἐν μὲν τῷ χειμῶνι φλεγματοδέστερον εἶναι τὸν ἔμετον, ὑγρότερον δὲ ἐν ἥρι, καὶ χολωδέστερον μὲν ἐν τῷ θέρει, μελάντερον δὲ ἐν τῷ φθινοπώρῳ.

59. Ὅφειλει γοῦν τούτων οὕτως ἐχόντων, ὅσα μὲν τῶν νοσημάτων χειμῶνος αὖξεται, θέρεος φθίνειν, ὅσα δὲ θέρεος αὖξεται, χειμῶνος λήγειν, ὅσα μὴ ἐν περιόδῳ ἡμερῶν ἀπαλλάσσεται· τὴν δὲ περίοδον αὖθις | φράσω τὴν τῶν ἡμερῶν· ὅσα δὲ ἥρος γίνεται νοσήματα, προσδέχεσθαι χρὴ φθινοπώρου τὴν ἀπάλλαξιν ἔσεσθαι αὐτῶν, ὅσα δὲ φθινοπωρινὰ νοσήματα, τούτων τοῦ ἥρος ἀνάγκη τὴν ἀπάλλαξιν ἔσεσθαι, ὅτι δ' ἂν τὰς ὥρας ταύτας ὑπερβάλλῃ νόσημα, εἶδέναι χρὴ ἐνιαύσιον αὐτὸ ἐσόμενον.

60. Ἡ ἀρχὴ τῆς ῥήσεως διττὴν ἔχει γραφὴν ἐνίων μὲν ὀφείλει, ἐνίων δὲ γραφόντων φιλεῖ γοῦν τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐν ἴσῳ τῷ 'προσῆκει'. χρῶνται γὰρ ἐνίοτε τῇ φωνῇ ταύτῃ καὶ ἀντὶ τοῦ 'προσῆκει'.

61. τὰ δ' ἄλλα τῆς ῥήσεως δηλα. βούλεται γὰρ αὐτός, ὅσα χρονίζει νοσήματα καὶ μὴ κατὰ περιόδους ἡμερῶν, ἀλλὰ μηνῶν κρίνεται, λύεσθαι ταῦτα κατὰ τὴν ἐναντίαν ὥραν ἣ συνέστη, τουτέστιν ἐβδόμῳ μηνί, μὴ λυθέντων δ' αὐτῶν οὕτως ἐνιαυσιαῖον γίνεσθαι φησι τὸ νόσημα. τὸ δ' ἐνιαύσιον ὄνομα δύναται μὲν δηλοῦν καὶ τὸ μετὰ ἐνιαυτὸν τῆς πρώτης ἑαυτοῦ γενέσεως λυόμενον, δύναται δὲ καὶ τὸ κατὰ περίοδον ἐνιαυτῶν ἐπτά, | ὡς <λέγει νοσήματα λυόμενα κατὰ περίοδον ἐπ>τὰ μη- νῶν· ἔλεγε γοῦν καὶ κατὰ τοὺς Ἀφορισμοὺς ὧδε· „τὰ πλεῖστα τοῖσι παιδίοισι πάθεα κρίνεται τὰ μὲν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρησι, τὰ δ' ἐν ἐπτά μηνί, τὰ δὲ ἐν ἐπτά ἔτεσι, τὰ δὲ πρὸς τὴν ἥβην προάγουσι.”

62. Καὶ τὸν ἰητρὸν οὕτω χρὴ ἴστασθαι πρὸς τὰ νοσήματα, ὡς ἐκάστου τούτων ἰσχύοντος

ἐν τῷ σώματι κατὰ τὴν ὥρην τὴν αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἐοῦσαν μάλιστα.

63. Τὸ χρήσιμον ἅπαντος τοῦ προηνησμένου κατὰ τὰς ὥρας λόγου νῦν ἐδίδαξεν ἐν τῇ προκειμένῃ τῆδε ῥήσει δηλῶν, ὅτι τὴν αὐτὴν χρεῖαν ἔχει καὶ περὶ τῶν ἡλικιῶν καὶ χωρῶν ἐπιτηδευμάτων τε καὶ τῆς ἐφ' ἡμέρᾳ διαίτης ὁ λόγος· πρὸς ἅπαντα γὰρ ταῦτα τὸν ἰατρὸν ἀποβλέποντα χρὴ στοχάζεσθαι, τίς ἐπικρατῶν ἐστὶ χυμὸς ἥτοι κατὰ τὸ ποσὸν ἢ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐν τίνι τε μορίῳ τοῦ σώματος μάλιστα πλεονάζει. τὴν γὰρ τοι θεραπείαν ἄριστα | ἂν οὕτω ποιῶτο, καθότι κὰν τοῖς 'Θεραπευτικοῖς λογισμοῖς' δείκνυται.

64. Περὶ τῆς κατὰ τὸ βιβλίον μεθόδου καὶ ὅτι τῶν γνησίων Ἴπποκράτους.

65. Ὁ Ἴπποκράτης τοῦ σώματος ἡμῶν τὴν φύσιν ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ προθέμενος εὐρεῖν ἐχρήσατο μεθόδῳ πρὸς τὴν εὐρεσιν τῆδε· πρῶτον μὲν ἐξήτησε, πότερον ἀπλοῦν ἢ πολυειδές ἐστίν, ἔπειθ' εὐρών, ὅτι πολυειδές, ἐσκέψατο τῶν ἀπλῶν ἐν αὐτῷ τὴν οὐσίαν, ὅποια τίς ἐστὶ, τουτέστιν ἦντινα δύναμιν ἔχει πρὸς τὸ παθεῖν ὑπὸ τινος ἢ δρᾶσαι, καὶ διὰ τοῦτο τῶν θ' ὥρων τῶν θ' ἡλικιῶν ἐμνημόνευσεν ἐπισκοπούμενος, ὅπως ἔχει τὰ εὐρεθέντα στοιχεῖα πρὸς αὐτάς. εὔρε δὲ καὶ ὅτι τὰς τε προρρήσεις τῆς λύσεως τῶν νοσημάτων καὶ τὰς θεραπείας ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς ἀναφέρειν χρὴ σκοπούς. ἐν δὲ τῷ ζητεῖν τὰ συνθετικὰ τοῦ σώματος ἡμῶν στοιχεῖα καὶ τῶν τοῦ παντὸς ἐμνημόνευσεν, ἅπερ ὄντως ἐστὶ στοιχεῖα.

66. λέγεται γὰρ ἐνίοτε καταχρωμένων ἡμῶν καὶ τὰ καθ' ἕκαστον πρᾶγμα πρὸς διάρτισιν ἀπλᾶ καὶ πρῶτα μόρια στοιχεῖα τοῦ πράγματος ἐκείνου, καθάπερ ἀρμονικὰ στοιχεῖα καὶ ῥυθμικὰ καὶ γεωμετρικὰ καὶ ἀριθμητικὰ καὶ λόγου καὶ φωνῆς καὶ ἀποδείξεως εἰρή- | κασιν· οὕτω δὲ καὶ ἀμάξης ἐκατὸν εἶναι στοιχεῖά φησιν ὁ Πλάτων ὑφ' Ἡσιόδου λελέχθαι γράψαντος ἐκατὸν δέ τε δούραθ' ἀμάξης.

67. ἅπαντα μὲν <γὰρ> τὰ οὕτω λεγόμενα στοιχεῖα καθ' ἕκαστον τῶν πραγμάτων οὐκ ἀκριβῶς ἐστὶν ἀπλᾶ καὶ πρῶτα, τὰ δὲ κοινὰ πάντων τῶν ὄντων ἀπλᾶ δὴ καὶ πρῶτα κατ'

ἀλήθειάν ἐστι καὶ κυρίως ὀνομάζεται στοιχεῖα. καλεῖ δὲ ἀπὸ τῶν ποιότητων ὁ Ἱπποκράτης αὐτὰ θερμὸν καὶ ψυχρὸν ὑγρὸν τε καὶ ξηρὸν οὐ τὰ μεταξὺ τῶν ἄκρων, ἀλλ' αὐτὰ τὰ ἄκρα, πῦρ δηλονότι καὶ γῆν ὕδωρ τε καὶ ἀέρα. ταύτην οὖν τὴν μέθοδον ὁ Πλάτων ἀξιοῖ μιμεῖσθαι καὶ τὸν περὶ φύσεως ψυχῆς ἐπισκοπούμενον· οὐδὲν γὰρ δύνασθαι τῶν κατὰ μέρος ἄνευ τῆς τοῦ ὄλου φύσεως ἀκριβῶς γνωσθῆναι. παραγράψω δέ σοι καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ Πλάτωνος ῥῆσιν, ἔχουσαν οὕτως· „ψυχῆς οὖν φύσιν ἀξίως λόγου κατανοῆσαι οἶε δυνατόν εἶναι ἄνευ τῆς τοῦ ὄλου φύσεως; —εἰ μὲν οὖν Ἱπποκράτει τῶ τῶν Ἀσκληπιαδῶν δεῖ | τι πείθεσθαι, οὐδὲ περὶ σώματος ἄνευ τῆς μεθόδου ταύτης. — καλῶς γάρ, ὦ ἑταῖρε, λέγει. χρὴ μέντοι πρὸς τῶ Ἱπποκράτει τὸν λόγον ἐξετάζοντας σκοπεῖν εἰ συμφωνεῖ. —φημί. —τὸ τοίνυν περὶ φύσιν σκοπεῖν τί ποτε λέγει Ἱπποκράτης τε καὶ ὁ ἀληθῆς λόγος; ἄρ' οὐχ ὧδε χρὴ διανοεῖσθαι περὶ ὅτουσιν φύσεως; πρῶτον μὲν εἰ ἀπλοῦν ἢ πολυειδές ἐστιν, οὗ πέρι βουλευσόμεθα εἶναι αὐτοῖ τε τεχνικοῖ καὶ ἄλλους δυνατοὶ ποιεῖν, ἔπειτα δέ, ἂν μὲν ἀπλοῦν ἦ, σκοπεῖν τὴν δύναμιν αὐτοῦ. τίνα πρὸς τί πέφυκεν εἰς τὸ δρᾶν ἔχον ἢ τίνα εἰς τὸ παθεῖν ὑπὸ του, ἐὰν δὲ πλείω εἶδη ἔχη, ταῦτα ἀριθμησάμενον, ὅπερ ἐφ' ἑνός, τοῦτ' ἰδεῖν ἐφ' ἑκάστου. τὸ τί ποιεῖν αὐτὸ πέφυκεν ἢ τὸ τί παθεῖν ὑπὸ του;”

68. ἀλλὰ ταῦτα Πλάτωνος οὕτως ἰσχυρῶς ἐπιδειξάτω τις ἡμῖν. ἐν τίνι βιβλίῳ τοῦ Ἱπποκράτους ἐτέρῳ παρὰ τὸ Περὶ φύσεως ἀνθρώπου τὴν μέθοδον ταύτην ἔστιν εὐρεῖν ἢ, εἴπερ οὐκ ἔχει, μηδένα ζητεῖτω Πλάτωνος ἀξιοπιστότερον μάρτυρα τοῦ γνήσιον εἶναι τὸ βιβλίον τοῦτο. τά τε γὰρ ἄλλα καὶ τοῖς χρόνοις ἐγγυτάτω γέγονεν ὁ Πλάτων τοῖς Ἱππο-

κράτους μαθηταῖς, ὧν εἴ τις ἦν τὸ βιβλίον, ἐπεγέγραπτο ἂν τοῦ γράψαντος αὐτὸ τοῦνομα. πρὶν γὰρ τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τε καὶ Περγᾶμι γενέσθαι βασιλεῖς ἐπὶ κτήσει παλαιῶν βιβλίων φιλοτιμηθέντας, οὐδέπω ψευδῶς ἐπεγέγραπτο σύγγραμμα. λαμβάνειν δ' ἀρξαμένων μισθόν τῶν κομιζόντων αὐτοῖς συγγράμματα παλαίου τινος ἀνδρὸς οὕτως ἤδη πολλὰ ψευδῶς ἐπιγράφοντες ἐκόμιζον.

69. ἀλλ' οὗτοι μὲν οἱ βασιλεῖς μετὰ τὸν Ἀλεξάνδρου γεγόνασιν θάνατον, ὁ δὲ Πλάτων

ἀνωτέρω τῆς Ἀλεξάνδρου βασιλείας ἐγεγράφε ταῦτα μηδέπω πεπανουρευμένων τῶν ἐπιγραφῶν, ἀλλ' ἑκάστου βιβλίου τὸν ἴδιον γραφέα διὰ τοῦ προγράμματος δηλοῦντος. Πλάτων μὲν οὖν ὀμολογεῖ κατὰ τὴν Ἱπποκράτους μέθοδον ἐπισκοπεῖσθαι περὶ φύσεως ψυχῆς, ὡς ἐκεῖνος περὶ σώματος, ἀδύνατόν τε φησι καλῶς τοῦτο γενέσθαι πρὸ τοῦ γνῶναι τὴν φύσιν τοῦ παντός. ἔνιοι δὲ τοσοῦτον ἡμαρτήκασιν, ὡς τὴν οὕτω θαυμαστὴν μέθοδον ἄλλου τινὸς εἶναι νομίζουσιν τῶ μηδ' ἀποκνησαι γράψαι τὸν εὐρόντα πρῶτον οὕτω μέγα καὶ σεμνὸν πρᾶγμα <παραλιπεῖν> τὴν ἀπόδειξιν αὐτοῦ. πῶς γὰρ οὐ μέγα καὶ σεμνὸν ἀπάντων γεννητῶν καὶ φθαρτῶν σωμάτων εὐρεῖν στοιχεῖα; πῶς δὲ οὐ πολὺ μείζον ἀποδείξεισι πιστώσασθαι; καὶ ταῦτα μηδ' ἐν στίχοις ὅλοις τριακοσίοις, ἀλλ' ἐλάττωσι πολλῶ παραληφθῆναι δυναμένοι; οὐ γὰρ εἰκός ἐστιν ἐν ἅπασιν τοῖς θεραπευτικοῖς καὶ προγνωστικοῖς εὐρήμασιν ὡς ἀποδεδειγμένοις χρῆσθαι τοῖς στοιχείοις τὸν Ἱπποκράτην μηδαμόθι τὴν ἀπόδειξιν αὐτῶν εἰρηκότα.

70. ταῦτα μὲν οὖν ἐκ περιουσίας εἴρηται μοι δεικνύντι γνήσιον Ἱπποκράτους εἶναι τὸ βιβλίον· οὐ μὴν ὡς ἐν ἔργῳ γε τοῦτο σπουδαστέον, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀληθείας τῶν ἐν αὐτῷ γεγραμμένων σκεπτέον ἀκριβῶς· τοῦτο δ' ἡμεῖς ἐν τῷ Περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων ἐπράξαμεν, ὃ παρὰ πᾶσι τοῖς πεπαιδευμένοις εὐδοκιμοῦν ὀρώντες οἱ βάσκανοι ψυχρὰν αὐτοῦ <τὴν> ἀντιλογίαν ἐποίησαν οὐκ εἶναι φάσκοντες Ἱπποκράτους τὸ βιβλίον. ἀλλ' ὅτι γε ταῦτα ἐτίθετο καὶ πρὸς ταῦτα ἀποβλέπων ἀεὶ τὰ κατὰ μέρος ἔγραψε πάντα, τῶν ὀμολογουμένων ἐστίν. ἐπεὶ δὲ ὑπὸ ἀναισχυντίας | καὶ τοῖς ὑπὸ πάντων ὀμολογουμένοις τε καὶ συμφωνουμένοις ἀντιλέγουσιν οἱ βάσκανοι, διὰ τοῦτο πραγματείαν ἐτέραν ἐποίησα τοῦπίγραμμα τοιοῦτον ἔχουσαν· Ὅτι καὶ κατὰ τᾶλλα συγγράμματα τὴν αὐτὴν δόξαν ὁ Ἱπποκράτης ἔχων φαίνεται τῇ κατὰ τὸ περὶ φύσεως ἀνθρώπου. |

71. ΓΑΛΗΝΟΥ

Εἰς τὸ Περὶ Φύσεως Ἀνθρώπου Ὑπομνημα Δεύτερον

72. Αὐτὸ μὲν τὸ Περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίον ἐν τῷ προτέρῳ τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων ἐξήγηται. νυνὶ δὲ τὰ προσκεῖμενα κακῶς αὐτῶ

προχειριούμαι, συγγείμενα και αυτά μετά διασκευής. Ἐν μὲν γάρ ἐστι μικρὸν βιβλίον, ἐν ᾧ περὶ τῆς τῶν ὑγιαίνοντων διαίτης γέγραπται, καὶ δοκεῖ Πολύβου εἶναι σύγγραμμα | τοῦ Ἴπποκράτους μαθητοῦ. τὸ δὲ μεταξὺ τούτου τε καὶ τοῦ Περί φύσεως ἀνθρώπου διεσκευάσται, παρεγγεγραμμένον ὑπὸ τοῦ πρώτου συνθέντος εἰς ταῦτόν τὰ δύο ταῦτα βιβλίδια, τὸ Περί φύσεως ἀνθρώπου τοῦ Ἴπποκράτους αὐτοῦ σύγγραμμα καὶ τὸ τοῦ Πολύβου Περί διαίτης ὑγιεινῆς. ἐν γὰρ τῷ κατὰ τοὺς Ἀτταλικούς τε καὶ Πτολεμαϊκοὺς βασιλέας χρόνῳ πρὸς ἀλλήλους ἀντιφιλοτιμουμένους περὶ κτήσεως βιβλίων ἢ περὶ τὰς ἐπιγραφάς τε καὶ διασκευὰς αὐτῶν ἤρξατο γίνεσθαι ῥαδιουργία τοῖς ἔνεκα τοῦ λαβεῖν ἀργύριον ἀναφέρουσιν ὡς τοὺς βασιλέας ἀνδρῶν ἐνδόξων συγγράμματα. μικρῶν οὖν ὄντων ἀμφοτέρων τῶν βιβλίων, τοῦ Περί φύσεως ἀνθρώπου καὶ τοῦ Περί διαίτης ὑγιεινῆς, εὐκαταφρόνητον ἐκάτερον τούτων εἶναι τις δόξας διὰ τὴν σμικρότητα συνέθηκεν εἰς ταῦτόν ἄμφω. καὶ τις ἴσως ἄλλος ἢ καὶ αὐτὸς ὁ πρῶτος αὐτὰ συνθεὶς παρενέθηκέ τινα μεταξὺ τῶν δύο ταυτὶ τὰ νῦν προχειρίζεσθαι μέλλοντα. |

73. Εἰδέναι χρῆ καὶ τάδε πρὸς ἐκείνοισιν· ὀκόσα πλησμονὴ τίκει νοσήματα, κένωσις ἰῆται, ὀκόσα δὲ ἀπὸ κενώσιος γίνεται νοσήματα, πλησμονὴ ἰῆται, ὀκόσα δὲ ἀπὸ ταλαιπωρίας γίνεται, ἀνάπαυσις ἰῆται, ὅσα δὲ ὑπερτέρη ἀργίη νοσήματα τίκει, ταλαιπωρίη ἰῆται. τὸ δὲ σύμπαν γνῶναι δεῖ τὸν ἰατρὸν ἐναντίον ἴστασθαι τοῖσι καθεστηκόσι καὶ νοσήμασι καὶ εἶδеси καὶ ὥραις καὶ ἡλικίησι καὶ τὰ ξυντείνοντα λύειν καὶ τὰ λελυμένα ξυντείνειν. οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα τὸ κάμνον ἀναπαύοιτο, ἢ τε ἴησις τοῦτό μοι δοκεῖ εἶναι.

74. Ταύτης ὅλης τῆς ῥήσεως Διοσκορίδης ἐκάστῳ στίχῳ προσέγραψε σημεῖον, ὃ καλοῦσιν ὀβελόν, οἷω σημεῖω καὶ Ἀρίσταρχος ἐχρήσατο παρὰ τῷ ποιητῇ πρὸς τοὺς ὑποπτευομένους ὑπ' αὐτοῦ στίχους. ταῦτα μὲν ὁ Διοσκορίδης ἔγραψεν εἰκάζων εἶναι τὴν προκειμένην ῥῆσιν Ἴπποκράτους τοῦ Θεσσαλοῦ υἱέος. δύο γὰρ υἱεῖς οὗτοι γεγονάσιν τοῦ μεγάλου Ἴπποκράτους, Θεσσαλὸς καὶ Δράκων, ὧν ἐκάτεροι πάλιν Ἴπποκράταις ἐγέννησαν. ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν <ὄλην> ῥῆσιν εἰρημένα. προσήκει δὲ που

καὶ ἡμῖν ἐπισκέψασθαι περὶ αὐτῶν ἐκάστην τῶν λέξεων ἰδίᾳ προχειρισαμένοις.

75. ὀκόσα πλησμονὴ τίκει νοσήματα, κένωσις ἰῆται. οὐ ταῦτόν ἐστι φάνασι συνεκτικὸν νόσων αἴτιον εἶναι πλησμονὴν τε καὶ κένωσιν ἕκαστόν τε τῶν ἐφεξῆς εἰρημένων τῷ γίνεσθαι τι διὰ πλησμονὴν ἢ τι τῶν ἄλλων. ἀληθὲς μὲν γὰρ τὸ γίνεσθαι τινα νοσήματα διὰ πλησμονὴν ἢ ὑπὸ πλησμονῆς, (οὐδὲν γὰρ διήνεγκεν οὕτως ἢ ἐκείνως εἰπεῖν), οὐκ ἀληθὲς δὲ συνεκτικὸν αἴτιον εἶναι νοσήματος πλησμονὴν. ἢ μὲν γὰρ νόσος αὐτὴ διάθεσις τίς ἐστίν ἐν ζώου σώματι πρώτως βλάπτουσα τὴν ἐνέργειαν, ὡς ἐν τῷ Περί τῆς τῶν νοσημάτων διαφορᾶς γράμματι δέδεικται. πλησμονὴ δὲ πρώτως μὲν ἐνέργειαν οὐ βλάπτει, καθότι δέδεικται καὶ τοῦτο πάλιν ἐν τῷ Περί πλήθους λόγῳ, διὰ μέσης δὲ τινος ἐτέρας διαθέσεως, ἦντινα διάθεσιν Ἐρασίστρατος μὲν ἐτέρως, Ἀσκληπιάδης δ' ἐτέρως, οἱ πνευματικοὶ δ' ὀνομασθέντες | ἰατροὶ κατ' ἄλλον τρόπον προτίθενται γίνεσθαι· λέλεκται δὲ καὶ ἡμῖν ἐπὶ πλέον, ὅπως ὑφ' ἑκατέρου τοῦ πλήθους νοσήματα γίνεται· διττὸν γὰρ ἐδείχθη τὸ πλήθος, ὡς μὲν πρὸς τὴν δύναμιν ἕτερον, ὡς δὲ πρὸς τὴν κοιλότητα τῶν ἀγγείων ἕτερον· τὸ μὲν οὖν ὡς πρὸς τὴν δύναμιν εἰς διαφθοράν τε τοὺς χυμοὺς ἄγει καὶ ρεῦμα τοῖς ἀσθενεστέροις ἐν τῷ σώματι μορίοις ἐπιπέμπει, τὸ δ' ὡς πρὸς τὸ ἔγχυμα τὰς ἀναστομώσεις τε καὶ τὰς ῥήξεις τῶν ἀγγείων ἐργάζεται καὶ ποτε θανάτους ἐξαιφνιδίους, ὅταν ἀποφράξη τὰς διαπνοὰς τοῦ σώματος. ἴασισ' οὖν λέγεται καὶ τῶν ποιοῦντων τὰς νόσους, οὐ μόνον αὐτῶν τῶν ἤδη γεγενημένων νόσων. εἰ δὲ τῷ κυρίῳ κατ' αὐτῶν ὀνόματι χρῶτό τις, προηγουμένα τῶν νόσων ἐρεῖ τὰ τοιαῦτα τῶν αἰτίων, ὡσπερ Ἀθήναιος· ὑφ' οὗ δὲ πάλιν αὐτὰ ταῦτα τὰ προηγουμένα γίνεται, προκαταρκτικά τε καὶ προκατάρχοντα καλέσεισ'· πλήθος γὰρ ἐδεσμάτων ἀπεψίαι τε καὶ λουτρὰ καὶ γυμνάσια μὴ κατὰ καιρὸν γινόμενα καὶ πάνθ', ὅσα διήλθον ἐν τῷ Περί τῶν προκαταρκτικῶν αἰτίων ὑπομνήματι, τῶν προηγουμένων αἰτίων ἐκάστης νόσου γίνεται ποιητικά.

76. ὀκόσα δὲ ἀπὸ κενώσιος γίνεται νοσήματα, πλησμονὴ ἰῆται. οὐ κυρίως δοκεῖ κεχρησθαι τῷ τῆς πλησμονῆς ὀνόματι νῦν ὁ γράψας τὴν ῥῆσιν ταύτην, πάντων εἰωθότων οὐ μόνον τῶν

ιατρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τὸ τῆς πλησμονῆς ὄνομα μᾶλλον πῶς ἐπιφέρειν ταῖς ὑπερβολαῖς τῆς συμμετροῦ ποσότητος, οὐ μὴν τὴν γε κένωσιν ἐπανορθοῦσθαι διὰ τῆς ἐναντίας ἀμετρίας. ἄκουσον οὖν ἐφεξῆς τὸν συναγορεύοντα ταῖς ἀμετρίαις λόγον· ὄντων γάρ τινων συμμετρῶν σιτίων ὡς πρὸς τὴν τοῦδὲ τινος ἕξιν, ὑγιαίνοντος μὲν ἔνδεια καὶ ὑπερβολὴ κατὰ τὴν πρὸς ταῦτα παραβολὴν νοηθήσεται, ὃ δὲ κενωθείς, εἰ μέλλοι πληροῦσθαι, τὴν ποσότητα τῆς ἔμπροσθεν ὑπαρχούσης αὐτῷ συμμετρίας αὐξηθήσεται. ἐὰν γάρ, ὅσα πρὶν κενωθῆναι σιτία προσεφέρετο, τοσαῦτα καὶ νῦν προσφέρηται, τὸ κενωθὲν οὐδέποτε ἀναπληρώσει. τεχνίτου δὲ ἐστὶ μετρίως ποιήσασθαι τὴν παραύξησιν αὐτοῦ καὶ μήτε παρὰ καιρὸν ἐμπιπλάναι μήτ' ἐξαίφνης τε καὶ ἀθρόως τὸ κενωθὲν. δοκοῦσι δ' ἔνιοι τῶν ἱατρῶν τὰς κενώσεις μηδέποτε νόσων αἰτίας γίνεσθαι· μόναις γὰρ ἐργάζεσθαι φασὶν αὐτὰς τῆς μὲν δυνάμεως ἀρρωστίαν, τῆς δ' ἕξεως τοῦ σώματος ἰσχύνητα, μηδὲν δὲ τῶν νοσημάτων ὑπ' ἐνδείας γίνεσθαι. ἀλλ' οὗτοί γε οὐχ ὀρῶσι τὰς γινομένας νόσους τοῖς ἀμέτρως κενωθείσιν. ἐτοίμως τε γὰρ καὶ ἐπὶ ταῖς τυχοῦσαις προφάσει καταψύχονται καὶ πάλιν ἐκκαίονται ταχέως καὶ κόποις ἀλίσκονται ῥαδίως καὶ πᾶσι τοῖς ἕξωθεν αἰτίοις, ὡς περ γε καὶ ὑπὸ ἀγρυπνίας καὶ λύπης καὶ ἀπεψίας καὶ ὀργῆς εἰς νόσους ἄγονται μᾶλλον οὗτοι τῶν εὐεκτούντων.

77. ὅσα δὲ ἀπὸ ταλαιπωρίας γίνεται, ἀνάπαυσις ἰῆται. ταλαιπωρίας δηλονότι κέκληκε τὰς κατὰ τὰς ἀμέτρως κινήσεις γινομένας, ὅτι δ' ἀναπαύεσθαι χρὴ τοὺς οὕτω διατεθέντας, ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι γινώσκουσι καὶ πράττουσι μηδὲ πυθέσθαι τῶν ἱατρῶν δεόμενοι. δέδεικται δ' ἡμῖν, ὅτι καὶ τὰ ἄλογα τῶν ζώων, οὐ μόνον ἄνθρωποι διὰ τῶν ἐναντίων τοῖς βλάβησι τὰς βλάβας ἐπανορθοῦνται.

78. ὅσα δὲ ὑπερτέρῃ ἀργίῃ νοσήματα τίκτει, ταλαιπωρίῃ ἰῆται. οὐδ' ἡ ἀργία πρώτως τε καὶ δι' ἑαυτῆς, ἀλλὰ διὰ μέσου τοῦ πλήθους ἐργάζεται τὰς νόσους. ἥττον τε γὰρ διαφοροῦντα τοῖς ἀργοῦσι τὰ τοῦ σώματος μόρια ἀρρωστότερα τε γίνεται, ὡς ἐκάτερον ὑπ' αὐτῆς γίνεσθαι πλήθος. ἢ τοίνυν ἀμετροτέρα κινήσις ἰσχυροτέρα μὲν οὐκ ἐργάζεται τὴν δύναμιν, ἔκκενοί δὲ τὴν περιουσίαν τῶν ἀθροισθέντων ὑγρῶν. εὐδηλον οὖν ἐστίν, εἰ καὶ κατ' αὐτὴν βραχὺ πλεονάσειεν

ἢ προσήκει τῆς συμμετροῦ κινήσεως, κοπώδη μὲν ἡρέμα διὰ ταύτης γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον, οὐ μὴν πυρέξει γε.

79. τὸ δὲ ξύμπαν γινῶναι δεῖ τὸν ἱατρὸν ἐναντίον ἴστασθαι τοῖσι καθεστηκόσι νοσήμασι καὶ εἶδει καὶ ὥρησι καὶ ἡλικίῃσιν. εἶδῃσιν ἔοικε λέγειν <ἐν ἴσῳ> ταῖς τοῦ σώματος φύσεσιν, ὧν τὴν οὐσίαν ἐν τῇ τῶν τεττάρων στοιχείων κράσει δεδείχαμεν εἶναι. νοσήματα μὲν οὖν ἅπαντα διὰ τῶν ἐναντίων ταῖς δυνάμεσιν, οὐ ταῖς προχείροις φαντασίαις ἐδείχθη θεραπευόμενα. φύσις δὲ σώματος, ὅπερ ἔστιν ἡ κρᾶσις, οὐ πᾶσα διὰ τῶν ἐναντίων ἐπανορθοῦται, ὡς περ οὐδ' ὥραι καὶ ἡλικίαι. | γίνονται μὲν γὰρ τινες εὐκρατοί, καθάπερ καὶ δύσκρατοί τινες ἕτεροι, καὶ τῶν μὲν εὐκράτων ἡ εὐκρασία φυλάττεται διὰ τῶν ὁμοίων, τῶν δὲ δυσκράτων ἡ δυσκρασία διὰ τῶν ἐναντίων ἐπανορθοῦται. διώριστα δὲ περὶ τούτων ἐν τῇ τῶν Ὑγιεινῶν πραγματεία.

80. καὶ τὰ ξυντείνοντα λύειν καὶ τὰ λελυμένα ξυντείνειν. οὐ κατὰ τὸ πρόπον ἐποιήσατο τὴν τῶν νοσημάτων ἀντίθεσιν· τῷ μὲν γὰρ ξυντείνοντι τὰ λύοντα, τῷ δὲ λελυμένῳ τὰ συντεταμένα κατὰ ἀντίθεσιν οἰκείως ὀνομάζεται. λέγεται δὲ τὰ μὲν ξυντείνοντα καὶ λύοντα κυρίως ἐπὶ τῶν αἰτίων, οὐκ ἐπ' αὐτῶν τῶν βλαπτομένων σωμάτων, ἔμπαλιν δὲ τὰ συντεταμένα καὶ λελυμένα κατὰ τῶν ἤδη βεβλαμμένων· ἔπειτα τὰ συντεινόμενα καὶ λυόμενα σωμάτων ἐστίν, οὐ νοσημάτων, ὀνόματα συντεινομένων καὶ λυομένων, ὡς περ γε καὶ τὸ σκληρὸν καὶ τὸ μαλακὸν ἀραιὸν τε καὶ πυκνόν, ὑπὲρ ὧν εἴρηται κάλλιον ἐν τῷ ἔκτῳ τῶν Ἐπιδημιῶν ἐν τῇδε τῇ λέξει· 'δέρματος σκληροῦ μάλαξις, συντεταμένου χάλασις.' εἴρηται δὲ ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ κατὰ τὸ συνεχές καὶ περὶ τοῦ στεγνώσαι, | ὅπερ ἔστιν ἐναντίον τῷ ἀραιῶσαι ὡς τὸ πυκνώσαι· τοῦτο δ' αὖ πάλιν τῷ πυκνουμένῳ τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν, ὡς περ γε καὶ τὸ πεπυκνωμένον τῷ ἐστεγνωμένῳ.

81. Αἱ δὲ νόσοι γίνονται αἱ μὲν ἀπὸ διαιτημάτων, αἱ δ' ἀπὸ τοῦ πνεύματος, ὃ εἰσαγόμενοι ζῶμεν.

Διαιτήματα καλοῦσιν ἐνίοτε μὲν αὐτὰ μόναις τὰ σιτία καὶ τὰ ποτά, πολλάκις δὲ περιλαμβάνουσιν ἐν τῇ προσηγορίᾳ καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ νῦν οὕτως εἰρησθαι νομιστέον· οὐ γὰρ ἀπὸ μόνων ὧν ἐσθίόμεν τε καὶ

πίνομεν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ λουτρῶν καὶ γυμνασίων ἀργίας τε καὶ ἀργυπνίας καὶ λύπης καὶ θυμοῦ καὶ ψύξεως καὶ ἐγκαύσεως αἱ νόσοι γίνονται, πολλάκις δ' ἀπὸ τοῦ πνεύματος μόνου κατὰ τὴν εἰσπνοὴν ἢ βλάβη γίνεται, καθάπερ ἐν τοῖς Χαρωνείοις ὀνομαζομένοις χωρίοις. |

82. Τὴν δὲ διάγνωσιν ἐκατέρων ὧδε χρὴ ποιῆσθαι· ὅταν μὲν ὑπὸ ἐνὸς νοσήματος πολλοὶ ἄνθρωποι ἀλίσκωνται κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, τὴν αἰτίαν χρὴ ἀνατιθέναί τουτέφω, ὅτι ἂν κοινότατόν ἐστι καὶ μάλιστα αὐτῷ πάντες χρεόμεθα· ἔστι δὲ τοῦτο ὃ ἀναπνέομεν· φανερόν γάρ δῃ, ὅτι τὰ γε διαιτήματα ἐκάστου ἡμέων οὐκ αἰτία ἐστίν, ὅτε ἄπτεται πάντων ἢ νοῦσος ἐξῆς καὶ τῶν νεωτέρων καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν θωρησομένων καὶ τῶν ὑδροποτεόντων καὶ τῶν μᾶζαν ἐσθιόντων καὶ τῶν ἄρτον σιτεομένων καὶ τῶν πολλὰ ταλαιπωρεόντων καὶ τῶν ὀλίγα. οὐκ ἂν οὖν τὰ γε διαιτήματα αἰτία εἴη, ὁκόταν διαιτώμενοι οἱ ἄνθρωποι πάντας τρόπους ἀλίσκωνται ὑπὸ τῆς αὐτῆς νόσου. ὁκόταν δ' αἱ νοῦσοι γίνονται παντοδαπαὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, δῆλον ὅτι τὰ διαιτήματά ἐστιν αἰτία ἕκαστα ἐκάστοισιν.

83. Ὅτι μὲν τὸ κοινὸν πολλοῖς νόσημα κοινὴν ἔχει τὴν αἰτίαν, ὀρθῶς εἶπεν, ὡσπερ γε καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ | κατὰ τὴν ῥῆσιν, οὐ μὴν ὀρθῶς εἰς μόνον τὸν ἀέρα τὴν τῶν κοινῶν νοσημάτων ἀναφέρει γένεσιν, εἶπερ “οἱ ἐν Αἴνῳ” ἐν λιμῷ “ὄσπριοφαγέοντες σκελέων ἀκρατέες ἐγένοντο, ἀτὰρ καὶ οἱ ὀροβοφαγέοντες γονυαλγέες”. ἴσμεν δ' ὅτι καὶ πυροὺς ἡμισαπίεις διὰ λιμὸν ἀναγκασθέντες ἐσθίειν τινὲς κοινὸν ἀπὸ τῆς κοινῆς αἰτίας ἐνόσησαν νόσημα καὶ που στρατόπεδον ὅλον ὕδατι μοχθηρῷ χρησάμενον ὁμοίαν ἐν ἅπασιν τοῖς στρατιώταις τὴν βλάβην ἔσχε. τὰ δ' ἄλλα τῆς ῥήσεως δῆλα.

84. Καὶ τὴν θεραπείην χρὴ ποιῆσθαι ἐναντιούμενον τῇ προφάσει τῆς νόσου, ὡσπερ μοι πέφρασαι καὶ ἐτέρωθι, καὶ ἐκ τῶν διαιτημάτων μεταβάλλειν. δῆλον γάρ δῃ ὅτι, οἷσί γε εἴωθε χρῆσθαι ὁ ἄνθρωπος διαιτήμασιν, οὐκ ἐπιτήδειά ἐστιν ἢ πάντα ἢ τὰ πλείω ἢ ἐν γέ τι αὐτέων· ἂ χρὴ καταμανθάνοντας μεταβάλλειν καὶ σκεψάμενον τοῦ ἀνθρώπου τὴν τε ἡλικίην καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν ὥρην τοῦ ἔτεος καὶ τῆς

νόσου τὸν τρόπον τὴν θεραπείαν ποιῆσθαι ποτὲ μὲν ἀφαιρέοντα, ποτὲ δὲ προστιθέντα, ὡσπερ μοι καὶ πάλαι εἴρηται, πρὸς ἕκαστα τῶν ἡλικιῶν καὶ τῶν ὥρέων καὶ τῶν εἰδέων καὶ τῶν νοῦσων ἔν τε τῇ φαρμακείῃ προτρέπεσθαι καὶ ἐν τῇσι διαίτησιν. ὁκόταν δὲ νοσήματος ἐνὸς ἐπιδημὴ καταστῆ, δῆλον ὅτι οὐ τὰ διαιτήματα αἰτία ἐστίν, ἀλλ' ὃ ἀναπνέομεν, τοῦτ' αἰτιὸν ἐστὶ καὶ τοῦτο δῆλον ὅτι νοσερὴν τὴν ἀπόκρισιν ἔχον ἂν εἴη. τοῦτον οὖν χρὴ τὸν χρόνον τὰς παραινέσις ποιῆσθαι τοῖσιν ἀνθρώποισι τοιάσδε· τὰ μὲν διαιτήματα μὴ μεταβάλλειν, ὅτε γε οὐκ αἰτία ἐστὶ τῆς νόσου, τὸ δὲ σῶμα ὀρῆν, ὅπως ἔσται ἀογκότατον καὶ ἀσθενέστατον, τῶν τε σιτιῶν ἀφαιρέοντα καὶ τῶν ποτῶν, οἷς εἰώθασιν χρῆσθαι, κατ' ὀλίγον· ἦν γὰρ μεταβάλλη ταχέως τὴν δίαιταν, | κίνδυνος καὶ ἀπὸ τῆς μεταβολῆς νεώτερόν τι γενέσθαι ἐν τῷ σώματι· ἀλλὰ χρὴ τοῖς μὲν διαιτήμασιν οὕτω χρῆσθαι, ὅτε γε φαίνεται, οὐδὲν ἀδικέοντα τὸν ἄνθρωπον, τοῦ δὲ πνεύματος, ὅπως ἢ ῥύσις ὡς ἐλαχίστη εἰς τὸ σῶμα εἰσῆ καὶ ὡς ξενοτάτη, προμηθεῖσθαι, τῶν δ' αὖ χωρίων τοὺς τόπους μεταβάλλοντα εἰς δύναμιν, ἐν οἷς ἂν ἡ νόσος καθεστήκη, καὶ τὰ σώματα λεπτύνοντα· οὕτω γὰρ ἂν ἡκιστα πολλοῦ τε καὶ πυκνοῦ πνεύματος χρῆζοιεν οἱ ἄνθρωποι.

85. Ἐλλιπῆ τὴν ἴασιν ἔγραψε τῶν κοινῶν νοσημάτων, ὅταν ὑπὸ τοῦ περιέχοντος γίνηται. πολλάκις μὲν γὰρ ἀναθυμιάσεις τινὲς ἐξ ἐλῶν ἢ λιμνῶν ἢ τελμάτων ἢ γῆς τοιαύτης αἰτία γίνονται τῶν τοιούτων νοσημάτων, ἔστι δ' ὅτε μόνη τῶν ὠρῶν ἢ κρᾶσις. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ἀναθυμιάσεων ἰδιότητι μᾶλλον ὅλης τῆς οὐσίας, οὐχ ἀπλῆ ποιότητι λυμαιομένων τοῖς σώμασιν ὀρθῶς ἔγραψε τὴν θεραπείαν εἰς διττοὺς ἀνάγων σκοπούς, ἀμοιβῆν τε τοῦ χωρίου | καὶ χρεῖαν ὀλίγης τῆς εἰσπνοῆς· ἐπὶ δὲ τῶν ὑπὸ ποιότητος βλαπτομένων οὐ μόνον ἢ θεραπεία τῶν γεγονότων ἤδη νοσημάτων, ἀλλὰ καὶ ἡ προφυλακὴ τοῦ μηδ' ὅλως συστήναι διὰ τῶν ἐναντίων ἔσται ποιότητων, εἰ μὲν ὑπὸ θερμότητος ἀμέτρου βλάπτοιτό γε τὸ σῶμα, διὰ τῶν ψυχόντων, εἰ δὲ ὑπὸ ψύξεως, διὰ τῶν θερμαινόντων ἐπὶ τε τῶν ἄλλων ποιότητων ἀπλῶν τε καὶ συνθέτων ἀνάλογον. περὶ δὲ τῆς ἀπὸ τε τῶν ἡλικιῶν καὶ τῶν ὠρῶν καὶ τοῦ σώματος κρᾶσεων ἐνδείξεως εἴρηται μοι πρόσθεν.

86. τὸ δὲ τῆ φαρμακείῃ προτρέπεσθαι δοκεῖ μοι λελέχθαι νῦν ἀντὶ τοῦ 'προσφέρεσθαι' τοῖς νοσήμασιν ἐξ ὑπεναντίου· λέγεται δὲ καὶ νῦν ἔτι κατὰ τὴν Ἀσίαν ὅδε τις ἄνθρωπος προτρέπεσθαι τῷδε χρηστῶς ἢ φιλικῶς ἢ ἀπίστως ἢ ἀπεινῶς.

87. Ὁκόσα δὲ τῶν νοσημάτων γίνεται ἀπὸ τοῦ σώματος τῶν | μελέων τοῦ ἰσχυροτάτου, ταῦτα δεινστάτα ἐστὶ· καὶ γὰρ ἦν αὐτοῦ μείνη, ἔνθα ἂν ἄρξηται, ἀνάγκη τοῦ ἰσχυροτάτου τῶν μελῶν πονεομένου πᾶν τὸ σῶμα ὀχλεῖσθαι, καὶ ἦν ἐπὶ τῶν ἀσθενεστέρων τι ἀφίκηται ἀπὸ τοῦ ἰσχυροτέρου, χαλεπαὶ αἱ ἀπολύσεις γίνονται. ὁκόσα δ' ἂν ἀπὸ τῶν ἀσθενεστέρων ἐπὶ τὰ ἰσχυρότερα ἔλθῃ, εὐλυτότερα ἐστὶν· ὑπὸ γὰρ τῆς ἰσχύος ἀποκλείζεται ῥηϊδίως τὰ ἐπιρρέοντα.

88. Ἰσχυρότατον, εἴτε μόριον εἴτε σῶμα λέγειν ἐθέλοι τις, κυρίως μὲν ἐρεῖ τὸ πρὸς τὰς δραστικὰς ἐνεργείας κάλλιστα κατεσκευασμένον, ὡς που καὶ τὸν Ἡρακλέα λέγομεν ἰσχυρότατον γεγονέναι, καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ὡς πρὸς τὴνδε μὲν τινα τὴν ἐνέργειαν ἰσχυρὸν τουτὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ μόριον, ὡς πρὸς ἑτέραν δὲ ἄλλο· καὶ κατὰ μὲν πάντα ἰσχύς ἐν ἐκάστη τῶν ἐνεργειῶν ἐστὶ, τῷ δεῖν δὲ ἄλλο κατ' ἄλλην αὐτῶν ἰσχυρότατον γίνεται. μία μὲν οὖν ἐστὶν ἡ ἐνέργεια τῶν καθ' ὁρμὴν τοῦ ζῴου κινήσεων ὡς ἦτοι | τρέχοντος ἢ συμπλεκομένου ζῴοις τισὶν ἢ διασπῶντός τι τῶν σωμάτων τῶν ἐμψύχων ἢ τῶν ἀψύχων ἢ ἀποσπῶντος ὡσαύτως ὅτιοῦν, μία δ' ἄλλη δύναμις καὶ κατ' αὐτὴν ἐνέργεια ζωτική, καθ' ἣν αἱ ἀρτηρίαι καὶ ἡ καρδία σφύζουσιν· ἐπὶ δὲ ταῖς κατὰ γένος ἀλλήλων διαφερούσαις ἄλλαι τινές εἰσιν ἀνομογενεῖς οὐκ ἐν τοῖς ζῴοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς, διὸ καὶ φυσικὰς ὀνομάζομεν αὐτάς, ἐλκτική καὶ ἀλλοιωτική καὶ καθεκτική καὶ ἀποκριτική. δύναται τοιγαροῦν ἐνίοτε κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο σῶμα ἢ γαστήρ, εἰ τύχοι, δύναμιν ἰσχυροτάτην ἔχειν ὡς πρὸς τὴνδε τὴν ἐνέργειαν, οἷον ἦτοι τὴν καθεκτικὴν ἢ τὴν ἀλλοιωτικὴν, ποτὲ δὲ ἦπαρ ἢ σπλῆν ἢ τι τῶν ἄλλων, ἔμπαλιν δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ ζῴον ἢ μὲν γαστήρ ἀσθενεστάτην ἔχειν ἦτοι τὴν ἐλκτικὴν ἢ τὴν ἀποκριτικὴν δύναμιν, ἰσχυροτάτην δὲ τὸ ἦπαρ. παρήκε δὲ νῦν ὁ γράψας τὴν προκειμένην ῥῆσιν ἰσχυρὸν ἐν ἡμῖν δοκεῖν εἶναι μόριον, ὅτι πρὸς τῷ μὴ ῥαδίως πάσχειν ὑπὸ τῶν τὰς νόσους ἐργαζομένων αἰτίων ἔτι νῆ Δία καὶ | τοῦτο πρόσεστι τὸ διὰ τῆς ἀποκριτικῆς δυνάμεως, ὅταν ἐν αὐτῷ τις

ἀθροισθῆ περιουσία χυμῶν, εἰς ἕτερον αὐτὴν ἀποπέμπειν μόριον. εἶναι δὲ δηλονότι χρὴ τοῦ δεξομένου τὸ πέμπον ἰσχυρότερον.

89. ἔσται τοιγαροῦν καθ' ἕκαστον σῶμα τὸ μὲν τι πάντων ἀσθενέστατον μόριον, τὸ δ' ἰσχυρότατον, ὡς περ ἀμέλει καὶ πᾶσιν ὠμολόγηται τοῖς ἰατροῖς καὶ τοῖς ἰδιώταις· ἀσθενεστάτους μὲν γὰρ εἶναι λέγουσι τοὺς πόδας τοῖς ποδαγρικοῖς, ὡς περ γε σύμπαν τὸ τῶν ἄρθρων γένος τοῖς ἀρθριτικοῖς, ἀσθενεστάτην δὲ κεφαλὴν τοῖς κεφαλαλγικοῖς, οὕτω δὲ καὶ τὸν σπλῆνα τοῖς φύσει σπληνώδεσι καὶ τοὺς ὀφθαλμούς, ὅσοι ῥαδίως ὀφθαλμιαῖς ἀλίσκονται, καὶ καθ' ἕκαστον μόριον ὡσαύτως. ὄντων δὲ κατὰ γένος διττῶν τῶν τὰς νόσους ἐργαζομένων αἰτίων, (τὰ μὲν γὰρ ἔξωθεν ἐστὶ, τὰ δὲ ἐξ αὐτῶν ἡμῶν ὀρμᾶται), πρὸς μὲν τὰς ἔξωθεν βλάβας ἄλλα μόρια τῶν ἐν ἡμῖν ἐστὶν ἐνίοτε ἀσθενῆ, πρὸς δὲ τὰς ἐνδοθεν ἄλλα, διότι καὶ τῶν αἰτίων αὐτῶν αἱ δυνάμεις ἑτερογενεῖς εἰσιν· ἐξ ἡμῶν γὰρ κατὰ πλῆθος χυμῶν ἢ μοχθηρίαν αἱ νόσοι γίνονται, τὰ δ' ἔξωθεν αἴτια τὰ μὲν τῷ δυσκрасίαν τινα ἐργάζεσθαι, τὰ δὲ τῷ θλᾶν ἢ τέμνειν ἀδικεῖ τὰ τῶν ζῴων σώματα. τὸ γοῦν τῶν ἐξαρθρημάτων πάθος ὑπ' ἀμφοτέρων ἔοικε γίνεσθαι· καὶ γὰρ ἄνθρωπος εἷς μόνος ἄνευ συμπλοκῆς τῆς πρὸς ἕτερον ἔξαρθρον ἐποίησεν ἦτοι γόνυ βαδίζων ἢ γένυν χασμώμενος ἢ τι τῶν ἄλλων ἄρθρων ἢ ὀπωσοῦν ἐνεργῶν ἢ περιστρεφόμενος, ἦδη δὲ καὶ κατάγματις τις ἔπαθεν ἄνευ τῆς ἔξωθεν αἰτίας ἐν περιστροφῆς ἀθρόαις ἢ τῷ πηδησαι σφοδρότερον. ὡςθ' ὅσα γένη τῶν αἰτίων ἐστὶ, τοσαῦτα καὶ τῆς τῶν πασχόντων ῥαδίως ἢ μὴ πασχόντων μορίων ἀσθενείας τε καὶ ἰσχύος. αἱ μὲν οὖν ἐκ τῶν χυμῶν ὀρμώμεναι νόσοι κατὰ τὴν ῥώμην τε καὶ ἀσθένειαν ἅπασαι γίνονται τῶν ἀποκριτικῶν δυνάμεων· συμπεφυκῶτων γὰρ ἀλλήλοις τῶν τοῦ ζῴου μορίων ἐκ τῶν ἀπωθεῖσθαι δυνατωτέρων εἰς ἕτερα μεταρρέουσιν οἱ νοσοποιοὶ χυμοὶ καὶ πάλιν ἐξ ἐκείνων εἰς ἕτερα, μέχρις ἂν ἐν τινι τῶν ἀσθενεστέρων στηριχθῶσιν, ὃ μηκέτ' ἔχει μηδὲν ἀσθενέστερον ἑαυτοῦ μέρος, εἰς ὃ πέμψειεν τὸν λυποῦντα χυμόν. ἐὰν | μὲν οὖν ἐκροᾶς ἔχη τοῦτο τὸ μόριον, ὡς ἐντερὰ τε καὶ γαστήρ καὶ κύστις καὶ μήτρα, δι' ἐκκρίσεως ἐκενώθη τὸ λυποῦν αἴτιον, ἐὰν γε λεπτότερον ἢ κατὰ τὴν σύστασιν τῶν ἐκροῶν τοῦ μορίου, πολλάκις δὲ καὶ ἀναρραγόντων ἢ καὶ ἀναστομωθέντων <τῶν>

ἀγγείων ἐπὶ πλέον ἢ κένωσις ἐγένετο, καθάπερ ἐν ταῖς χωρὶς τραυμάτων αἰμορραγίαις· ἐὰν δὲ μὴ ἀναστομωθῆ τι μήτ' ἀναρραγῆ, παχὺς ἢ γλίσχρος κατασκήψας χυμὸς ὄγκον ἐργάζεται παρὰ φύσιν ἐν τῷ μορίῳ. τοιαύτη μὲν οὖν τίς ἐστὶν ἰσχύς καὶ ἀσθένεια τῶν μελῶν τοῦ σώματος ἐν τοῖς πάθεσιν, ὅσα τὴν γένεσιν ἐξ αὐτῶν ἡμῶν ἔχει. τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν αἰτίων πάσχοντα κατὰ τὸ θερμαίνεσθαι καὶ ψύχεσθαι καὶ ξηραίνεσθαι καὶ ὑγραίνεσθαι τοῦπίπαν ἔοικε πάσχειν· σπάνια γὰρ ἐστὶ τὰ διὰ τοῦ θλᾶν ἢ τέμνειν ἢ τι τοιοῦτον ποιεῖν εἰς νόσους ἄγοντα τὰ τῶν ζώων σώματα. γενήσεται τοίνυν ἐν ταῖς τοιαύταις νόσοις ἄλλο πρὸς ἄλλην αὐτῶν ἀσθενές τε καὶ ἰσχυρόν· ὅσα μὲν γὰρ ἐστὶ φύσει ψυχρότερα μόρια, ταῦτα πείσεται ῥαδίως ὑπὸ τῶν ψυχόντων αἰτίων, ὅσα δὲ θερμότερα, πρὸς τῶν θερμαινόντων, ἀνάλογον δὲ τούτοις ἐπὶ τῶν καθ' ὑγρότητα καὶ ξηρότητα δυσκράτων.

90. ἐνδέχεται δὲ αὐτῶν τούτων ἕνια μὲν ὑπὸ τῶν θερμαινόντων ἢ ψυχόντων ἢ ξηραίνόντων ἢ ὑγραίνόντων αἰτίων ἐτοιμῶς πάσχειν, ἰσχυροτέραν δ' ἕτερον μόριον ἔχον τὴν ἀποκριτικὴν δύναμιν εὐθέως ἀποπέμπειν εἰς ἐκεῖνα τὸ σφέτερον κακόν.

91. ἐπεὶ τοίνυν οὐχ ἀπλῶς λέγεται τε καὶ νοεῖται μόριον ἰσχυρότερον ἢ ἀσθενέστερον, ἀλλὰ κατὰ πλείονας τρόπους ἕτερογενεῖς, οὐχ οἷόν τε ἐστὶ κρῖναι τὴν προκειμένην ῥῆσιν οὐδ' ἀποφῆνασθαι πότερον ἀληθῆς ἢ ψευδῆς. ἐκεῖνό γε μὴν ἔστι καὶ περὶ τῆσδε καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀपाσῶν εἰπεῖν, ὅσαι περὶ τῶν πολλαχῶς λεγομένων τε καὶ νοουμένων ἀδιορίστως ἀποφαίνονται, συγκεχυμένην τε καὶ ἀδιάρθρωτον εἶναι τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν, ὡς μηδένα τῶν ἀκουσάντων αὐτῆς ὠφελεῖσθαι.

92. καὶ μέντοι καὶ ἀντιλογίαν ἰσχυρὰν ἔχει τὸ κατὰ τὴν προκειμένην ῥῆσιν εἰρημένον, ἔνθα φησὶν· ὀκόσα δ' ἂν ἀπὸ τῶν ἀσθενεστέρων ἐπὶ τὰ ἰσχυρότερα ἔλθῃ, εὐλυτότερα ἐστὶν· ὑπὸ γὰρ τῆς ἰσχύος | ἀποκλείζεται ῥηϊδίως τὰ ἐπιρρέοντα· διὸ καὶ διαφόρως ἔγραψαν οἱ ἐξηγηταὶ τὴν τοῦ ἀποκλείζεται ἐξήγησιν, ἔνιοι μὲν 'ἀποκλείζεται' γράψαντες, ἔνιοι δὲ 'ἀποκλείεται', τινὲς δὲ 'ἀποπαγίωσεται' τὴν τρίτην συλλαβὴν τοῦ ἀποπαγίωσεται ῥήματος διὰ τοῦ ω προενεργάμενοι, τινὲς δὲ διὰ τοῦ η καὶ

ς, καθάπερ ὁ Διοσκορίδης ἀπὸ τοῦ 'παγήσεσθαι' φησιν ἀντὶ τοῦ 'ἀποκρούεσθαι' εἰρησθαι τοῦτο τὸ ῥῆμα. ἀλλ' εἴπερ ἀπὸ τῶν ἀσθενεστέρων μορίων ἐπὶ τι τῶν ἰσχυροτέρων ἀφικνούμενος ὁ λυπῶν χυμὸς ἀποκρουσθεῖη, πάλιν ὑπ' αὐτοῦ πλέον <ἂν> οὐδὲν οὕτω γε τῷ κάμνοντι γένοιτο. βέλτιον οὖν γράφειν τὴν λέξιν ὧδί πωσ· 'ἀπὸ γὰρ τῆς ἰσχύος ἀναλώσεται τὰ ἐπιρρέοντα,' τουτέστιν ἀναλωθήσεται πεττόμενά τε καὶ διαφορούμενα. τινὲς δὲ τὰ κυριώτατα μόριά φασιν εἰρησθαι νῦν ἰσχυρότατα ψευδῆ ποιοῦντες τὸν λόγον· ἀπὸ γὰρ τῶν κυριωτέρων μορίων εἰς ἀκυρότερα μεθίστασθαι τοὺς λυποῦντας χυμούς, οὐκ ἀπὸ τῶν ἀκυροτέρων εἰς τὰ κυριώτερα βέλτιόν ἐστι. πολλάκις δ' ἤδη τεθεάμεθα, τῶν ἐπὶ τὰ κῶλα φερομένων χυμῶν ἐν ἀρθρίσι τε καὶ | ποδάγρασι ἀποκρουσθέντων ἐκεῖθεν, εἴτ' ἐπὶ τι κύριον <μόριον> ἐλθόντων, ἀποθανόντα τὸν ἄνθρωπον εἶναι τε μίαν ἐλπίδα σωτηρίας, ἐὰν δυνηθῶμεν αὐθις ἐπὶ τὸ κῶλον αὐτοῦς ἀντισπᾶσαι.

93. Αἱ παχύταται τῶν φλεβῶν ὧδε πεφύκασιν· τέσσαρα ζεύγέα ἐστὶν ἐν τῷ σώματι, καὶ ἐν μὲν δὴ αὐτέων ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὀπισθεν διὰ τοῦ αὐχένος ἔξω παρὰ τὴν ῥάχιν ἔνθεν τε καὶ ἔνθεν εἰς τὰ ἰσχία ἀφικνέεται καὶ εἰς τὰ σκέλεα, ἔπειτα διὰ τῶν κνημέων ἕως τῶν σφυρῶν τὰ ἔξω καὶ εἰς τοὺς πόδας διήκει· δεῖ οὖν τὰς φλεβοτομίας τὰς ἀπὸ τῶν ἀλγημάτων τῶν ἐν τῷ νώτῳ καὶ τοῖς ἰσχίοις ἀπὸ τῶν ἰγνύων ποιέεσθαι καὶ ἀπὸ τῶν σφυρῶν ἔξωθεν. αἱ δὲ ἕτεραι φλέβες ἔχουσαι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς παρὰ τὰ οὐατα διὰ τοῦ αὐχένος, αἱ σφαγιτίδες καλεόμεναι, ἔσωθεν ἀπὸ τῆς κοίλης παρὰ τὴν ῥάχιν ἐκατέρωθεν φέρουσι παρὰ τὰς ψόας καὶ ἐς τοὺς ὄρχιας | καὶ ἐς τοὺς μηρούς καὶ διὰ τῶν ἰγνύων ἐκ τοῦ ἔσωθεν μέρους, ἔπειτα διὰ τῶν κνημέων ἐπὶ τὰ σφυρὰ τὰ ἔσωθεν καὶ εἰς τοὺς πόδας· δεῖ οὖν τὰς φλεβοτομίας ποιέεσθαι πρὸς τὰς ὀδύνας τὰς ἀπὸ τῶν ψοῶν καὶ τῶν ὄρχεων ἀπὸ τῶν ἰγνύων καὶ ἀπὸ τῶν σφυρῶν ἔσωθεν. αἱ δὲ τρίται φλέβες ἐκ τῶν κροτάφων διὰ τοῦ αὐχένος ὑπὸ τὰς ὠμοπλάτας, ἔπειτα συμφέρονται ἐπὶ τὸν πνεύμονα καὶ ἀφικνέονται ἢ μὲν ἐκ τῶν δεξιῶν εἰς τὰ ἀριστερά, ἢ δὲ ἐκ τῶν ἀριστερῶν εἰς τὰ δεξιὰ, καὶ ἢ μὲν δεξιῇ ἀφικνέεται ἐκ τοῦ πνεύμονος ὑπὸ τὸν μαζὸν καὶ ἐς τὸν σπλῆνα καὶ ἐς τὸν νεφρόν, ἢ δὲ ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν εἰς τὰ δεξιὰ διὰ τοῦ πνεύμονος ὑπὸ τὸν μαζὸν καὶ ἐς τὸ ἥπαρ καὶ ἐς τὸν νεφρόν, τελευτῶσι δὲ ἐς

τὸν ἀρχὸν αὐτὰ ἀμφότεραι. αἱ δὲ τέταρται ἀπὸ τοῦ ἔμπροσθεν τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ὑπὸ τὸν αὐχένα καὶ ὑπὸ τὰς κληρίδας, ἔπειτα δὲ ἀπὸ τῶν βραχιόνων ἄνωθεν εἰς τὰς συγκαμπάς, ἔπειτα διὰ τῶν πήχεων εἰς τοὺς καρπούς καὶ τοὺς δακτύλους, ἔπειτα δὲ ἀπὸ τῶν δακτύλων πάλιν διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν πήχεων ἄνω ἐς τὰς συγκαμπάς καὶ διὰ τῶν βραχιόνων τοῦ κάτωθεν μέρους εἰς τὰς μασχάλας καὶ ἀπὸ τῶν πλευρῶν ἄνωθεν ἢ μὲν εἰς τὸν σπλήνα ἀφικνέεται, ἢ δὲ εἰς τὸ ἥπαρ, ἔπειτα ὑπὲρ τῆς γαστρὸς ἐς τὸ αἰδοῖον τελευτῶσιν ἀμφότεραι. καὶ αἱ μὲν παχεῖαι τῶν φλεβῶν ὧδε ἔχουσιν· εἰσι δὲ καὶ ἀπὸ τῆς κοιλίας φλέβες ἀνά τὸ σῶμα πάμπολλα τε καὶ παντοῖα, δι' ὧν τῷ σώματι τροφαὶ ἔρχονται.

94. Τῶν κατὰ τὰς τέχνας ἀμφισβητουμένων ἔνια μὲν αἰσθήσεις, ἔνια δὲ ἀπόδειξις κρίνει. τὰ μὲν οὖν αἰσθήσει κρινόμενα τῆς κρινούσης αἰσθήσεως ἐρρωμένης δεῖται, τὰ δ' ἀποδείξει τοῦ λογισμοῦ γεγυμνασμένου. περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν σιτίων πέψεως τῆς ἐν γαστρὶ καὶ τῆς μετὰ ταύτην τῶν χυμῶν γενέσεως ἀναδόσεώς τε καὶ θρέψεως ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα λογισμοῦ δεόμεθα τοῦ κρίνοντος τὰς εἰρημένας ὑπὸ τῶν παλαιῶν δόξασ· εἰδὲ τέτταρας ἔχει κοιλίας τὰ μηρυκάζοντα ζῶα, τὰ δ' ἀμφόδοι μίαν, αἰσθήσεως, οὐκ ἀποδείξεως χρεῖα. ἔμπροσθεν οὖν ἔχει τὸν ἔλεγχον | τῶν ψευδομένων τὰ τε αἰσθήσει κρινόμενα καὶ τὰ τῷ λογισμῷ· τὰ μὲν γὰρ αἰσθήσει κρινόμενα τοῖς διαλεγόμενοις πρὸς ἀλλήλους ἐτοιμοτάτην φέρει τὴν κρίσιν ἐπὶ τὸ φαινόμενον ἐν ταῖς ἀνατομαῖς ἀφικνουμένοις, τὰ δ' ἀποδείξει καὶ χωρὶς ἀνατομῆς κρίνεσθαι δύναται γραφομένης τῆς ἀποδείξεως. ἐὰν οὖν τις ἀναγκάζεται διὰ γραμμάτων ἀντιλέγειν τοῖς ἀναισχυντότατά τε καὶ ἀμαθέστατα τολμήσασιν ἀποφύνασθαι περὶ τινος ἀνατομικοῦ θεωρήματος αἰσθήσει τὴν κρίσιν ἔχοντος, οἱ μὴ γινώσκοντες τὸ φαινόμενον ἐν ταῖς ἀνατομαῖς ἀδυνατοῦσι διακρίνειν ἀπὸ τῶν ἀληθευόντων τοὺς ψευδομένους. ὥσπερ γὰρ, ἐὰν τις λέγῃ Κρήτην οὐκ εἶναι νῆσον, ὑπὸ πάντων τῶν ἀκουόντων καταγινώσκειται, διότι γινώσκουσιν αὐτὴν εἶναι νῆσον, οὕτως ἐὰν τις λέγῃ τέσσαρας μὲν ἔχειν τὰς κοιλίας τοὺς κύνας, μίαν δὲ τὰ μηρυκάζοντα, καταγελάται πρὸς τῶν ἑωρακότων ἐν μὲν τοῖς μηρυκάζουσι τέτταρας, ἐν δὲ τοῖς κυσὶ μίαν. ταύτων δὲ τοῦτο καὶ περὶ τῆς τῶν φλεβῶν ἀνατομῆς ἐστίν· | οὐ γὰρ ἀποδείξεως ἢ κρίσις, ἀλλ' αἰσθήσεως

δεῖται. μέχρι δ' ἂν οἱ διαφωνοῦντες ἐν τοῖς ἰδίοις χαρτίοις γράφωσιν, ἅπερ ἂν ἐθέλωσιν, ἀδηλὸς ἐστὶν ἡ ἀλήθεια τοῖς ἀπείροις ἀνατομῆς.

95. εἰς τοιαύτην οὖν ἀφιγμένοι διαφωνίαν ἡμεῖς ἐν τῷ παρόντι λόγῳ πρὸς τοὺς τολμήσαντας εἰπεῖν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς εἰς τὸ σῶμα τέσσαρα ζεύγη φλεβῶν κατιέναι τοῖς ἀγνοοῦσι τὰ κατὰ τὰς ἀνατομὰς οὐδεμίαν δυνάμεθα διὰ τῆς γραφῆς ἰσχυρὰν εἰπεῖν ἀπόδειξιν, ὅτι μηδὲ λογικῆς ὅλως ἀποδείξεως, ἀλλ' αἰσθήσεως μόνης ἐπιστημονικῆς ἢ κρίσις δεῖται, εἰ μὴ τις ἄρα τὰ περὶ κρίσεως ἱστορίας γεγραμμένα καὶ ἄλλοις μὲν τισιν ἰατροῖς τε καὶ φιλοσόφοις, οὐκ ἦριστα δὲ τοῖς ἐμπειρικοῖς ἐθέλοι προχειριζόμενος κατὰ ταῦτα ποιῆσθαι τὴν κρίσιν. ἐγὼ μὲν γὰρ οὐ φεύγω τὰ τ' ἄλλα τοιαῦτα κριτήρια καὶ τὴν συμφωνίαν τῶν ἱστορησάντων καὶ μάλιστα, ἂν ἔμπειροι τῆς ἱστορουμένης ὕλης ὦσιν, ὥσπερ Εὐδήμος μὲν καὶ Ἡρόφιλος ἀνατομῆς, Κρατεύας δὲ καὶ Διοσκορίδης τῶν μεταλλικῶν φαρμάκων.

96. εἰ | δὲ τις ἐκφεύγει τὴν κρίσιν ταύτην, οὐ μόνον ὀκτῶ φλέβας ἀδυνατήσει δεικνύειν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καταφερομένας, ἀλλ' οὐδὲ τρεῖς ἢ δύο· μία γὰρ ἐστὶ μόνη μεγίστη φλέψ, ἣν 'κοίλην' ὀνομάζουσι, διὰ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἐκτεταμένη κατὰ τὸ τοῦ ζώου μήκος ὀρίζουσῶν δηλονότι τῶν φρενῶν τὸ κάτω καὶ τὸ ἄνω τοῦ ζώου. φέρεται δ' ἡ κοίλη φλέψ αὕτη διὰ τῶν φρενῶν ἄνω μὲν ἐπὶ τὴν καρδίαν, κάτω δ' ἐπὶ τὴν ῥάχιν κατὰ τὸ κυρτὸν τοῦ ἥπατος διεξερχομένη, κἄπειθ' οὕτως ἀπὸ μὲν τῆς ἄνω φερομένης ἀποφύομεναι φαίνονται σαφῶς ὡς ἀπὸ στελέχους αἱ ἄνω τοῦ διαφράγματος ἅπασαι φλέβες, ἀπὸ δὲ τῆς ἐπὶ τὴν ῥάχιν καμπτομένης αἱ κάτω. καὶ ταῦτα γέγραπται μὲν καὶ ὑφ' Ἰπποκράτους ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Ἐπιδημιῶν "ἥπατιτιν" ὀνομάζοντος αὐτοῦ τὴν κοίλην φλέβα, γέγραπται δὲ οὕτω καὶ πρὸς ἀπάντων τῶν ἀνατομικῶν. οὐδεὶς δ' ἄλλος εἶπεν ἰατρὸς ὀκτῶ φλέβας ἀπὸ <τῆς> κεφαλῆς ἐπὶ τὰ κάτω τοῦ σώματος ἦκειν οὔτε τῶν ἥττων οὔτε τῶν μᾶλλον ἀκριβῶς | ἀνατεμνόντων, οὐ Διοκλῆς, οὐ Πραξαγόρας, οὐκ Ἐρασίστρατος, οὐ Πλειστόνικος, οὐ Φιλότιμος, οὐ Μνησίθεος, οὐ Διεύχης, οὐ Χρύσιππος, οὐκ Ἀριστογένης ἢ Μήδειος ἢ Εὐρυφῶν, οὐκ ἄλλος τις ἰατρὸς τῶν ἀρχαίων. τί <δὲ> δεῖ λέγειν ἔτι περὶ τῶν μετ' αὐτοὺς ἐπὶ πλεῖστον ἀύξησάντων τὴν ἀνατομικὴν θεωρίαν, ὡς Ἡρόφιλος τε καὶ

Εὐδημος, οἷς εἰς τὴν μέθοδον οὐκέτι οὐδεὶς προσεξεῦρεν οὐδὲν ἄχρι Μαρίνου τε καὶ Νομισιανοῦ, οὐδ' Ἑρακλειανός, ᾧ συνεγενόμην ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας οὐκ ἐν παρέργῳ; μαθηταὶ δὲ τῶν ἀνδρῶν τῶνδε πολλοὶ τε καὶ ἄλλοι, διαπρεπέστατοι δὲ Νομισιανοῦ μὲν ὁ διδάσκαλος ἡμῶν Πέλοψ, Μαρίνου δὲ Κόιντος. ἀλλὰ Κόιντος μὲν οὐτ' ἄλλο τι βιβλίον οὐτ' ἀνατομικὸν ἔγραψε, τῶν δ' ἄλλων ἀπάντων ἀνατομικὰς ἔχομεν οὐκ ὀλίγας βίβλους. ἀλλὰ καὶ τῶν Κοϊντου μαθητῶν ἔστιν ἀνατομικὰ συγγράμματα, καθάπερ τὰ Ἑσατύρου τε τοῦ ἡμετέρου διδασκάλου καὶ Λύκου. τούτων οὖν ἀπάντων καὶ πρὸς τούτοις ἄλλων πολλῶν ἀνατομὰς γεγραφότων | οὐδεὶς οἶδε τέσσαρα ζεύγη φλεβῶν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὀρμᾶσθαι. τοῦτο γὰρ ὁμοίον ἐστὶ τῷ λέγειν ὀκτώ κατά τὴν τῶν Ἀθηναίων πόλιν ἀκροπόλεις εἶναι μιᾶς οὐσῆς μόνης. κατὰ μὲν γε τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἐγγωρεῖ τινα φάναι τοὺς ὠκισμένους λόφους ὑπάρχειν ὀκτώ, καθάπερ κἂν ἔξ τις φήσει· παρ' ἓνα γὰρ ἑκάτερος ψεύσεται· εἰ δὲ τις ἀντὶ τῶν ἑπτὰ ἓνα εἶναι φήσει τὸν ὠκισμένον λόφον ἢ ἔμπαλιν Ἀθήνησιν ἀντὶ μιᾶς ἀκροπόλεως ὀκτώ, πολλῶ μᾶλλον ψεύσεται τοῦ παρ' ἓνα τάληθες εἰπόντος. ἀναφερομένης οὖν ἀπὸ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος εἰς τὰ τοῦ σώματος ἄνω μιᾶς φλεβός, (ἢ, κἂν ἄνωθεν ἄρξηται τις ἀνατέμνειν, οὐκ ἀναφέρεσθαι, ἀλλὰ καταφέρεσθαι λεχθήσεται, μία δ' ὡσαύτως φανεῖται), γελοιότατος ἂν εἴη τις ὀκτώ λέγων ἄνωθεν κάτω φέρεσθαι φλέβας· εἴτε γὰρ ἄνωθεν κάτω βουλευθείης λέγειν εἴτ' ἐκ τῶν κάτω μερῶν ἄνω φέρεσθαι τὴν ἥπατιτιν ἢ κοίλην ὀνομαζομένην φλέβα, μία πάντως ἐστὶν αὕτη διὰ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἐκτεταμένη.

97. εἰ μὲν οὖν ἑτέρου | τινὸς εὐρέθη βιβλίον ἀνατομὴν ἔχον τοιαύτην, οὐδ' ἂν ἐποιήσατό τις ὑπὲρ αὐτοῦ λόγον οὐδ' ἀναγνῶναι τὰ κατὰ μέρος ὑπέμεινεν, ἀλλὰ τοῦτο μόνον ἀκούσας, ὡς ἔστι τέσσαρα ζεύγη φλεβῶν ἐν τῷ σώματι, καταγνοὺς ὡς ἐμπλήκτου τῆς ἐπαγγελίας ἀπεχώρησεν εὐθέως· ἐπεὶ δ' εἰς Ἱπποκράτειον σύγγραμμα παρενέθηκέ τις τὸν λόγον, ἀνάγκην ἡμῖν παρέσχεν ἀπολλύναι τὸν χρόνον αὐτὸν τε τοῦτον ὄν ἀναλίσκομεν ἐλέγχοντες αὐτὸν ἔτι τε πρὸ τούτου καθ' ὃν ἀναγινώσκομεν τὰ κακῶς ἐγγεγραμμένα.

98. ἀπὸ τῶν ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς, φησί, ζεύγος τι φλεβῶν ὄρμησε φέρεσθαι διὰ τοῦ ἀχένου, εἴτ' ἐκ τῶν ἔξω μερῶν παρὰ τὴν ῥάχιν

ἀφικόμενον ἐπὶ τὰ ἰσχία τοῦντεῦθεν διὰ τῆς κνήμης ἐπὶ τὰ τῶν σφυρῶν ἔξω παραγίνεται. δεύτερον δ' ἄλλο ζεύγος ἄρχεται μὲν, φησὶν, ἐκ τῶν περὶ τὰ ὦτα χωρίων, κατέρχεται δὲ διὰ τοῦ τραχήλου, τῶν σφαγιτίδων ὀνομαζομένων φλεβῶν, εἴθ', ὡσπερ τὸ πρότερον ζεύγος ἐκ τῶν ἔξω μερῶν παρὰ τὴν ῥάχιν, οὕτως ἐκ τῶν ἔνδον τοῦτο πρὸς τε τοὺς ὄρχεις καὶ τοὺς μηρούς ἤκει, κἄπειτα διὰ τῶν ἰγνῶν ἐπὶ τὰ τῶν | σφυρῶν ἔνδον ἀφικνεῖται. τίς ἀνάσχοιτο ταῦτα ἀκούων ἡμέρα μιᾶ τεθεαμένος ἀνατομὰς ζῶων; πολλὰ μὲν γὰρ ἐστὶ καὶ δύσδεικτα θεωρήματα κατὰ τὰς ἀνατομὰς, ὑπὲρ ὧν εἰκὸς ἀγνοεῖν τινα τῶν μὴ πάνυ τετριμμένων ἐν τῷ πράγματι, καὶ διὰ τοῦτο διαφωνία γέγονεν ἐπ' αὐτῶν· τὸ δὲ τῆς μεγίστης φλεβός οὕτως ἐστὶ πρόδηλον, ὡς μήτε τινα λαθεῖν δύνασθαι τῶν δυνηθέντων ἐξ ἀνατομῆς τι μαθεῖν, ὡμολόγηται τε πᾶσιν ἄχρι τοῦ καὶ τοὺς ποιητὰς αὐτοὺς γινώσκειν· Ὅμηρος γοῦν φησιν·

ἀπὸ δὲ φλέβα πᾶσαν ἔκερσεν,

ἢ τ' ἀνὰ νῶτα θέουσα διαμπερὲς αὐχέν' ἰκάνει. μίαν οὖν αὐτὴν οἶδεν, ὡσπερ οὖν καὶ ἔστιν, οὐ τέτταρας, ἔξωθεν μὲν τῆς ῥάχεως δύο, δύο δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκείναις παρατεταμένας ἑκατέρωθεν τῆ ῥάχει ἄλλασ· ἀλλὰ τὰς μὲν τέτταρας, ὡς ὁ διαπλάσας τὴν ἐνταῦθα γεγραμμένην ἀνατομὴν ἔγραψεν, οὐδὲν ἔχει ζῶων, ἀπὸ δὲ τῆς μιᾶς φλεβός τῆς μεγίστης ἀποφύσεις γίνονται καθ' | ὄλον τὸ μεταξὺ τῶν τοῦ νωτιαίου περάτων, ὡς Ἱπποκράτης ἔγραψεν ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Ἐπιδημιῶν, 'τό τ' ἄνω πρὸς ταῖς κλεισὶ πέρας αὐτῆς καὶ τὸ κάτω πρὸς τῷ ἱερῷ ὀστέῳ', καὶ τὸ μὲν εἰς τὰς σφαγιτίδας φλέβας σχίζεται, τὸ δ' εἰς τὰς ἐπὶ τὰ σκέλη φερομένας.

99. πῶς οὖν ὁ τοῦτο τὸ δεύτερον ζεύγος γράψας δύο διαμενούσας τὰς σφαγιτίδας φλέβας οἶεται παρὰ τὴν ῥάχιν ἐκ τῶν ἔνδον μερῶν ἐπὶ τὰ σκέλη φέρεσθαι; πῶς δ' ἐπὶ τὰ τῶν σφυρῶν ἔνδον ἤκειν; μιᾶς γὰρ μόνης φλεβός εἰς ἑκάτερον τῶν σκελῶν ἀφικνουμένης, οὐκ ἄλλης μὲν τινος αἰ ἔνδον τῶν σφυρῶν, ἄλλης δ' αἰ ἔξωθεν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς εἰσὶν ἀποβλαστήματα. ἔτι δὲ τούτων ἐστὶ γελοιότερον τὸ τρίτον ζεύγος τῶν φλεβῶν, ἃς ἐκ τῶν κροτάφων ὀρμηθείσας φέρεσθαι φησὶ διὰ τοῦ ἀχένου ὑπὸ τὰς ὠμοπλάτας εἰς τὸν πνεύμονα, κἄπειτ' ἐντεῦθεν ὑπαλλαττούσας τὸ κατ' εὐθὺ τῆς φορᾶς ἐκτρέπεσθαι πρὸς τὰ πλάγια, τὴν μὲν ἐκ τῶν

δεξιῶν μερῶν ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ μετερχομένην, εἶθ' ὑπὸ τὸν μαζὸν ἐπὶ τε τὸν σπλήνα καὶ τὸν ἀριστερὸν ἀφικνουμένην νεφρὸν, τὴν δ' ἐκ τῶν ἀριστερῶν μερῶν ἐπὶ <τὰ δεξιὰ, εἶθ' ὑπὸ τὸν μαζὸν ἐπὶ τε τὸ ἥπαρ καὶ> τὸν δεξιὸν νεφρὸν, ἀμφοτέρας δ' αὐτὰς εἰς τὸν | ἀρχὸν τελευτᾶν. ἀλλὰ καὶ ὁ ἀρχός, ὃ βέλτιστε, φαίη ἄν τις εἰκότως πρὸς τὸν ταῦτα γράψαντα, παρὰ τῆς ἐπ' ὄσφυι κοίλης ἀποφύσεις λαμβάνει κατ' ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἔνθα καὶ τὰς εἰς ἑκάτερον μέρος ἀποφυομένας τῆς κοίλης ὥσπερ τινὰς κλάδους μεγάλους ἐπὶ τὰ σκέλη φέρεσθαι <συμβαίνει>. τῷ δὲ πνεύμονι τίς ἀγνοεῖ μὴ ὅτι τῶν ἰατρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν μαγείρων ἀπὸ καρδίας χορηγούμενον αἷμα διὰ μιᾶς φλεβός; ἥς καρδίας οὐδαμόθι μέμνηται κατὰ τὸν λόγον ὁ τὸ τρίτον ζεύγος τοῦτο πλάσασ· ἀλλ' ἦν ἔνιοι τῶν ἀνατομικῶν ἀνδρῶν ἀρχὴν εἶναι φασιν τῶν καθ' ὄλον τὸ σῶμα φλεβῶν, ταύτην ἢ προκειμένη ῥῆσις οὐδεμίαν οἶδεν ἔχουσαν φλέβα. καὶ γὰρ οὖν καὶ τὸ τέταρτον ζεύγος ἄρχεσθαι μὲν ἀπὸ τε τῶν πρόσω τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἔφησεν, ὑπὸ δὲ τὸν αὐχένα καὶ τὰς κλεῖς ἐνεχθέν αὐτὰς ἐπιβαίνειν τῷ βραχίονι καθ' ἑκατέραν δηλονότι χεῖρα μίαν, εἶτ' ἐκ τῶν ἄνω μερῶν ἐπὶ τοὺς δακτύλους ἐνεχθείσας αὐθις ἀναφέρεσθαι διὰ τῆς ὅλης χειρὸς ἐπὶ τὴν μασχάλην ἐντεῦθεν τε διὰ τῶν πλευρῶν ἰέναι, τὴν μὲν ἑτέραν ἐπὶ τὸ ἥπαρ, τὴν δ' ἑτέραν ἐπὶ τὸν σπλήνα, κἄπειτα φερομένας ἀπὸ τῆς | γαστρὸς εἰς τὸ αἰδοῖον ἀμφοτέρας τελευτᾶν, ὥστε οὐδ' αὐταὶ διδῶσιν τι τῆ καρδίᾳ μέρος. πῶς οὖν εἰς τέλος ἐπελάθετο τηλικούτου σπλάγχνου τῆς καρδίας ὁ ταῦτα διαπλάττων ὡς καινὸς ὄντως Προμηθεύς; οὐ μὴν οὐδ' ἐγκεφάλου μνήμην ἐποίησατο· δηλον γὰρ ὅτι καὶ οὗτος ἀτιμότερος ἦν τῶν σφυρῶν. ὑπὲρ ἅπασαν δὲ τυφλότητα τὸ κατὰ τοὺς νεφρούς ἐστιν, ἐφ' οὗς ἀπὸ τῆς κοίλης μέγισται φέρονται φλέβες, ἃς παραλιπὼν ἀναπλάττει τινὰς ἀπὸ τοῦ πνεύμονος ἐπ' αὐτοὺς φέρεσθαι. δηλὸς οὖν ἐστὶν ἐξ ἀπάντων οὐχ, ὥσπερ ἔνιοι τῶν ἀνατεμνόντων παρεῖδόν τινα, καὶ αὐτὸς οὗτος παρεωρακῶς, ἀλλ' ὅλως οὐδὲν ἑωρακῶς· ὁ γὰρ τὰ μέγιστα μὴ βλέπων οὐ παραβλέπειν, ἀλλ' ὅλως οὐ βλέπειν ἀληθῶς ἂν λέγοιτο.

100. ὅτι μὲν οὖν ἐνυπνίοις μεθυσόντων ἔοικεν ὁ περὶ τῶν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς εἰς ὄλον τὸ σῶμα καταφερομένων φλεβῶν λόγος, οὐδεὶς ἀγνοεῖ

τῶν ὅλως ἐπιχειρησάντων τι θεάσασθαι κατὰ τὰς ἀνατομάς. ἄλλας μὲν γὰρ τινὰς μικρὰς παρῶφθαι τοῖς ἀνατομικοῖς εἰκός, οὐ μὴν | ἔγραψέ τις ἄλλην ἄλλως οὐδὲ παρέλιπε τὰ καὶ τοῖς τυφλοῖς, ὡς οἶδόν τε, δυνάμενα γενέσθαι γνώριμα τοὺς δακτύλους τῆς χειρὸς ἐπιβάλλουσι. μία γοῦν ἐστὶ φλέψ, δι' ἥς ἐξ ἥπατος εἰς ὄλον τὸ σῶμα φέρεται τὸ αἷμα, καθάπερ ἀπὸ στελέχους κλάδων πολλῶν ἀποφυομένων ἀπ' αὐτῆς φλεβῶν σμικρῶν, αἱ διανέμουσιν αὐτὸ τοῖς τοῦ ζώου μορίοις ἅπασιν. εἰ μὲν οὖν ποταμῶν παρεικάσας τὸ κατὰ τὴν κοίλην αἷμα, τὸ δ' ἀπ' αὐτῆς φερόμενον εἰς τὰ μόρια τοῦ σώματος ὄχετῶ, οὐδ' οὕτω ψευσθήσῃ τῆς εἰκότος. ἀλλ' εἴτε ποταμῶν προσεικέναι φαίη τις εἴτε πρέμνω τὴν μεγάλην φλέβα, τό γε μίαν αὐτὴν εἶναι πᾶσι τοῖς ἰατροῖς ὠμολόγηται πλὴν τοῦ τολμηρότατα παρεγγράψαντος τῷ βιβλίῳ τούτῳ τὰ τέσσαρα ζεύγη· πρὸς γὰρ αὐτοῖς ἄλλοις, ὥσπερ τὴν καρδίαν ἀμνημόνευτον εἶασεν, οὕτω καὶ αὐτὴν τὴν κοίλην φλέβα, καίτοι τῶν γε σφαγιτίδων μνημονεύσας, εἰς ἃς αὕτη σχίζεται κατὰ τὸ τοῦ θώρακος ἄνωτέρω. ὅσον γὰρ ἐστὶ μεταξὺ τούτου τε τοῦ χωρίου καὶ τοῦ τῆς ῥάχεως πέρατος, ἢ μεγάλη φλέψ αὐτὸ κατείληφεν ἀποφύουσα φλέβας ἑκατέρωθεν. σχίζεται δὲ διχῆ καθ' ἑκάτερον τῶν περάτων καὶ τῶν μορίων αὐτῆς ἄνω μὲν γὰρ διὰ τοῦ τραχήλου φέρονται μέγισται φλέβες, αἱ σφαγιτίδες ὀνομάζονται, κάτω δὲ ἐφ' ἑκάτερον σκέλος, ὡς εἴρηται, μία μὲν, μεγίστη δὲ φλέψ. τῶν δὲ διὰ τοῦ τραχήλου φερομένων, αἱ καλοῦνται σφαγιτίδες, ἐν τῷ δευτέρῳ ζεύγει μνημονεύσας ὁ νέος οὗτος Προμηθεὺς ἄγνοιάν τε καὶ τόλμαν ἐπεδείξατο μεγίστην οὐδαμόθι τῆς κοίλης φλεβὸς σχιζομένης, ἐξ ἥς αὐταὶ γεννῶνται, μνημονεύσας. ἐχρῆν γὰρ, εἴπερ ἑωράκει τι σμικρὸν ἐν ταῖς ἀνατομαῖς, ἐς ταῦτον ἀλλήλαις φάναι τὰς σφαγιτίδας ἰούσας μίαν ἀποτελεῖν φλέβα τὴν ἥπατιν ἢ κοίλην ἢ ὅπως ἂν τις ἑτέρως ὀνομάζειν ἐθέλη· νυνὶ δ' ὡς δύο μενουσῶν αὐτῶν ὁ λόγος αὐτῷ γέγραπται φάσκοντι διὰ τῶν ἔνδον μερῶν παρὰ τὴν ῥάχιν ἐπὶ τὰ τῶν σφυρῶν ἔσω καταφέρεσθαι.

101. τί ἂν οὖν ἔτι μνημονεύσοι τις τῶν μετὰ τὰ τέσσαρα ζεύγη γεγραμμένων φλεβῶν; ἃς ἀπὸ τῆς κοιλίας ἀναφέρειν εἰς ὄλον τὸ σῶμα τὴν τροφήν ἡγεῖται, ὥσπερ τῶν εἰρημένων τεσσάρων ζευγῶν ἄλλου τινὸς ἔνεκεν | ὑπὸ τῆς φύσεως γεγονότων, ἀλλ' οὐχὶ μίαν ἅπασαν

φλεβῶν ἔχουσῶν χρεῖαν κοινήν, ἀναφέρειν ἐξ ἥπατος ἅπασι τοῖς τοῦ ζῴου μέρεσιν αἷμα. τῶν δ' ἐκ τῆς κοιλίας καὶ τῶν ἐντέρων ἀνακομιζουσῶν εἰς ἥπαρ τὸν ἐκ τῶν ἐδεσμάτων χυλὸν οὐδεμία προσωτέρω τοῦ ἥπατος ἀνέρχεται· ἀλλ' οὐδὲ κατὰ πολλοὺς τοῦ ἥπατος τόπους φαίνονται, καίτοι πάμπολλαι τὸν ἀριθμὸν οὔσαι, καθὰ τῇ γαστρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐντέροις ὀμιλοῦσιν, ἀλλ' εἰς ἓνα τόπον, ὃν ὀνομάζουσι 'πύλασ' ἥπατος, ἀφικνοῦνται πᾶσαι, τοῦ θεμένου πρώτου 'πύλασ' ὄνομα τῷ χωρίῳ τούτῳ πόλει μὲν ἢ οἰκίᾳ τινὶ μεγάλην τὸ ἥπαρ παρεικάσαντος, ἀγροῖς δὲ τὰ τε ἔντερα καὶ τὴν κοιλίαν, ἐξ ὧν ὡσπερ δι' ὁδῶν τινων πολλῶν, τῶν φλεβῶν, εἰς τὰς πύλας τῆς πόλεως ἢ τῆς οἰκίας κομίζεται τὰ σιτία. ληρεῖ τοίνυν ὁ νέος Προμηθεὺς ἐν ᾧ διαπλάττει ζῴῳ κατὰ τὸν ἑαυτοῦ λόγον. οὐ γὰρ δᾶν τοῖς ἔργοις γε διέπλασσε τις ζῴων, ἐν ᾧ φλέβες ἐκ τῆς κοιλίας καὶ τῶν ἐντέρων εἰς ὄλον ἀναφέρουσι τὸ σῶμα τὴν τροφήν· εἰς ἓνα γὰρ ἀφικνοῦνται τόπον ἅπασαι, τὰς πύλας τοῦ ἥπατος, ἐντεῦθεν | τε πάλιν αἱ κατὰ τὸ σπλάγχνον ὑποδεχόμεναι φλέβες τὴν ἀνενεχθεῖσαν τροφήν εἰς τὴν κοιλίην φλέβα παράγουσιν, ἐξ ἧς, ὡς ἔφην ὀλίγον ἔμπροσθεν, εἰς ὄλον τὸ σῶμα διανέμεται τὸ αἷμα.

102. Φέρουσι δὲ καὶ ἀπὸ τῶν παχεῶν φλεβῶν εἰς τὴν κοιλίην καὶ εἰς τὸ ἄλλο σῶμα καὶ ἀπὸ τῶν ἐξωτάτω καὶ ἀπὸ τῶν εἴσω, καὶ εἰς ἀλλήλας διδόασιν αἱ τε εἴσωθεν ἔξω καὶ αἱ ἔξωθεν εἴσω.

103. Ἦρκει μὲν τῷ νέῳ Προμηθεῖ τὰ τέσσαρα ζεύγη τῶν φλεβῶν, οὐ μὴν ἠρκέσθη γε αὐτός, ἀλλ' ὑπ' ἀπληστίας ἠσχημόνησε προσθεῖς αὐτοῖς τὰς ἐκ τῆς κοιλίας ἀναφερούσας τὴν τροφήν εἰς τὸ σῶμα. νυνὶ δ' αὖθις ἐπήνεγκε τῷ λόγῳ τὸν κολοφῶνα περὶ τῆς κοινωνίας τῶν φλεβῶν εἰπὼν οὐδὲν ἀληθές· οὐδεμία γὰρ τῶν ἀπὸ τῆς κοιλίης ἀποπεφυκυῶν φλεβῶν, ἃς παχείας ὠνόμασεν, εἰς ἔτερα ζεύγη διανεμεμένη εἰς κοιλίαν ἢ ἔντερα φαίνεται καταπεφυκυῖα. καθάπερ δ' οὖν ἐπὶ τῆς νῦν εἰρημένης ἀνατομῆς οὐδὲν ὅλως οὐδ' ἄχρι ῥήματος ἐνός ἀληθές εἶπεν ὁ πλάστης αὐτῶν, οὕτως ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ δεύτερον τῶν Ἐπιδημιῶν οὐδὲν ὅλως ὁ Ἴπποκράτης ἐψεύσατο.

104. παραφρονοῦσιν οὖν ὅσοι οὐδ' ὄναρ ἀνατομῆς ἀψάμενοι τῶν Ἴπποκράτους βιβλίων

ἐξηγήσεις ἐπιχειροῦσι ποιῆσθαι, καὶ μάλιστα αὐτῶν οἱ καλοῦντες ἑαυτοὺς Ἴπποκρατεῖους, ἐνός ἀνδρὸς ἡγούμενοι καὶ τοῦτον εἶναι τὸν λῆρον ἅπαντα τῆς τῶν φλεβῶν ἀνατομῆς καὶ τὴν ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Ἐπιδημιῶν ἀκριβείαν· εἰ μὲν γὰρ ἐπεξεύρηται τι κατὰ τὸ ἕτερον αὐτῶν, ἐγχωρεῖ τὸν αὐτὸν ἄνδρα τοῦ χρόνου προϊόντος ἑαυτοῦ βελτίονα γενόμενον ἐφ' οἷς ἔμπροσθεν εἰρήκει καλῶς ἕτερα προσθεῖναι· ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν Ἴπποκράτης αὐτὸς ἀκριβῶς φαίνεται γράψας οὐ μόνον τὰ σαφῶς ὀρώμενα πᾶσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ δυσθεώρητα, μὴ βλέπων δὲ ὁ τὴν ἐνθάδε συνθεῖς ἀνατομὴν ἃ καὶ ψηλαφῶν ἂν τις εὔροι, πῶς ἐγχωρεῖ φάναι τὸν αὐτὸν ἀμφοτέρω γεγραμέναι; | κατὰ τί δ' εὐλογον ὄλον ἀναπληρώσας τὸν περὶ τῶν στοιχείων τοῦ ἀνθρώπου λόγον ἐφεξῆς αὐτῷ συνῆψε τὸν περὶ τῶν φλεβῶν; ἢ γὰρ πᾶσαν ἐχρῆν τὴν ἀνατομὴν γράφειν ἢ μὴδὲ τὴν περὶ τῶν φλεβῶν. ὑποτυπώσεσι μὲν γὰρ, ἃς ἑαυτοῖς ἀναμνήσεως ἕνεκα γράφομεν, οἰκεῖον ἔστιν ὅτε τοιαύτη ποικιλία θεωρημάτων γίνεται, συγγράμματι δὲ οὐδαμῶς ἔστιν οἰκεῖον ἐπιπεπληρωμένη τῇ προτέρᾳ διδασκαλίᾳ μῦρον τι τῆς δευτέρας προσγράψαι, κάπειτα τοῦτο καταλιπόντα μικρὸν ὑστερον ἄλλο τι γράφειν, εἴτ' αὖθις ἄλλο, καθάπερ ἐν τούτοις τοῖς ὑποκειμένοις ἐν τῷ Περι φύσεως ἀνθρώπου.

105. Τὰς οὖν φλεβοτομίας χρὴ ποιῆσθαι κατὰ τούτους τοὺς λόγους.

106. Οὗς αὐτὸς προεῖρηκε δηλονότι τῷ μὲν πρώτῳ ζεύγῳ | τῶν φλεβῶν ἐν τῇ τελευταίᾳ προσθεῖς κατὰ λέξιν ταυτί· “δεῖ οὖν τὰς φλεβοτομίας τὰς ἀπὸ τῶν ἀλγημάτων τῶν ἐν τῷ νώτῳ καὶ ἐν τοῖς ἰσχίοισιν ἀπὸ τῶν ἰγνύων ποιέεσθαι καὶ ἀπὸ τῶν σφυρῶν ἔξωθεν”, τῷ δὲ δευτέρῳ ζεύγῳ ταυτί προσγράψασ· “δεῖ οὖν τὰς φλεβοτομίας ποιέεσθαι πρὸς τὰς ὀδύνας τὰς ἀπὸ τῶν ψοῶν καὶ τῶν ὄρχεων ἀπὸ τῶν ἰγνύων καὶ ἀπὸ τῶν σφυρῶν ἔξωθεν.” ἐπὶ δὲ τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου ζεύγους οὐδὲν προσέθηκε περὶ φλεβοτομίας, ὥστε καὶ κατ' αὐτὰ τὸν λόγον ἐλλιπῆ πεποίηκε πολλὰ μῦρια τοῦ σώματος παραλιπών, ἐφ' ὧν ἐχρῆν εἰρηκέναι τὰς τμηθησομένας φλέβας. ἀλλὰ ὡσπερ τῆς ὄλης ἀνατομῆς βραχὺ τι μῦριον ἀποσπάσας ἔγραψεν, οὕτως καὶ τοὺς περὶ τὰς φλεβοτομίας λόγους.

107. Ἐπιτηδεύειν δὲ χρή τὰς τομάς ὡς προσωτάτω τέμνειν ἀπὸ τῶν χωρίων, ἔνθα ἂν αἱ ὀδύνας μεμαθήκωσι γίνεσθαι καὶ τὸ αἷμα συλλέγεσθαι. οὕτω γὰρ ἂν ἤκιστα ἦ τε μεταβολὴ | γίνοιτο μεγάλη ἑξαπίνης καὶ τὸ ἔθος μεταστήσῃς ἂν, ὥστε μηκέτι εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον συλλέγεσθαι.

108. Ὅτι μὲν τομάς εἴρηκε τῶν φλεβῶν, ἃς ἐν συνθέτῳ προσηγορίᾳ ‘φλεβοτομία’ ὀνομάζομεν, ὀρθῶς ἤκουσαν οἱ ἐξηγηταί· καὶ γὰρ ὁμολογοῦσι πάντες τοῦτο· ὅτι δὲ οὐ διωρίσατο, πότερον ὀδυνωμένων ἤδη τῶν μορίων ἀξιῶ πόρρω τὴν ἀντίσπασιν γίνεσθαι τῶν ἐπιρρεόντων χυμῶν ἢ κατὰ τὸν τῆς ὑγείας χρόνον, ἐν τούτῳ μέμψαιτ’ ἂν τις αὐτῶ. ἔμοι μὲν οὖν μᾶλλον δοκεῖ ἐπὶ τῶν ὑγαινότων εἰρησθαι βουλομένου τοῦ γράψαντος ταῦτα προσεθίζειν εἰς ἄλλα μόρια φέρεσθαι τοὺς πλεονάζοντας χυμούς.

109. Ὅκοσοι πῦον πολλὸν πτύουσι ἀτερ πυρετοῦ ἐόντος καὶ οἷσιν ὑπὸ τὸ οὔρον πῦον ὑφίσταται πολλὸν ἀτερ ὀδύνης ἐοῦσι καὶ ὄσοις αἱματώδεα τὰ ὑποχωρήματα ὥσπερ ἐν τῆσι δυσεντερήσι καὶ χρόνιά ἐστιν ἐοῦσι πέντε | καὶ τριάκοντα ἐτέων καὶ γεραιτέροισι, τούτοις πᾶσιν ἀπὸ ταῦτομάτου τὰ νοσήματα γίνεται. ἀνάγκη γὰρ τούτους ταλαιπώρους γίνεσθαι καὶ φιλοπόνους τῷ σώματι καὶ ἐργάτας νεανίσκους ἐόντας, ἔπειτα δ’ ἑξανεθέντας τῶν πόνων σαρκωθῆναι μαλθακῇ σαρκὶ καὶ πολὺ διαφερούση τῆς προτέρας καὶ πολλὸν διακεκριμένον ἔχειν τὸ σῶμα τό τε προϋπάρχον καὶ τὸ ἐπιτραφέν, ὥστε μὴ ὁμολογεῖν. ὅταν οὖν νόσημά τι καταλάβῃ τοὺς οὕτω διακειμένους, τότε μὲν παραχρήμα διαφεύγουσιν, ὕστερον δὲ μετὰ τὴν νόσον χρόνῳ τήκεται τὸ σῶμα καὶ ῥέει διὰ τῶν φλεβῶν, ἢ ἂν εὐρυχωρίας μάλιστα τύχη, ἰχωροειδές. ἦν μὲν οὖν ὀρμῆση ἐπὶ τὴν κοιλίην τὴν κάτω, σχεδόν τι, οἷόνπερ ἐν τῷ σώματι ἐνήν, τοιοῦτον καὶ τὸ διαχώρημα γίνεται· ἅτε γὰρ τῆς ὁδοῦ κατάντεος ἐούσης οὐχ ἴσεται πολὺν χρόνον ἐν τῷ ἐντέρω. ὄσοισι δ’ ἂν ἐς τὸ στήθος ἐσφυῇ, ὑπόπυον γίνεται· ἅτε γὰρ τῆς καθάρσιος ἀνάντεος ἐούσης καὶ χρόνον ἐναυλιζόμενον πολὺν ἐν τῷ στήθει κατασῆπεται καὶ γίνεται πυοειδές. | οἷσι δ’ ἂν ἐς τὴν κύστιν ἐξερεύγηται, ὑπὸ τῆς θερμότητος τούτου τοῦ χωρίου λευκὸν γίνεται καὶ διακρίνεται, καὶ τὸ μὲν ἀραιότατον ἐφίσταται ἄνω, τὸ δὲ παχύτατον κάτω, ὃ δὴ πῦον καλεῖται.

110. Τὰ μὲν εἰρημένα κατὰ τὴν προκειμένην ῥῆσιν ἅπαντὰ ἐστὶ σαφῆ καὶ δεῖται τοῦ προσέχοντος αὐτοῖς τὸν νοῦν, οὐκ ἐξηγητοῦ σαφηνίζοντος. εἰ δ’ ἀληθῆ πάντ’ ἐστί, βασανίζειν χρή τὸ μὲν τῆς πείρας, τὸ δὲ τῷ λόγῳ, τῆς πείρας μὲν, εἰ χωρὶς τοῦ πυρέξαι τινὲς ὤφθησαν ἢ ἀποπτύοντες πῦον ἢ τοῖς οὔροις ἐκκρίνοντές τι, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις, εἰ ταλαιπωροῦντες ἐν τῷ πρόσθεν βίῳ νῦν ἐπαύσαντο χρόνῳ συχνῶ καὶ εἰ νοσήσαντες μὲν οὔτοι διεσώθησαν, ὕστερον δ’ αὐτοῖς αἱ εἰρημένα πυώδεις ἐκκρίσεις ἐπιγίνονται. ταῦτα μὲν οὖν τῆς πείρας κριθῆναι χρή· τῷ λόγῳ δὲ τὴν αἰτίαν, ὑφ’ ἧς γίνεσθαι φησὶν ὁ γράψας αὐτά, πότερον ἀληθῆς ἐστὶν ἢ ψευδῆς. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔχει τὸ ἐξ ἀνάγκης τὰ εἰρημένα πρὸς αὐτοῦ, πρόδηλόν ἐστι τοῖς γεγυμνασμένοις ἐν ἀποδεικτικαῖς μεθόδοις· εἰ δὲ τὸ πιθανὸν γοῦν ἔχει, καθ’ ἑαυτὸν ἕκαστος σκοπεῖσθω. κινδυνεύει γὰρ ἐν τῷ πρὸς τι τὸ πιθανὸν εἶναι. περὶ μὲν οὖν τῶν διὰ πείρας φαινομένων ἔχοιμι ἂν σοὶ κἀγὼ φάναι τό γε τοσοῦτον, ὡς αἱματώδεις μὲν ἐκκρίσεις διὰ γαστρὸς εἶδον οὐκ ὀλίγας γινομένας τισὶ τῶν καταλυσάντων ἔθος γυμνασίων σφοδρῶν, οὐδεμίαν δὲ ἔκκρισιν πυώδη· μὲντοι πολλάκις ἐκ περιόδων τινῶν ἀτάκτων τε καὶ τεταγμένων οὐρούμενά τε καὶ διὰ γαστρὸς ἐκκρινόμενα τούτοις ἐθεασάμην, ὥσπερ γε καὶ πτύσματα πέπονα μὲν, οὐ μὴν πυώδη γε.

111. Γίνονται δὲ οἱ λίθοι τοῖσι παιδίοις διὰ τὴν θερμότητα τοῦ χωρίου τε τούτου καὶ τοῦ ὅλου σώματος.

112. Τοῦ χωρίου, δηλονότι τῆς κύστεως, ὑπὲρ ἧς κατὰ | τὴν τελευταίαν τῆς προτέρας ῥήσεως οὕτως ἔγραψεν· “οἷσι δ’ ἂν ἐς τὴν κύστιν ἐξερεύγηται, ἀπὸ τῆς θερμότητος τούτου τοῦ χωρίου λευκὸν γίνεται.” τοῖς οὖν παιδίοις φησὶ τοὺς λίθους γίνεσθαι διὰ τὴν θερμότητα τῆς κύστεως καὶ ὅλου τοῦ σώματος, εἶτα ἐπιφέρων ἐρεῖ περὶ τῆς θερμότητος τῶν παιδίων.

113. Εὖ γὰρ χρή εἰδέναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τῆς πρώτης τῶν ἡμερῶν θερμότητος ἐστὶν αὐτὸς ἐωυτοῦ, τῆς δ’ ὑστάτης ψυχρότατος.

114. Ἀπλῶς τῶν λεγόντων θερμότατον ἄνευ διορισμοῦ τῆς πρώτης τῶν ἡμερῶν εἶναι τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἀληθῆς ὁ λόγος ἐστί, μετὰ

διορισμοῦ δ' ἀληθῆς· θερμότητος γάρ, ἐάν γε ῥηθῆ τῷ 'ἐμφύτῳ'· τοῦτο γάρ ἐστι πλείστον τοῖς παιδίοις. ὁ δὲ γράψας τὴν προκειμένην ῥῆσιν αὐτὸ τὸ κυριώτατον ἐν τῷ λόγῳ παρακλήκοεν, ὡς διὰ τῆς ἐπομένης ῥήσεως ἔσται δῆλον. εὐρεθήσεται γὰρ οὐχ, ὡς Ἴπποκράτης | 'τὰ ἀυξανόμενα πλείστον' ἔφη 'τὸ ἔμφυτον θερμὸν ἔχειν', καὶ αὐτὸς οὕτω γινώσκων, ἀλλ' ἄνευ τοῦ ἔμφυτον ἠγούμενος ἀπλῶς εἶναι θερμὰ τὰ ἀυξανόμενα.

115. Ἄνάγκη γὰρ ἀυξανόμενον καὶ χωρέον τὸ σῶμα πρὸς βίην θερμὸν εἶναι.

116. Ἴπποκράτους εἰπόντος 'τὰ ἀυξανόμενα πλείστον ἔχειν τὸ ἔμφυτον θερμὸν' οὗτος ἔοικεν ἀπλῶς ἀκηκοέναι θερμὸν εἶναι τοῖς ἀυξανόμενοις τὸ σῶμα, μὴ προσκειμένου τῷ λόγῳ τοῦ 'ἐμφυτον'. χωροῦν γὰρ αὐτὸ φησι πρὸς βίαν θερμὸν γίνεσθαι. τὸ δὲ πρὸς βίαν χωρεῖν τοιόνδε τι βούλεται δηλοῦν· ἔργον αὐτῷ δοκεῖ βίαιόν τι καὶ ἰσχυρὸν ἢ ἀύξησης εἶναι, ὡσπερ <δ'> αὐτὰ τὰ ἄλλα τῶν ἰσχυρῶν ἔργων ἐκθερμαίνει τοὺς ἐνεργοῦντας, οὕτω καὶ ἡ ἀύξησης. ἀλλ' ἔμπαλιν γε ἐχρῆν αὐτὸν εἰρηκέναι διὰ τὸ ἔμφυτον θερμὸν ἀύξεσθαι τοὺς παῖδας, οὐ διὰ τὴν ἀύξησην γίνεσθαι θερμοῦς. τὸ γὰρ | ἔμφυτον θερμὸν οὐ μόνον εὐκρατον θερμὸν, ἀλλὰ καὶ ὑγρόν. εἰκότως οὖν ἀύξεται τὰ τοιαῦτα σώματα· διατεινόμενα γὰρ εἰς τὰς τρεῖς διαστάσεις, οἷον καὶ διαφυσώμενα, τὴν εἰς ἀπάσας αὐτὰς ἐπίδοσιν λαμβάνει. διατείνει μὲν οὖν ἡ φύσις αὐτὰ πάντη πρὸς τοῦτο ὄργανον συμφύτῳ χρωμένῃ τῷ θερμῷ· διατείνεται γὰρ ἐτοίμως διὰ τὴν ὑγρότητα. τὰ γε μὴν πολλὰ τῶν παιδίων ἀδδηφαγοῦντα πλείστον ἀθροίζει τὸν ἰδίως ὀνομαζόμενον ὦμον χυμὸν, ἐξ οὗ ῥαδίως ὁ λίθος γεννᾶται, τούτου μὲν ὕλης ἔχοντος λόγον, ἐξ οὗ ὁ λίθος γεννᾶται, ποιητικοῦ δὲ αἰτίου τῆς θερμασίας.

117. Ὄταν δ' ἄρξηται μαραίνεισθαι τὸ σῶμα καταρρέον πρὸς εὐπέτειαν, ψυχρότερον γίνεται.

118. Κάνταῦθα πάλιν, ὅταν μὴδὲν ἀύξηται τὸ σῶμα τοῖς παρακμάξουσι, διὰ τὴν ἀργίαν αὐτὸ φησι γίνεσθαι ψυχρότερον· ἔμπαλιν δὲ ἄμεινον αἰτιολογεῖν· ἐλάττωνος γὰρ | αὐτῷ γινομένου τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ καὶ ἡ ἀύξησης ἐπαύσατο. σαφέστερον δ' ἔτι τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἐδήλωσεν ὁ γράψας ταῦτα διὰ τῆς ἐχομένης ῥήσεως.

119. Καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, ὅσον τῇ προτέρῃ τῶν ἡμερῶν πλείστον ἀύξεται ὁ ἄνθρωπος, τοσοῦτον θερμότητος γίνεται, καὶ τῇ ὑστάτῃ τῶν ἡμερῶν, ὀκόσον πλείστον καταμαραίνεται, τοσοῦτον ψυχρότατον ἀνάγκη εἶναι.

120. Ὅρθῶς οὖν ἡμεῖς ἐξηγησάμεθα τὴν προειρημένην ῥῆσιν, ἐν ἧ φησιν· "ἀνάγκη γὰρ ἀυξανόμενον καὶ χωρέον τὸ σῶμα πρὸς βίην θερμὸν εἶναι." ἐχρῆν γὰρ ἔμπαλιν αὐτὸν εἰπεῖν διὰ τὸ ἔμφυτον θερμὸν ἀύξεσθαι τὸ ἀυξανόμενον, ἀλλ' οὐ διὰ τὴν ἀύξησην γίνεσθαι θερμὸν. ἀνάλογον δὲ τούτου κάπὶ τοῦ παρακμάζοντος, ἐπεὶ μηκέτ' ἀύξεται, ψυχρὸν αὐτὸ νομίζειν γίνεσθαι διὰ τὴν ἀργίαν τῆς πρότερον μὲν ἐνεργοῦσης ἀύξησης, νυνὶ δὲ παυομένης. |

121. Ὑγιέες δὲ γίνονται αὐτόματοι οἱ οὕτω διακειμένοι, πλείστοι μὲν ἐν τῇ ὥρῃ, ἣν ἄρχονται τήκεσθαι, πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἡμερῶν, ὀκόσοι δ' ἂν τὴν ὥραν ταύτην ὑπερβάλλωσιν, ἐνιαυτῷ αὐτόματοι, ἣν μὴ τι ἐς ἄλλο κακουργῆται ὁ ἄνθρωπος.

122. Τίνας λέγει τοὺς οὕτω διακειμένους; οὓς προειρήκει δηλονότι καταλύσαντας τὰ γυμνάσια διὰ τὴν ἀργίαν ἀποπτύειν τε καὶ οὐρεῖν πῦον ἀλίσκεσθαι τε δυσεντερίαις. ἐγὼ δὲ ἔφη ἄλισκομένους μὲν δυσεντερίαις αἱματηραῖς ἐωρακέναι πολλοὺς τῶν εἰς ἄπικον μεταστάντων ἐκ ταλαιπωρικοῦ καὶ ἐργαστικοῦ τοῦ πρόσθεν βίου, πῦον δὲ οὐτ' ἀναβήττοντας οὐτ' οὐροῦντας ὄφθαί μοι τινας. ἀλλ' οὕτως γέ μοι δοκεῖ τὸν ὦμον ὀνομαζόμενον χυμὸν, ὅταν πεφθῆ γε, πῦον εἶναι <φάναι>. καὶ τί θαυμαστόν, ὅπου γε καὶ ὁ Ἐρασίστρατος τὰς ἐν τοῖς οὖροις ὑποστάσεις ἐπὶ τῶν πυρεσσόντων οὐ τοῦτον εἶναι τὸν χυμὸν, ἀλλὰ πῦον ἠγεῖται, μὴδ' ὅτι | τῶν ὑγιαινόντων τοῖς ἀδδηφαγοῦσιν ὑφίστασθαι πολὺ τὸ τοιοῦτον γινώσκων. τεθεάμεθα γοῦν παμπόλλοις τῶν ἀργῶς βιούντων διὰ χρόνων τινῶν ἐκκρινόμενα διὰ τῶν οὖρων τῇ καλουμένῃ μύξῃ παραπλήσια πάμπολλα· καὶ τισιν αὐτῶν βραδεῖαν ποιησάμενον τὴν διέξοδον πύῳ παραπλήσιον φαίνεται τὸ ἐκκρινόμενον, καθάπερ γε κάπὶ τῶν ἀναπνευστικῶν, διὰ τὸ πλείονι χρόνῳ κατεχόμενα πέττεσθαι τὰ τοιαῦτα.

123. τούτου δ' οὖν καὶ αὐτὸς εἶπε τὴν αἰτίαν ἔμπροσθεν, ἐπὶ μὲν τῆς δυσεντερίας τὸ κάταντες τῆς ὁδοῦ ταχείας διεξόδου τῶν περιττῶν αἴτιον

εἶναι φάσκων, ἐπὶ δὲ τῶν ἀναπτυσσόμενων τὸ ἄναντες τῆς βραδείας, ἐπὶ δὲ τῶν οὖρων τὴν θερμασίαν τοῦ χωρίου. εἰ δὲ τις οὐ συγχωρεῖ διαφέρειν ὡμοῦ χυμοῦ πῦνον ἐν οὔροις ἢ πτύσμασιν ἢ διαχωρήμασι, δυοῖν θάτερον οὗτος πέπονθεν· ἢ ἐκὼν πανουργεῖ διὰ τὴν ἀκολουθίαν τὴν πρὸς τὸ δόγμα, καθάπερ Ἑρασίστρατος, ἐπὶ φλεγμονῇ γίνεσθαι βουλόμενος ἅπαντας τοὺς πυρετούς, ἢ σοφιστὴς ἐστὶν ἀνομίλητος τοῖς ἔργοις τῆς τέχνης, οὗς ὀρθῶς ὀνομάζουσιν οἱ παλαιοὶ ‘λογιατρούς’. | ἕτερον γὰρ ἐστὶ καὶ χροῖα καὶ συστάσει καὶ ὁσμῇ τὸ πῦνον ὡμοῦ χυμοῦ. γίνεται δὲ καὶ διὰ ῥινῶν καὶ διὰ στόματος ἐν περιόδοις τισὶν ἀτάκτοις τε καὶ τεταγμέναις ἔκκρισις ὡμῶν χυμῶν ἐκκαθαίρουσα τὸν ἐγκέφαλον, ἧς οὐκ ἐμνημόνευσε νῦν ὁ ταύτην τὴν προγεγραμμένην ῥῆσιν γράψας.

124. εἰκότως δὲ ἔφησεν αὐτομάτως ὑγιάζεσθαι τοὺς προειρημένους, ὅπερ ἔστιν οὐδὲν ἡμῶν πραξάντων· αὐτάρκως γὰρ ἡ φύσις αὐτοὺς ἐκκαθαίρει. προθεσμίαν δὲ τῆς ἐκκαθάσεως ἔθετο διττὴν αὐτοῖς, τὴν μὲν ἐτέραν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους, ἐν ἣ τὴν εἰρημένην ἔκκρισιν αὐτοῖς ἄρξασθαι συνέβη, τὴν δὲ ἐτέραν εἰς ἐνιαυτὸν ἐκτεινομένην, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀλιγοχρόνιον εἰς πέντε καὶ τεσσαράκοντα προήκειν ἡμέρας· (τινὲς δὲ οὐ πέντε καὶ τεσσαράκοντα γράφουσιν, ἀλλὰ τεσσαράκοντα). πολλοὺς δὲ ἐγὼ θεασάμενος οὕτω καθαιρομένους ὑπὸ τῆς φύσεως οὐ δύο μόνον τῆς κενώσεως ὄρους εἶδον, ὡς οὗτος ἔγραψεν, ἀλλὰ καὶ πάνυ πολλοὺς. ἄλλος γὰρ ἐν ἄλλῃ προθεσμίᾳ τελῶς ἐξεκαθάθη, τινὲς μὲν περὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας, τινὲς δὲ καὶ μέχρι μηνῶν προὔβησαν οὐκ ἴσων τῷ ἀριθμῷ, ἔστι δὲ οἱ καὶ δι’ ὅλου τοῦ ἔτους παραμένον ἔσχον τὸ σύμπτωμα.

125. Ὁκόσα δὲ τῶν νοσημάτων γίνεται ἐξ ὀλίγου καὶ ὀκόσων αἱ προφάσεις εὐγνώστοι, ταῦτα δὴ ἀσφαλῆστατά ἐστι προαγορεύεσθαι. τὴν δὲ ἴσιν χρῆ ποιεῖσθαι αὐτῶν ἐναντιούμενον τῇ προφάσει τῆς νόσου· οὕτω γὰρ ἂν λύοιτο τὸ τὴν νόσον παρέχον ἐν τῷ σώματι.

126. Τούτω μάχεσθαι δοκεῖ τὸ κατὰ τοὺς ἄφορισμοὺς εἰρημένον· “τῶν ὀξέων νοσημάτων οὐ πάμπαν ἀσφαλῆες αἱ προαγορεύσεις οὔτε τῆς ὑγείης οὔτε τοῦ θανάτου.” καὶ Σαβίνος αὐτὸ πειραθεὶς λύσαι περιελάλησε μὲν, οὐδὲν

δὲ εἶπε πιθανόν· οὕτω δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἐξηγησαμένων τὸ βιβλίον. δοκοῦσι δὲ μοι μὴ συνηκέναι, τί σημαίνει τὸ ἐξ ὀλίγου· νομίζουσι γοῦν ἐπὶ τῶν ὀλιγοχρονίων καὶ ὀξέων γίνεσθαι τὸν λόγον· ἔοικε δὲ οὐ περὶ τούτων λέγειν τοῦτο, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐξ αἰτίων προδηλῶν τὴν γένεσιν ἐσχηκότων πρόσφατον ἐξ ὀλίγου χρόνου καὶ οὐκ ἐκ πολλοῦ κατασκευασθεῖσαν. ἐπὶ τούτων γὰρ ἡ πρόρρησις τοῦ γενησομένου ῥάστη, ὅτι καὶ τὸ αἴτιον ὁποῖόν τε ἢ πηλίκον ἐστὶν ἔγνωσται. ὅσα δὲ ἐκ πολλοῦ χρόνου κατὰ βραχὺ γενόμενα μηδεμίαν ἔσχεν αἰτίαν προφανῆ τῆς γενέσεως, οὐχ ὁμοίως ἐπὶ τούτων ἡ πρόγνωσις ἀσφαλῆς. ὑπόγουσι δὲ αἰτίαι νοσημάτων εἰσὶν ἐγκαύσεις, ψύξεις, ἀγρυπνίαι, λύπαι, φροντίδες, ἀπεψίαι, σκληροκοιτίαι, κάματοι, μέθαι καὶ τᾶλλα τὰ τοιαῦτα. διὰ τούτ’ οὖν καὶ τὴν ἴσιν ἔφη τῶν τοιούτων ποιεῖσθαι διὰ τῶν ἐναντίων τῇ προφάσει τοῦ νοσήματος, οἶον, εἰ ἐνεκαύθη, ψύχοντα, εἰ ἐψύχθη, θερμαίνοντα, εἰ ἔκαμεν, ἀναπαύοντα, εἰ ἤργησε παρὰ τὸ ἔθος, ἐπὶ πλεον γυμνάζοντα, εἰ ἐπληρώθη, κενοῦντα, εἰ ἐκενώθη, πληροῦντα, καθάπερ καὶ πρόσθεν εἶπε κατὰ τὴν ῥῆσιν, ἧς ἡ ἀρχή· “ὀκόσα πλησμονὴ τίκει νοσήματα, κένωσις ἰήται.” |

127. Ὁκόσοισι δὲ ψαμμώδεα ὑφίσταται ἢ πῶροι ἐν τοῖσιν οὔροις, τουτέοισι τὴν ἀρχὴν φύματα ἐγένετο πρὸς τῇ φλεβί τῇ παχείῃ καὶ διεπύησεν, ἔπειτα δὲ αὐτέων οὐ ταχέως ἐκραγέντων τῶν φυμάτων πῶροι συνετράφησαν ἐκ τοῦ πύου, οἷτινες ἔξω λείβονται διὰ τῆς φλεβὸς σὺν τῷ οὔρῳ εἰς τὴν κύστιν.

128. Γένοιτο μὲν ἂν ποτε καὶ καθ’ ἣν εἶπεν αἰτίαν οὔρα τοιαῦτα, γένοιτο δ’ ἂν καὶ αὐτοῦ τοῦ νεφροῦ παθόντος ὁμοίως ἄνευ τῆς μεγάλης φλεβόσ· ὡς τὸ πολὺ δὲ χωρὶς φυμάτων συμβαίνουσιν αἱ εἰρημέται διὰ τῶν οὔρων ἐκκρίσεις, ὅταν παχὺς ἢ γλίσχρος ἱκανῶς χυμὸς βραδείαν ποιούμενος τὴν διέξοδον ὑπὸ τῆς ἐν τῷ τόπῳ θερμασίας ξηραινόμενος παγῆ.

129. Ὁκόσοισι δὲ αἱματώδεα μόνον τὰ οὔρηματα, τούτοις αἱ φλέβες πεπονήκασιν. |

130. Τὸ πεπονήκασιν ἄδηλόν ἐστιν ἐπὶ τίνος εἴρηται. δύναται γὰρ καὶ τὸ κεκμήκασιν δηλοῦν, ὡς ἐκλύτους γεγυμνασθῆσιν αὐτὰς ἡμίπεπτον τε γεννᾶν αἷμα καὶ μεθιέναι τοῦτο ῥαδίως δι’

ἀτονίαν ἢ ὡς ἀλλότριον ἀποκρίνειν, δύναται δὲ καὶ ἄλλως τὸ πεπόνθασιν ἐκ τοῦ πεπονήκασι δηλοῦσθαι, μηδὲν αὐτῶν τῶν νεφρῶν πεπονθότων, ἀλλ' ἐν μόναίς ταῖς φλεψίν οὔσης τῆς διαθέσεως οὐ μὴν ὅποια τίς ἐστίν ἐκ τῆς τοιαύτης ἐξηγήσεως δηλοῦται. πρόδηλον δὲ ἐστίν, ὡς οὐθ' Ἴπποκράτης οὔτε Πόλυβος εἶπεν ἂν οὐρήματα, δυνάμενοι γε εἰπεῖν· ὁκόσοισι δὲ αἱματώδεα τὰ οὔρα· καὶ πολλάκις γε πάνυ τι γράφων ὁ Ἴπποκράτης οὔρα, κατ' οὐδεμίαν λέξιν εἶπεν οὔρημα. καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ τῶν παρεγγεγραμμένων ἐνδείκνυται σαφῶς αὐτὰ μὴθ' Ἴπποκράτους εἶναι μῆτε Πολύβου.

131. Ὀκόσοισι δὲ ἐν τῷ οὐρήματι παχεῖ ἔονται σαρκία σμικρὰ | τριχοειδέα συνεξέρχεται, ταῦτα ἀπὸ τῶν νεφρῶν εἰδέναι χρή ἔόντα.

132. Τὸν ἀφορισμὸν ἐνταῦθα μετέφρασε τόνδε· “ὁκόσοισιν ἐν τῷ οὔρῳ παχεῖ ἔονται σαρκία σμικρὰ ὡσεὶ τρίχες συνεξέρχονται, τούτοις ἀπὸ τῶν νεφρῶν ἐκκρίνεται.”

133. Οἷσι δὲ καθαρὸν τὸ οὔρον, ἄλλοτε δὲ καὶ ἄλλοτε οἷόν τε πίτυρα ἐμφέρεται ἐν τῷ οὐρήματι, τούτοις ἢ κύστις ψωριᾶ.

134. Πάλιν κἀνταῦθα τὸν ἀφορισμὸν ἐκείνον παρέφρασαν· “ὁκόσοισιν ἐν τῷ οὔρῳ παχεῖ ἔονται πιτυρώδες τι συνεξέρχεται, τούτοις ἢ κύστις ψωριᾶ.”

135. Οἱ πλείστοι τῶν πυρετῶν γίνονται ἀπὸ χολῆς, ἰδέαι | δὲ αὐτῶν εἰσι τέσσαρες χωρὶς τῶν ἐν τῆσιν ὀδύνησι γινομένων τῆσιν ἀποκεκριμένησιν. ὀνόματα δ' αὐτῶν ἐστὶ σύννοχος καὶ ἀμφημερινὸς καὶ τριταῖος καὶ τεταρταῖος. ὁ μὲν οὖν σύννοχος καλεόμενος γίνεται ἀπὸ πλείστης χολῆς καὶ ἀκρητεστάτης καὶ τὰς κρίσιος ἀκρητεστάτας ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ ποιεῖται· τὸ γὰρ σῶμα οὐ διαψυχόμενον οὐδένα χρόνον συντήκεται ταχέως ἅτε ὑπὸ πολλοῦ τοῦ θερμοῦ θερμαινόμενον. ὁ δὲ ἀμφημερινὸς μετὰ τὸν σύννοχον ἀπὸ πλείστης χολῆς καὶ ἀπαλλάσσεται τάχιστα τῶν ἄλλων· μακρότερος δὲ ἐστὶ τοῦ συνόχου, ὅτι ἀπ' ἐλάσσονός τε γίνεται χολῆς καὶ ὅτι ἀνάπαυσιν ἔχει τὸ σῶμα, ἐν δὲ τῷ συνόχῳ οὐκ ἀναπαύεται οὐδένα χρόνον. ὁ δὲ τριταῖος μακρότερός ἐστὶ τοῦ ἀμφημερινοῦ καὶ ἀπὸ χολῆς ἐλάσσονος γίνεται· ὅσῳ δὲ πλείονα χρόνον ἐν τῷ τριταίῳ ἢ ἐν

τῷ ἀμφημερινῷ τὸ σῶμα ἀναπαύεται, τοσοῦτῳ χρονωτέρος οὔτος ὁ πυρετὸς τοῦ ἀμφημερινοῦ ἐστίν. οἱ δὲ τεταρταῖοι τὰ μὲν ἄλλα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, χρονωτέροι δὲ εἰσι τῶν τριταίων, ὅσον ἔλασσον μέρος τῆς χολῆς μετέλχουσι τῆς τὴν θέρμην παρεχούσης, τοῦ δὲ διαψύχεσθαι τὸ σῶμα πλέον μετέχουσι· προσγίνεται δὲ αὐτοῖσιν ἀπὸ μελαίνης χολῆς τὸ περισσὸν τοῦτο καὶ δυσπαλλάκτον· μέλαινα γὰρ χολῆ τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων χυμῶν γλισχρότατον καὶ τὰς ἔδρας χρονωτάτας ποιεῖ. γνώση δὲ τῷδε, ὅτι οἱ τεταρταῖοι πυρετοὶ μετέχουσι τοῦ μελαγχολικοῦ· φθινοπώρου γὰρ μάλιστα ἀλίσκονται οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ τῶν τεταρταίων καὶ ἐν τῇ ἡλικίᾳ τῇ ἀπὸ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτέων εἰς τὰ πέντε καὶ τεσσαράκοντα· ἢ δὲ ἡλικίᾳ αὕτη ὑπὸ χολῆς μελαίνης κατέχεται μάλιστα πασῶν τῶν ἡλικιῶν ἢ τε φθινοπωρινῆ ὥρῃ μάλιστα πασῶν τῶν ὥρέων· ὅσοι δ' ἂν ἀλώσιν ἔξω τῆς ὥρης ταύτης καὶ τῆς ἡλικίης ὑπὸ τεταρταίου, εὔχρη εἰδέναι μὴ χρόνιον ἐσόμενον τὸν πυρετόν, ἦν μὴ τι ἄλλο κακουργῆται ὁ ἄνθρωπος.

136. Ὅμοιον τί μοι δοκοῦσιν οἱ πολλοὶ πεπονθῆναι τῶν ἐξηγητῶν, ἐν οἷς ἐστὶ καὶ Ἐσαβίνος, τῷ νοσοῦντι μὲν ὑδερικῶς ἀνθρώπῳ, παρωνυχίαν δὲ αὐτοῦ θεραπεῦσαι Φιλότιμον τὸν ἰατρὸν ἀξιοῦντι. δυοῖν γὰρ θάτερον, ἢ οὐκ ἔβλεπεν οὔτος ὅπως εἶχεν ὄλος κακῶς ἢ οὐκ ᾔετο δεῖσθαι θεραπείας. οὕτως οὖν καὶ τοὺς ἐξηγητὰς ἢ τυφλώττειν τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν νομιστέον ἢ τὰ μὲν σμικρὰ τῶν ἐγκλημάτων ἡγεῖσθαι θεραπείας τινὸς δεῖσθαι, τὰ μεγάλα δὲ οὐδεμιᾶς χρήζειν βοήθειας. ὡσπερ γὰρ ἐξ ὕπνου βαθέος ἐγερθέντες ἦσθοντο τῆς πρὸς Ἴπποκράτην μάχης τοῦ κατὰ τὴν προκειμένην ῥῆσιν εἰρημένου, τὸν ἀμφημερινὸν ὀλιγοχρονωτέρον ἀποφαινούσης αὐτῆς τοῦ τριταίου, σαφῶς εἰρηκότος Ἴπποκράτους ἐν τε τῷ πρώτῳ τῶν Ἐπιδημιῶν κἀν τοῖς Ἀφορισμοῖς ‘τάχιστα κρίνεσθαι τὸν τριταῖον’· οὐκ οὐκ φασὶν Ἴπποκράτειον εἶναι τὸ βιβλίον, ὡς καὶ φανερῶς ψευδοῦς ὄντος τοῦ λεγομένου καὶ δια- φερομένου τοῖς ἐτέρωθι γεγραμμένοις ὑφ' Ἴπποκράτους. εἰ γὰρ ἐν τούτῳ μόνῳ ψευδόμενον τε ἅμα καὶ μαχόμενον Ἴπποκράτει τὸν παρεγγράψαντα τὰ μεταξὺ κατενόησαν, εἰκόασιν τῷ τὴν παρωνυχίαν ὀρῶντι, τὸ δ' ὄλον σῶμα μὴ βλέποντι κάκιστα διακείμενον.

137. ὁ μὲν γὰρ ἀγνοήσας τὸν ἀμφημερινὸν τοῦ τριταίου χρονιώτερον εἶναι ἐνδείκνυται μὲν ἑαυτὸν οὐκ εἶναι τρίβωνα τῶν ἔργων τῆς ἰατρικῆς, οὐ μὴν ἔξ ἀπονοίας γέ τινος ἀναισχύντου τὸ ψεῦσμα διέπλασεν, ἀλλ' ἐκ πιθανοῦ λόγου κινήσεις καὶ μάλιστα, ἐπειδὴ τισι τῶν παλαιῶν, ὧν καὶ Πλάτων ἐστίν, ἐδόκει τοὺς μὲν συνεχεῖς πυρετοὺς ἔξ ὑπερβολῆς τοῦ πυρὸς γίνεσθαι, τοὺς δὲ ἀμφημερινούς ἄερος, καὶ τριταίους μὲν ὕδατος, τεταρταίους δὲ γῆς. ἢ γὰρ τοι τοῦ Πλάτωνος ῥῆσις αὐτοῖς ὀνόμασιν οὕτως ἔχει: “τὸ μὲν οὖν ἐκ πυρὸς ὑπερβολῆς μάλιστα νοσήσαν σῶμα συνεχῆ καύματα καὶ πυρετοὺς ἀπεργάζεται, τὸ δὲ ἔξ ἄερος ἀμφημερινούς, τριταίους δ' ὕδατος διὰ τὸ νωθέστερον ἄερος καὶ πυρὸς εἶναι, τὸ δὲ γῆς τέταρτον ὄν νωθέστατον τούτων ἐν τετραπλασίαις χρόνου περιόδοις καθαιρόμενον τεταρταίους πυρετοὺς ποιῆσαν ἀπαλλάττεται μόγις.” εἶπερ οὖν ὁ Πλάτων τὸ νωθέστατον στοιχείον, ὅπερ ἔστιν ἐδραϊότατόν τε καὶ δυσκινήτατόν, ἐν τετραπλασίαις χρόνου περιόδοις ἐκκαθαίρεσθαι φησι, πιθανὸν ἔδοξεν εἶναι | καὶ τᾶλλα διαφέρειν ἀλλήλων κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν, ὥστε <δ> γέγονεν ἐφεξῆς τῷ γεώδει στοιχείῳ, (τοῦτο δ' ἂν ὕδωρ εἴη), τὴν ἐφεξῆς τῇ τεταρταίᾳ περιόδῳ γενῶν, τὸ δὲ τούτῳ πάλιν ἐφεξῆς, (ὅπερ ἐστὶν ἀήρ), τὴν ἀμφημερινήν, τὸ δὲ ὀξυκινήτατον, (ὅπερ εὐδηλον ὅτι πῦρ ἐστίν), ἐργάζεσθαι τὸν συνεχῆ πυρετόν.

138. ἀλλὰ τούτου πιθανώτερός ἐστὶν ὁ λόγος ὁ τῷ φύσει θερμῷ στοιχείῳ, τουτέστι τῷ πυρὶ, τὴν αἰτίαν ἀνατιθεὶς τῆς γενέσεως αὐτῶν. οὐ γὰρ εὐλόγον ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ στοιχείου πλεονάσαντος ἐν τῷ σώματι τὸ θερμότατον πάθος γίνεσθαι. <εἰ> τοίνυν εὐλόγον μὲν ἐστὶ τοῦ θερμοῦ στοιχείου τῇ πλεονεξίᾳ θερμὸν γίνεσθαι πάθος, ἀλλήλων δὲ διαφέρουσιν οἱ πυρετοὶ ταῖς αὐτῶν διαφοραῖς, ἃς τῷ ποσῷ τῆς αἰτίας ἀνατίθεσθαι προσήκει, τοῦτο δὴ εἰ συγχωρήσομεν, ὁ μὲν συνεχέστατός τε καὶ θερμότατος πυρετός ὑπὸ πλείστου γενήσεται πυρός, ὁ δὲ ἐφεξῆς αὐτῷ δευτέραν ἔξει χώραν ἐν ποσότητι, καὶ τρίτην μὲν ὁ τριταῖος, τετάρτην δὲ ὁ τεταρταῖος, αἱ τε λύσεις αὐτῶν ἀκολούθως ταῖς αἰτίαις ἔσσονται, τάχιστα μὲν αἱ τοῦ θερμότητος πυρετοῦ, δεύτεραι δὲ κατὰ τὸν χρόνον αἱ τῶν ἀμφημερινῶν, καὶ τρίται αἱ τῶν τριταίων καὶ τέταρται αἱ τῶν τεταρταίων. ὥσθ' ὅσον μὲν ἐπὶ

τῷ πιθανῷ, καλῶς εἴρηται ταῦτα, τὸ δὲ ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων ἱστορίας ἐλέγχει τὸν λόγον. ἐπὶ δὲ τῆς προγεγραμμένης τῶν φλεβῶν ἀνατομῆς οὐδὲν ἔχων εἰπεῖν πιθανὸν ὁ συνθεὶς αὐτὴν οὐχ ἐν ἢ δύο ἢ τρία φαίνεται ψευδόμενος, ἀλλὰ πάνυ πολλὰ πρὸς τὸ μηδὲ κατὰ τύχην ἐν τι τῶν ἐν αὐτοῖς ἀληθῶς εἰρησθαι.

139. θαυμαστὸν οὖν ὅπως ἐπ' ἐκείνων μὲν οὐδὲν ἐμέμψαντο τῷ γράψαντι τὰ μετὰ τὸ Περὶ φύσεως ἀνθρώπου μέχρι δεῦρο πάντα, νυνὶ δὲ μέμφονται καὶ διὰ τοῦτο αὐτοῖς οὐκέτι δοκεῖ τὸ βιβλίον Ἰπποκράτους εἶναι. Ἐσαβίνου δὲ καὶ τῶν πλείστων ἐξηγητῶν ἔτι καὶ τοῦτ' ἂν τις θαυμάσειεν, ὅτι τὰ παρεγγεγραμμένα πάντα ἐπαινοῦντες αἰεὶ θαυμασίως εἰρησθαι τότε τι τάνδρι καὶ δαιμονίως τότε τι καὶ θεῖως τότε τι, νῦν ἐξαίφνης ἐκείνων μὲν ἀπάντων ἐπελάθοντο, διὰ μίαν δ' ἐναντιολογίαν οὐκέτ' αὐτοῖς Ἰπποκράτους εἶναι δοκεῖ τὸ βιβλίον, ἀλλὰ μετακινουσιν ἐπὶ | Πόλυβον, ὡς αὐτοὶ μὲν ἀνεγνωκότες τοὺς Ἀφορισμοὺς καὶ τὸ πρῶτον τῶν Ἐπιδημιῶν, οὐκ ἀνεγνωκότες δὲ ταῦτα Πόλυβου, ὀνόματον ἦν μαθητὴν Ἰπποκράτους ὄντα μὴ οὐ πολλάκις μὲν ἀκηκοέναι παρ' αὐτοῦ περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν πυρετῶν, ἀνεγνωκέναι δὲ οὐκ ὀλίγάκις αὐτοῦ τὰ συγγράμματα σὺν τῷ καὶ αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἀρρωστούντων τεθεῶσθαι ταχυκρίσιμον μὲν τὸν τριταῖον, χρονίζοντα δὲ τὸν ἀμφημερινόν. οὐ γὰρ δὴ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας προφητευσάντων εἷς τις ἦν ὁ Πόλυβος, οἱ μηδένα πώποτε θεασάμενοι νοσοῦντα στοχαστικοῖς ἐπέτριβον οὐδὲν ὑγιᾶς λέγοντες οὐδ' ὧν οἱ τρίβωνες ὀρώσι φαινομένων ἐναργῶς ἐπὶ τῶν ἀρρωστούντων. ὥσθ' ὁ ταῦτα γράψας ἢ τοιοῦτος ἦν σοφιστὴς ἢ πανοῦργος ἄνθρωπος, ὡς ἔοικεν, παρεγγράψας τὸ ψεῦδος ἔνεκα τοῦ προστίψασθαι ψόγον τῷ παλαιῷ. τοῦ δὲ νεώτερον εἶναι τὸν παρεγγράψαντα ταῦτα καὶ ἢ τοῦ συνόχου προσηγορία τεκμήριον ἐστίν· οὐδαμόθι γὰρ οὐθ' Ἰπποκράτης οὔτε τις <ἄλλος> τῶν παλαιῶν τὸν συνεχῆ πυρετόν ὀνόμασε σύνοχον, ὥσπερ οὐδὲ “οὐρήματα” τὰ οὔρα, ἀλλὰ ταῦτα ὀνόματα νεωτέρων ἐστὶν ἰατρῶν, ὅσοι τὴν παλαιὰν λέξιν ἠγνόησαν.

ἀπολιπόντες οὖν ἤδη τὰ παρεγγεγραμμένα ταῦτα μεταβῶμεν ἐπὶ τὸ Περὶ διαίτης ὑγιεινῆς, ὃ Πόλυβου φασὶν εἶναι σύγγραμμα.